

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาคู่มือประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาสำหรับครู โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาร่วมกับหลักไตรสิกขา เพื่อเสริมสร้าง การมีสติ ความมีเหตุผล และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยสงฆ์นครพนม งานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. รายละเอียดของรายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู ตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ (หลักสูตร 5 ปี) สาขาวิชาสังคมศึกษา (หลักสูตรปรับปรุง 2556)
 - หมวดที่ 1 จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์
 - หมวดที่ 2 ส่วนประกอบของรายวิชา
 - หมวดที่ 3 การพัฒนาผลการเรียนรู้ของนิสิต
 - หมวดที่ 4 การประเมินและปรับปรุงการดำเนินการของรายวิชา
2. จิตวิทยาสำหรับครู
 - 2.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิทยาสำหรับครู
 - 2.2 ความเป็นมาของจิตวิทยาสำหรับครู
 - 2.3 ความหมายของจิตวิทยาและคุณลักษณะครูที่ดี
 - 2.4 จิตวิทยาการศึกษาสำหรับการสอน
3. คู่มือประกอบการสอน
 - 3.1 ความหมายของคู่มือประกอบการสอน
 - 3.2 ประเภทของคู่มือประกอบการสอน
 - 3.3 องค์ประกอบของคู่มือประกอบการสอน
 - 3.4 ลักษณะที่ดีของคู่มือประกอบการสอน
4. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา
 - 4.1 ความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา
 - 4.2 ขั้นตอนการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือเรียนแบบ

- 4.3 กระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกต
- 4.4 การควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง การกำกับตนเอง
- 4.5 การนำทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา แบบ Bandura

มาใช้ในการเรียนการสอน

5. หลักไตรสิกขา

- 5.1 ความหมายของไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)
- 5.2 การนำหลักไตรสิกขามาพัฒนาในการเรียนการสอน

6. คู่มือประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาสำหรับครูโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาร่วมกับหลักไตรสิกขา

- 6.1 ความหมายของคู่มือ
- 6.2 องค์ประกอบของคู่มือ
- 6.3 ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยคู่มือประกอบการสอน
- 6.4 การหาคุณภาพของคู่มือประกอบการสอน

7. การมีสติ

- 7.1 ความหมายของ การมีสติ
- 7.2 ความสำคัญของการเจริญสติ
- 7.3 เครื่องมือวัดของการมีสติ

8. ความมีเหตุผล

- 8.1 ความหมายของความมีเหตุผล
- 8.2 ความสำคัญของความมีเหตุผล
- 8.3 เครื่องมือที่ใช้วัดความมีเหตุผล

9. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

- 9.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 9.2 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 9.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 9.4 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 9.5 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

10. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน

- 10.1 ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

- 10.2 ลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง
- 10.3 บทบาทของครูในการส่งเสริมแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนิสิต
- 10.4 การวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
- 11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 11.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 11.2 งานวิจัยต่างประเทศ

**รายละเอียดของรายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู ตามหลักของสูตรพุทธศาสตร์
บัณฑิต คณะครุศาสตร์ (หลักสูตร 5 ปี) สาขาวิชาสังคมศึกษา
(หลักสูตรปรับปรุง 2556)**

หลักสูตรพุทธศาสตร์บัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย เป็นหลักสูตรที่มีความเชื่อว่าบัณฑิตสาขาวิชาสังคมศึกษา จะต้องเป็นผู้มี
ความรู้และใฝ่รู้ด้านวิชาการ มีจิตวิทยาของความเป็นครู และจิตสำนึกในการบริการ
และช่วยเหลือบุคคลตามจรรยาบรรณวิชาชีพบนพื้นฐานของคุณธรรม ศีลธรรม มนุษยธรรม
และเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมและเป็นหลักสูตรที่มุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจ
ประสบการณ์ในการเรียนรู้สังคมศึกษา และนำความรู้ทางพุทธศาสตร์และสังคมศึกษา
มาประยุกต์เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมแก่นิสิต โดยจัดการเรียนการสอนทั้งทฤษฎีและ
ปฏิบัติ และวิชาชีพเพื่อการทำงานร่วมกับคนอื่น และถ่ายทอดวิชาชีพอ่างมีประสิทธิภาพ

หมวดที่ 1 จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์

1.1 จุดมุ่งหมายของรายวิชา

เพื่อให้นิสิตมีความรู้และเข้าใจจิตวิทยาพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการ
ของมนุษย์ จิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยาการเรียนรู้ การแนะแนวและการให้คำปรึกษา
ธรรมชาติของผู้เรียน การส่งเสริมและการพัฒนาศักยภาพ คุณภาพชีวิต ความถนัด
และความสนใจของผู้เรียน

1.2 วัตถุประสงค์ในการพัฒนา/ปรับปรุงรายวิชา

1.2.1 เพื่อปรับปรุงพัฒนาเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน
ให้มีประสิทธิภาพทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

1.2.2 เพื่อปรับปรุงพัฒนาเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และมาตรฐานวิชาชีพของคุรุสภา

หมวดที่ 2 ส่วนประกอบของรายวิชา

1. คำอธิบายรายวิชา

ศึกษาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับจิตวิทยาสำหรับครู พัฒนาการความรู้พื้นฐาน และทฤษฎีพัฒนาการ จิตวิทยาพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย จิตวิทยาการศึกษาสำหรับครู (1) จิตวิทยาการศึกษาสำหรับครู (2) จิตวิทยาการศึกษากับสภาพแวดล้อมทางการเรียน จิตวิทยาการเรียนรู้ การแนะแนวและการให้คำปรึกษา ความแตกต่างของบุคคล

2. จำนวนชั่วโมงที่ใช้ต่อภาคการศึกษา

บรรยาย	สอนเสริม	การฝึกปฏิบัติ/งานภาคสนาม/การฝึกงาน	การศึกษาด้วยตนเอง
48 ชั่วโมง/ภาคการศึกษา	ตามความความต้องการของนิสิตเฉพาะรายวิชา	-	90 ชั่วโมง/ ภาคการศึกษา

3. จำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์ที่อาจารย์ให้คำปรึกษาและแนะนำทางวิชาการแก่นิสิตเป็นรายบุคคล

หมวดที่ 3 การพัฒนาผลการเรียนรู้ของนิสิต

1. คุณธรรม จริยธรรม

1.1 คุณธรรม จริยธรรมที่ต้องพัฒนา

พัฒนาให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ มีวินัย มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ และทำประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยมีคุณธรรมและจริยธรรมตามคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1.1.1 ตระหนักในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีคุณธรรมและจริยธรรมเสียสละและซื่อสัตย์สุจริต

1.1.2 มีวินัย ตรงต่อเวลา และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและวิชาชีพ

1.1.3 มีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตาม สามารถทำงานเป็นทีมและสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น

1.1.4 ตระหนักในหน้าที่ เคารพสิทธิและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นรวมทั้งเคารพในคุณค่า และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

1.1.5 ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาการและวิชาชีพ

1.2 วิธีการสอน

1.2.1 ใช้การสอนแบบบรรยายด้วยการสื่อสารสองทาง เปิดโอกาสให้นักศึกษามีการตั้งคำถามหรือตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม ในชั้นเรียนลักษณะสอดคล้องแทรกในเนื้อหา

1.2.2 ยกตัวอย่างกรณีศึกษา ตัวอย่างที่ขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การประพฤติที่ผิดจรรยาบรรณในวิชาชีพตัวละครที่ปรากฏในเนื้อหา เช่น ชาดกนิทานธรรมบท เป็นต้น

1.2.3 อาจารย์ปฏิบัติเป็นตัวอย่าง ให้ความสำคัญต่อจรรยาบรรณวิชาชีพ การมีวินัยเรื่องเวลาการเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา การเคารพและการให้เกียรติแก่อาจารย์ผู้บรรยาย ตลอดจนระหว่างผู้เรียนด้วยกันซึ่งมีความเป็นผู้อาวุโสกว่า

1.3 วิธีการประเมิน

1.3.1 ประเมินผลจากพฤติกรรมที่แสดงออกในชั้นเรียนและในโอกาสที่ภาควิชาหรือคณะจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องของคุณธรรมและจริยธรรม การมีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโสและคณาจารย์

1.3.2 การตรวจสอบการมีวินัยต่อการเรียน การตรงต่อเวลาในการเข้าชั้นเรียนและการส่งงานและมอบหมายงาน

1.3.3 ประเมินการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น โดยนิสิตอื่นๆ ในรายวิชา

1.3.4 นิสิตประเมินตนเอง

2. ความรู้

2.1 ความรู้ที่จะได้รับ

2.1.1 ความรู้เรื่องจิตวิทยาพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของมนุษย์

2.1.2 ความรู้เรื่องจิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยาการเรียนรู้

2.1.3 ความรู้เรื่องการแนะแนวและการให้คำปรึกษา

2.1.4 ความรู้เรื่องธรรมชาติของผู้เรียน การส่งเสริมและการพัฒนา

ศักยภาพ คุณภาพชีวิต ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน

2.2 วิธีการสอน

2.2.1 บรรยาย อภิปราย การทำงานกลุ่ม การนำเสนอรายงาน การวิเคราะห์กรณีศึกษา การศึกษาโดย เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2.2.2 มีการศึกษานอกสถานที่โดยศึกษาจากสถานที่จริงในสถานศึกษา

2.3 วิธีการประเมิน

การสอบย่อย สอบกลางภาค และสอบปลายภาค

3. ทักษะทางปัญญา

3.1 ทักษะทางปัญญาที่ต้องพัฒนา

3.1.1 พัฒนาความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์ เพื่อหาเหตุผลในเชิงหลักวิทยาศาสตร์ ตลอดจนแนวคิด และคุณค่าทางด้านพุทธิวิสัย ด้านจิตพิสัย และทักษะพิสัย

3.1.2 มีการสร้างสรรค์ผลงานจากการค้นคว้าด้วยตนเอง

3.2 วิธีการสอน

3.2.1 การมอบหมายให้นิสิตทำโครงการ และนำเสนอผลการศึกษา

3.2.2 อภิปรายกลุ่ม

3.2.3 วิเคราะห์กรณีศึกษา

3.2.4 สะท้อนแนวคิดวิเคราะห์ และสังเคราะห์

3.3 วิธีการประเมิน

3.3.1 สอบปลายภาคและกลางภาค

3.3.2 จากการตอบปัญหาและการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม

3.3.3 ผลงานของนิสิต

4. ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

4.1 ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบที่ต้องพัฒนา

4.1.1 พัฒนาทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ความเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงาน ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นรายกลุ่ม

4.1.2 วางตัวและร่วมแสดงความคิดเห็นในกลุ่มได้อย่างเหมาะสม

4.2 วิธีการสอน

ทำกิจกรรมกลุ่มในลักษณะต่างๆ ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน มอบหมายงานรายกลุ่ม และรายบุคคล เช่น การผลิตสื่อการสอนในประเภทต่างๆ และการค้นคว้าหาข้อมูลการใช้สื่อการสอนในยุคปัจจุบัน การนำเสนอรายงาน

4.3 วิธีการประเมิน

ประเมินจากความรับผิดชอบในการปฏิบัติกิจกรรมในชั้นเรียน และประเมินจากผลการทำกิจกรรมกลุ่มและการทำรายงาน ประเมินผลการนำเสนอผลงาน

5. ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี

สารสนเทศ

5.1 ทักษะการวิเคราะห์ เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้

เทคโนโลยีสารสนเทศที่ต้องพัฒนา

5.1.1 ทักษะการคิดคำนวณ เชิงตัวเลขจากการวิเคราะห์สถิติในข้อมูล ที่ศึกษา

5.1.2 พัฒนาทักษะในด้านการสื่อสาร ทั้งการพูด การฟัง การแปล การเขียน โอนการทำรายงานและนำเสนอในชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนทักษะ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสาร

5.1.3 สามารถใช้ทักษะในการนำเสนอรายงานโดยใช้รูปแบบเครื่องมือ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม

5.1.4 สามารถคัดเลือกแหล่งข้อมูล

5.1.5 สามารถค้นคว้าหาข้อมูล/ติดตามการเปลี่ยนแปลงทาง อินเทอร์เน็ต

5.2 วิธีการสอน

5.2.1 นำเสนอโดยใช้รูปแบบเทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น การใช้ Power Point ที่น่าสนใจ ชัดเจน ง่ายต่อการติดตามทำความเข้าใจ ประกอบการสอนในชั้นเรียน

5.2.2 การสอนโดยการนำเสนอข้อมูลจากการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นตัวอย่งกระตุ้นให้ผลิตเห็นประโยชน์จากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการนำเสนอ และสืบค้นข้อมูล

5.2.3 การแนะนำเทคนิคการสืบค้นข้อมูลและแหล่งข้อมูลการอ้างอิงจาก แหล่งที่มาข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

5.2.4 การมอบหมายงานศึกษาค้นคว้าด้วยรูปแบบโครงการที่ต้องการ สืบค้นข้อมูลด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศจาก Website สื่อการสอน E- learning ทำรายงาน โดยการเน้นการอ้างอิง จากแหล่งที่มาของข้อมูลที่นำเชื่อถือ มีการนำตัวเลข สถิติประกอบ

5.2.5 การนำเสนอทั้งในรูปแบบเอกสารและด้วยวาจาประกอบสื่อ เทคโนโลยี

5.3 วิธีประเมิน

5.3.1 ประเมินทักษะการใช้ภาษาเขียนจากเอกสารรายงานโครงการ

5.3.2 ประเมินทักษะการใช้สื่อและการใช้ภาษาพูดจากการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าหน้าชั้นเรียน

5.3.3 ประเมินรายงานการสืบค้นข้อมูลด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ อาจารย์จัดเวลาให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล หรือ รายกลุ่มตามความต้องการ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

หมวดที่ 4 การประเมินและปรับปรุงการดำเนินการของรายวิชา

1. กลยุทธ์การประเมินประสิทธิผลของรายวิชาโดยนิสิต

การประเมินประสิทธิผลในรายวิชานี้ ได้จัดกิจกรรมในการนำแนวคิดและความเห็นจากนิสิตดังนี้

1.1 การสนทนากลุ่มระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

1.2 การสังเกตการณ์จากพฤติกรรมของผู้เรียน

1.3 การประเมินผู้สอนทุกด้าน และประเมินผลงานของนิสิต

1.4 ข้อเสนอแนะผ่านกระดานเสวนา (web board) ที่ผู้สอนได้จัดทำเป็นช่องทางการสื่อสารกับผู้เรียนโดยให้ทุกคนประเมินประสิทธิภาพของรายวิชา ซึ่งรวมถึงวิธีการสอน การจัดกิจกรรมในและนอกห้องเรียนโดยช่องทาง E - mail และ face book

2. กลยุทธ์การประเมินการสอน

ในการเก็บข้อมูลเพื่อประเมินการสอน ได้มีกลยุทธ์ ดังนี้

2.1 การสังเกตการสอนของผู้สอนร่วม

2.2 ผลการสอน

2.3 การสอบผลประเมินการเรียนรู้

2.4 การประเมินการสอนโดยคณะกรรมการประเมินการสอนที่แต่งตั้งโดยคณะ หรือภาควิชา จากการสังเกตขณะสอน และการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้เรียน

3. การปรับปรุงการสอน

หลังจากผลการประเมินการสอนในข้อ 2 แล้ว จึงมีการปรับปรุงการสอน โดยการจัดกิจกรรมในการระดมสมองและหาข้อมูลเพิ่มเติมในการปรับปรุงการสอน ดังนี้

3.1 สัมมนาการจัดการเรียนการสอน โดยกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ (Knowledge Management)

3.2 การวิจัยในชั้นเรียน

3.3 ภาควิชากำหนดให้อาจารย์ผู้สอนทบทวนและปรับปรุงกลยุทธ์ และวิธีการสอนจากผลการประเมินประสิทธิผลของรายวิชา แล้วจัดทำรายงานรายวิชา ตามรายละเอียดที่ สกอ. กำหนด ทุกภาคการศึกษา

3.4 มีการประชุมอาจารย์ทั้งภาควิชาเพื่อหารือปัญหาการเรียนรู้อของผู้เรียนและร่วมกันหาแนวทางแก้ไข

4. การทวนสอบมาตรฐานผลสัมฤทธิ์รายวิชาของนิสิต

ในระหว่างกระบวนการสอนรายวิชา มีการทวนสอบผลสัมฤทธิ์ในราย หัวข้อตามที่คาดหวังจากการเรียนรู้ในรายวิชาได้จากสอบถามผู้เรียนหรือการสุ่มตรวจ ผลงาน รวมถึงพิจารณาผลการทดสอบย่อย และหลักการออกผลการเรียนรายวิชา มีการทวนสอบผลสัมฤทธิ์โดยรวมในรายวิชาได้ดังนี้

4.1 การทวนสอบการให้คะแนนจากการสุ่มตรวจผลงานของผู้เรียน โดยอาจารย์อื่น หรือผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ไม่ใช่อาจารย์ประจำหลักสูตร

4.2 มีการตั้งคณะกรรมการในภาควิชาเพื่อตรวจสอบผลประเมินการ เรียนรู้ของผู้เรียน โดยตรวจสอบข้อสอบ รายงาน วิธีการให้คะแนนสอบ และการให้คะแนน พฤติกรรม

4.3 ภาควิชามีคณะกรรมการประเมินการสอนทำหน้าที่ทวนสอบ ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในรายวิชาโดยสุ่มประเมินข้อสอบและความเหมาะสมของการให้ คะแนน ทั้งคะแนนดิบและระดับคะแนนของรายวิชาร้อยละ 60 ของรายวิชาทั้งหมด ในความรับผิดชอบของภาควิชา ภายในรอบเวลาของหลักสูตร

5. การดำเนินการทบทวนและการวางแผนปรับปรุงประสิทธิผลของ รายวิชา

จากการประเมินและทวนสอบผลสัมฤทธิ์ประสิทธิผลรายวิชาแล้ว ได้มีการวางแผนการปรับปรุงการสอนและรายละเอียดวิชา เพื่อให้เกิดคุณภาพมากขึ้น ดังนี้

5.1 ปรับปรุงรายวิชา ทุก 1 ปี หรือตามข้อเสนอแนะและผลการทวนสอบมาตรฐานผลสัมฤทธิ์ตามข้อ 4

5.2 สลับหรือเปลี่ยนอาจารย์ผู้สอนเพื่อให้นิสิตมีมุมมองในเรื่องการประยุกต์ ความรู้กับปัญหาที่มาจากงานวิจัยของอาจารย์

สรุป ภาควิชา มีระบบการทบทวนประสิทธิผลของรายวิชา โดยพิจารณาจากผลการประเมินการสอนโดยผู้เรียน ผลการประเมินโดยคณะกรรมการประเมินการสอนของภาควิชา การรายงานรายวิชาโดยอาจารย์ผู้สอน หลักการทบทวนประสิทธิผลของรายวิชา อาจารย์ผู้สอนรับผิดชอบในการทบทวนเนื้อหาที่สอนและกลยุทธ์การสอนที่ใช้ และนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาในรายงานผลการดำเนินการของรายวิชา เสนอต่อหัวหน้าภาควิชา เพื่อนำเข้าประชุมอาจารย์ประจำหลักสูตรพิจารณาให้ความคิดเห็นและสรุปวางแผนพัฒนาปรับปรุงสำหรับใช้ในการศึกษาต่อไป

จิตวิทยาสำหรับครู

จิตวิทยาสำหรับครูเป็นวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับความรู้ด้านจิตวิทยา พัฒนาการจิตวิทยา การเรียนรู้จิตวิทยา การศึกษาเทคนิคและวิธีการทางจิตวิทยาที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน การดูแลช่วยเหลือและพัฒนาบุคลิกภาพผู้เรียน การสร้างความสัมพันธ์และบรรยากาศในการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างราบรื่นมีความสุข (นวลจิตต์ ชาวภักดีพงศ์ และคณะ, 2551, หน้า 8) ซึ่งเรื่องต่างๆ ที่กล่าวมานั้นย่อมส่งผลดีต่อการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ และถือว่าเป็นภาระหน้าที่สำคัญของครูในทัศนะของนักวิชาการทั้งหลายที่มองเห็นว่าความก้าวหน้าในการสอนจะเกิดขึ้นด้วยการจัดให้ครูได้รับความรู้หรือได้อภิปรายเกี่ยวกับเรื่องหลักทางพฤติกรรมศาสตร์และการนำไปใช้ในชั้นเรียน ดังนั้นการช่วยให้ครูเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทางจิตวิทยาและสามารถนำไปใช้ได้ย่อมเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนการสอนเนื้อหาสาระที่สำคัญ ในเรื่องจิตวิทยากับการเรียนการสอนประกอบด้วย ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิทยาการศึกษา และการสอนที่มีประสิทธิภาพ มีความสำคัญมากต่อการประกอบอาชีพครู ซึ่งควรอย่างยิ่งที่บุคคลผู้ได้ชื่อว่าเป็นครูควรจะทราบและตระหนักในความสำคัญ เพื่อจะได้จัดการกับตัวเองให้เหมาะสม ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ มีดังต่อไปนี้

องค์ประกอบที่หนึ่ง ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่สอน ความรู้ความเข้าใจที่ว่านี้ หมายถึง การเข้าถึงแก่นของเนื้อหา ทฤษฎี หลักการต่างๆ ซึ่งในบางวิชาครูท่านเรียกว่า มโนทัศน์หรือสมัช 40 ปีที่แล้ว เรียกกันว่าความคิดรวบยอด (Concept)

ของเนื้อหาตัวเอง ครูสอนเรื่องอะไรก็ต้องมีความเข้าใจอย่างชัดเจน หรือที่เรียกกันว่าเกิด insight ในเนื้อหานั้น ทั้งนี้เพราะว่าหากครูผู้สอนไม่รู้แจ้งในเนื้อหาเสียแล้ว ก็จะนำไปสู่ความยากลำบาก ในการที่จะทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหานั้นด้วย และที่ร้ายที่สุดในเรื่องนี้ก็คือ ครูมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในเนื้อหาแล้วจะพาให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจคลาดเคลื่อนตามไปด้วย

องค์ประกอบที่สอง บุคลิกภาพของครู บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะโดยรวมของบุคคลทั้งลักษณะภายนอกและลักษณะภายใน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ บางอย่างก็แสดงออกให้ผู้อื่นรับรู้ได้ บางอย่างก็ไม่แสดงออกให้ผู้อื่นรับรู้ บุคลิกภาพมีส่วนอย่างสำคัญต่อการปรับตัวในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ องค์ประกอบของบุคลิกภาพของครูสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ด้านกายภาพ หมายถึง รูปร่างหน้าตา กิริยาอาการ และการแต่งกาย เป็นสำคัญ ครูที่มีบุคลิกภาพด้านกายภาพเป็นปกติและน่าศรัทธา น่านับถือ จะมีโอกาสประสบความสำเร็จ ในการอยู่ร่วมกับลูกศิษย์มากกว่าครูที่มีบุคลิกภาพที่ผิดปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผิดปกติในทางที่ไม่ดี หากจะกล่าวเฉพาะในด้านการแต่งกายแล้ว อาจสรุปได้ว่า การแต่งกายที่เหมาะสมที่สุดของครู คือการแต่งกาย (ซึ่งรวมถึงการแต่งหน้า และทรงผมด้วย) ที่สะอาด เรียบร้อย ดูดี น่านับถือ ซึ่งภาษาอังกฤษใช้คำว่า Neat and Clean นั่นเอง

2. ด้านวาจา หมายถึง การแสดงออกโดยทางวาจา บุคลิกภาพทางวาจาที่ดีของครู หมายถึง การพูดด้วยถ้อยคำที่ถูกต้อง ชัดเจน เหมาะสมกับวุฒิภาวะของลูกศิษย์ ซึ่งหมายถึง ไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป การพูดด้วยน้ำเสียงที่แผ่ด้วยความเมตตา ปราศจากดี นุ่มนวล การพูดด้วยลีลาที่เหมาะสม ไม่ช้าไม่เร็ว จนเกินไป และรวมไปถึงการพูดน้อย หรือเจียบขรึมจนเกินไป หรือการพูดมากจนน่ารำคาญด้วย

3. ด้านสติปัญญา หมายถึง การมีไหวพริบดี สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เหมาะสม มีการตัดสินใจที่ดี และการมีอารมณ์ขันที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึง การสร้างอารมณ์ขันให้แก่ลูกศิษย์ได้ดี

4. ด้านอารมณ์ หมายถึง การควบคุมอารมณ์ได้ดี ไม่แสดงออกถึงความรู้สึกต่างๆ ได้ง่ายจนเกินไป ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์มีใจ อารมณ์โกรธ อารมณ์เศร้า หรืออารมณ์หงุดหงิดก็ตาม ครูที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่เหมาะสม คือ ครูที่มีอารมณ์ดี มั่นคง เสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งจะแสดงออกให้เห็นทางสีหน้า แววตา ท่าทาง และวาจาให้ลูกศิษย์ได้รับรู้ แต่จะอย่างไรก็ตามครูก็อาจจะโกรธลูกศิษย์บ้างก็ได้หากมีเหตุผลอันสมควรให้โกรธ ไม่ใช่โกรธเพราะอารมณ์ไม่ดี และก็มีครูจำนวนไม่น้อยที่ดูเหมือนจะโกรธหรือขัดใจ

ลูกศิษย์อยู่เป็นประจำ แต่ลูกศิษย์ก็สามารถปรับตัวได้เพราะเกิดการเรียนรู้นั่นคือ ลักษณะของครู ซึ่งก็คงเป็นไปตามคำกล่าวที่ว่า หากอารมณ์ดีเสมอตอนสอนไม่ได้ ก็ขอให้อารมณ์ร้ายคงเส้นคงวา ดีกว่าคุ่มดี คุ่มร้าย นั้นเอง เพราะครูที่มีอารมณ์คุ่มดีคุ่มร้าย จะทำให้ลูกศิษย์ไม่สามารถปรับตัวได้ง่ายๆ

5. ด้านความสนใจ หมายถึง การมีความกระตือรือร้นที่จะรับรู้เรื่องหรือ ความรู้ต่างๆ ของสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างหลากหลาย ความสนใจที่กว้างขวางย่อมเกิด จากประสบการณ์ที่หลากหลายของบุคคลนั้นๆ ครูที่มีความสนใจกว้างขวางจะเป็นครูที่สามารถเลือกใช้คำพูดหรือการกระทำที่ดึงดูดใจคนได้หลายลักษณะ ซึ่งเป็นไปตามหลักของการสื่อสารความคิดที่ว่า บุคคลที่มีความสนใจตรงกันจะสื่อสารความคิดกันได้ดี แต่เนื่องจากลูกศิษย์ของครูมีจำนวนหลายคน และหลากหลายความสนใจ ครูจึงต้องมีความสนใจหลากหลายตามไปด้วย มิเช่นนั้นแล้วก็จะถูกใจลูกศิษย์ส่วนน้อย แต่ไม่ถูกใจลูกศิษย์ส่วนมากโดยปกตินักเรียนจะชอบเรียนกับครูที่มีบุคลิกภาพดี เพราะชอบที่จะอยู่ใกล้ๆ และเมื่อมีความชอบในตัวครูแล้ว ก็อาจนำไปสู่การมีความอดทน และความพยายามที่จะเรียนรู้อะไรที่ครูสอนด้วย แต่ในทางตรงกันข้าม หากนักเรียนไม่ชอบบุคลิกภาพของครูเสียแล้ว ก็ย่อมไม่อยากอยู่ใกล้ๆ ไม่อยากได้ยินเสียง และไม่อดทนพยายามที่จะเรียนรู้อะไรที่ครูสอนไปด้วย แม้จะเป็นนิสิตนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาก็เป็นเช่นนี้ เพราะเขายังไม่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์มากพอที่จะอดทน เพื่อการเรียนรู้กับครูที่น่ากลัว หรือน่ารำคาญได้

องค์ประกอบที่สาม ความสามารถในการสอน หมายถึง การที่ครูสามารถทำให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ครูต้องการจะสอน ทั้งนี้ความหมายของการสอนมิได้หมายความว่าถึง เฉพาะการถ่ายทอดความรู้จากตัวครูไปสู่นักเรียนเท่านั้น แต่หมายถึงความสามารถในการทำให้นักเรียน “เรียนรู้” และเกิดอาการ “ใฝ่รู้” ด้วย ความสามารถในการสอนของครูเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ ทักษะที่ดีต่อวิชาชีพ หมายถึง การมีใจเอนเอียงในทางบวกต่ออาชีพครู ว่าเป็นอาชีพที่สำคัญต่อสังคม เป็นอาชีพในระดับวิชาชีพเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และวุฒิภาวะทุกๆ ด้านเป็นอย่างมาก บุคคลที่ประกอบอาชีพครูโดยมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครูย่อมมีโอกาสที่จะสอนได้ดีกว่าบุคคลที่ดูหมิ่นดูแคลน หรือเบียดเบียนวิชาชีพครูอย่างแนบเนียนความเป็นครูมืออาชีพกับอาชีพครูจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน คำว่า “ครูมืออาชีพ” กับ “อาชีพครู” นั้นมีความแตกต่างกันอย่างมาก สำหรับอาชีพครู ใครๆ ก็สามารถเป็นได้ ถ้าได้รับการว่าจ้างให้สอน แต่ “ครูมืออาชีพ” ที่ปฏิบัติหน้าที่ได้สมกับความเป็นครูอย่างแท้จริงนั้น ไม่ใช่สิ่งทีใครๆ ก็สามารถทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสภาพสังคมในปัจจุบัน หน้าที่ของครูที่

แท้จริงนั้น ไม่จบเพียงการสอนในสาระวิชาที่ตนรับผิดชอบเท่านั้น แต่ยังกินไปถึงการสอนถึงหลักการความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม เพื่อให้นักเรียนเติบโตไปเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ คิดเป็น มีจริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ รวมทั้งแสวงหาความรู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดการเรียนรู้เพียงแค่มื่อสำเร็จการศึกษาเท่านั้น ดังนั้น หากครูต้องการที่จะพัฒนาให้ตนเองเป็นครูมืออาชีพนั้น จะต้องทำอย่างไรบ้าง

ประการที่ 1 การเรียนรู้ที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักเรียนกล้าคิด กล้าถาม อย่าทำให้ห้องเรียน หรือโรงเรียนเป็นสถานที่ ที่เต็มไปด้วยความหวาดกลัว กัดดัน แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า จะต้องมีการปล่อยปละละเลยเรื่องกฎระเบียบต่างๆ ครูจำเป็นต้องคงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ และปรับตัวเป็นคนที่มีระเบียบวินัย นอกจากนี้ ครูยังคงต้องรักษามาตรฐานต่างๆ ไว้ด้วย โดยเฉพาะมาตรฐานด้านการศึกษา ซึ่งมาตรฐานการศึกษาที่เหมาะสมนั้น ควรเป็นมาตรฐานที่ทำนายระดับสติปัญญา ความรู้ ความสามารถของนักเรียน ไม่ย่อหย่อนมากจนทำให้นักเรียนไม่ต้องอาศัยความพยายามใดๆ ก็สามารถทำสำเร็จได้ เพราะจำให้นักเรียนเบื่อ ไม่มีความรู้สึกท้าทายใดๆ ในขณะเดียวกัน ก็ไม่ยากเกินกว่าระดับความสามารถของนักเรียนที่จะก่อให้เกิดความท้อถอย นอกจากนี้ นักเรียนควรจะถูกฝึกให้สามารถประเมินความสามารถ และผลงานของตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่ลำเอียง กล่าวคือ มีความรู้จักตนเอง

ประการที่ 2 ครู โรงเรียน ครอบครัว และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เช่น การเชิญคนในชุมชนที่มีความสามารถด้านต่างๆ มาเป็นครูรับเชิญ เช่น หากใครเคยอ่านวรรณกรรมเยาวชนของประเทศญี่ปุ่นจะเห็นได้ว่าการเชิญครูชานา หรือครูทำขนม มาสอนวิธีการปลูกข้าว การทำขนมจริงๆ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง เมื่อนักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติแล้ว การต่อ ยอดความคิดจะง่ายขึ้น เช่น การคิดแปรรูปผลัดกัน เข้าใจว่าบางพื้นที่ในประเทศไทยเองก็มีการจัดการเรียนการสอนแบบนี้อยู่ แต่อาจไม่ต่อเนื่องนัก ผลดีของการเรียนรู้รูปแบบนี้ นอกจากจะทำให้เด็กได้เรียนรู้ของจริงแล้ว ยังสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียน และชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนมีคุณค่า เป็นที่ยอมรับของครูรับเชิญ รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์ของดีมีอยู่ของแต่ละท้องถิ่นได้อีกด้วย หรืออาจเป็นการสร้างโครงการเข้าไปพัฒนาแก้ไขปัญหาของแต่ละชุมชน เช่น การบำบัดน้ำแหล่งน้ำสาธารณะ หรือการแปรรูปผลัดกัน และพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

ประการที่ 3 ครูมีอาชีพต้องมีความสามารถในการขาย หมายถึงสามารถชี้แนะให้นักเรียนเห็นถึงความสำคัญ และความจำเป็นของการเรียนในวิชาดังกล่าวได้ หากครูไม่สามารถขายความจำเป็นที่จะต้องเรียนเนื้อหาวิชาแล้ว ความสนใจ และความเอาใจใส่ที่นักเรียนมีต่อการเรียนย่อมลดลง หลักความสำคัญในการขาย คือการชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ในชีวิตประจำวันที่นักเรียนจะได้รับจากการเรียน หรือการเชิญบุคคลในแต่ละสาขาอาชีพ มาพูดคุยกันถึงหน้าที่การงาน หรือการพานักเรียนออกไปทัศนศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น นอกจากนี้ ครูควรที่จะให้ความสำคัญกับหลักสูตรที่เน้นการเชื่อมโยงความรู้ไปสู่การใช้ประโยชน์จริง เน้นวิธีการประยุกต์ความรู้

ประการที่ 4 ครูต้องเตรียมนักเรียนให้มีความพร้อมก่อนเริ่มเรียน โดยชี้แจงเนื้อหาสาระของการเรียนในแต่ละคาบ พร้อมทั้งการจัดให้มีการทดสอบก่อนเรียน เพื่อดูความพร้อม

ประการที่ 5 ครูมีอาชีพต้องกล้าเสี่ยง กล้าที่จะทดลองใช้วิธีการสอน อุปกรณ์การสอนแบบใหม่ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียน หากสอนด้วยวิธีนี้ไม่ประสบความสำเร็จ คือ นักเรียนไม่สนใจมากเท่าที่ควร ครูต้องกล้าที่จะลองหาวิธีการสอนใหม่ที่เหมาะสมกับนักเรียนมากยิ่งขึ้น ห้องเรียนแต่ละชั้น นักเรียนแต่ละคนล้วนมีความแตกต่างกัน ดังนั้น การสอนจึงไม่มีคำตอบตายตัวว่าสอนแบบใดจึงจะได้ผล

ประการที่ 6 ครูต้องมีความคิดเชิงระบบ มองเห็นความแตกต่างระหว่างบุคคลในนักเรียน ที่แตกต่างกันทั้งทางร่างกาย สติปัญญา ความสามารถ รูปแบบการเรียนรู้ แรงจูงใจ และพื้นฐานทางครอบครัว โดยเฉพาะในรายที่มีความต้องการพิเศษนั้น ครูอาจขอคำแนะนำจากครูแนะแนวของโรงเรียน

ประการที่ 7 นักเรียน และผู้ปกครองทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน แสดงให้นักเรียนเห็นว่าครูให้เกียรติ และรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนทุกคน สำหรับผู้ปกครองก็เช่นเดียวกัน อย่าให้ความแตกต่างใดๆ ไม่ว่าจะพื้นฐาน สถานะทางสังคม หรือการศึกษา มาเป็นตัวแปรในการเลือกปฏิบัติ

ประการที่ 8 ครูต้องสอนให้นักเรียนรู้จักที่จะเรียนรู้วิธีการเรียน (Learning how to learn) และเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Life long learning) เนื่องจากในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้นเร็วมาก และเกิดในลักษณะที่คาดการณ์ไม่ได้ ดังนั้น ความรู้ที่นักเรียนได้รับไปนั้นย่อมไม่เพียงพอ การดำเนินชีวิตนักเรียนจำเป็นต้องเรียนรู้ถึงการเข้าถึงแหล่งความรู้ที่เหมาะสม และเรียนรู้วิธีการเรียนด้วยตนเองเมื่อไม่มีครู

เช่น รู้จักสังเกต ค้นคว้าด้วยตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า “ให้ปลาหนึ่งตัว หนูกินได้หนึ่งวัน สอนให้หนูหาปลา หนูมีปลากินได้ตลอดชีวิต”

1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิทยาสำหรับครู

ภาระหน้าที่สำคัญของครู คือ การทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้นครูจึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพหรือไม่ ซึ่งการที่ครูจะจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ในเบื้องต้นก็ต้องมีความรู้ในเรื่องเนื้อหาวิชาที่จะต้องรับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้ และจะต้องมีความรู้ในศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ด้วย เช่น หลักการจัดการเรียนรู้ หลักสูตร การวัดและประเมินผล เทคโนโลยีการศึกษา และจิตวิทยา โดยเฉพาะศาสตร์ทางจิตวิทยานั้นเป็นศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากศาสตร์ทางจิตวิทยาจะมีทฤษฎีที่อธิบายเกี่ยวกับการเรียนรู้ การจูงใจ พัฒนาการของผู้เรียนและปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ ซึ่งความรู้ต่างๆ เหล่านี้หากเข้าใจอย่างถ่องแท้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ ดังนั้น จิตวิทยาจึงมีความจำเป็นสำหรับครูอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนรู้ เพราะความรู้ทางจิตวิทยาจะช่วยให้ครูได้พัฒนา หรือเลือกวิธีการจัดการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งเนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงความรู้เบื้องต้นทางจิตวิทยาและกรอบของความรู้ทางจิตวิทยาที่เป็นประโยชน์กับการจัดการเรียนรู้

2. ความเป็นมาของจิตวิทยา

คำว่า “จิตวิทยา” ตรงกับภาษาอังกฤษ คือ Psychology หากมีการวิเคราะห์คำนี้ออกมาแล้วจะแยกได้เป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งคือ Psycho มาจากคำภาษากรีกว่า Psyche แปลว่าจิต หรือ วิญญาณ (Soul) และส่วนที่สองคือ logy มาจากคำภาษากรีกว่า Logos แปลว่า การศึกษา หรือค้นคว้า หรือการหาความรู้ เมื่อนำสองส่วนนี้มารวมกันจึงได้ Psycho + logy หมายถึง การศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวกับจิต หรือวิญญาณ (A Study of Soul) โดยพยายามให้เกิดความเข้าใจในเรื่องวิญญาณ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ ลิงค์ดีลิตซ์ และเทพเจ้า นอกจากนี้ยังมีความเชื่ออีกว่า วิญญาณนั้นเป็นอิสระที่สามารถดลบันดาลให้มนุษย์มีอันเป็นไปต่างๆ ได้ ในระยะเวลาต่อมาความเข้าใจเรื่องจิตวิทยาที่ว่าเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ วิญญาณก็เปลี่ยนไปเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องจิต ความหมายของคำว่า Psyche จึงหมายถึง จิต หรือ Mind และความหมายของจิตวิทยาจึงหมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของ จิตใจ หรือ “A Study of Mind” การศึกษาและการใช้จิตวิทยาของชาวตะวันตกนั้นเริ่มต้นตามแนวคิดปรัชญาและไม่ได้เปลี่ยนรูปไปเป็น

วิทยาศาสตร์ตามแบบของชาวตะวันตก จึงเป็นที่น่าเสียดายว่าวิชาการซึ่งเริ่มก่อตัวขึ้นมา ได้ดีในระดับหนึ่งต้องหยุดชะงักโดยไม่เกิดการพัฒนาอีกต่อไป สำหรับโลกตะวันตกนั้น ปรากฏว่ามีนักปราชญ์ที่สนใจในจิตวิทยามาตั้งแต่สมัยกรีก ได้แก่ Plato และ Aristotle โดยเขาได้กล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์และพฤติกรรมทางจิตใจของมนุษย์ไว้หลายแห่ง ในคำสอนของท่านเหล่านั้นเป็นไปในรูปของปรัชญามากกว่าวิทยาศาสตร์ นักปรัชญาเชื่อว่า มนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ภาค คือ กาย (Body) กับจิต (Mind) กาย (Body) สามารถจับต้องได้ สัมผัสได้ มองเห็นได้ และแสดงกิริยาต่างๆ ได้ ส่วนจิต (Mind) นั้นเป็นนามธรรม หรือ ไม่มีตัวตนและอาศัยอยู่ในกาย มีหน้าที่ควบคุมการทำงานของร่างกาย ฉะนั้นการศึกษา ศึกษาระยะนั้นจึงมุ่งศึกษาเรื่องของจิต เพราะเชื่อว่าจิตมีอิทธิพลต่อกาย ต่อมาการศึกษา จิตวิทยาจึงได้มีการพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับ สำหรับการศึกษเกี่ยวกับจิตซึ่งมนุษย์นั้นนับว่าเป็น เรื่องยากด้วยเหตุที่ไม่สามารถสังเกตหรือพิสูจน์ได้ ดังมีคำเปรียบเทียบกับจิตไว้ว่า “จิตมนุษย์นั้น สดลึกล้ำเหลือกำหนด” หรือ “จิตมนุษย์นั้นไซ้ร้ายกาจแท้ยิ่งถึง” (ลักษณะ สิริวัฒน์, 2549)

3. ความหมายของจิตวิทยาและคุณลักษณะความเป็นครูที่ดี

จิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์การศึกษานี้เป็นการเรียนรู้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะต่างๆ ของแต่ละบุคคล ซึ่งมีบางสิ่งบางอย่างแตกต่างกัน บางอย่างสอดคล้องกันบางอย่างคล้ายกันและบางอย่างเหมือนกัน การเพ่งประเด็น เกี่ยวกับมนุษย์นั้น ส่วนใหญ่มักจะมุ่งไปที่การวิเคราะห์พฤติกรรมตามสภาพการณ์ของแต่ละ บริบท เพราะพฤติกรรมเป็นผลที่เกิดขึ้นของมนุษย์ในลักษณะต่างๆ อยู่ตลอดเวลา และมีอิทธิพลต่อชีวิตของตนเองและสังคมอย่างเป็นระบบเพื่อความเข้าใจเบื้องต้นจะได้ นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมในประเด็นต่างๆ ตามลำดับ

ดังนั้นเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องจิตวิทยาสำหรับ ครู จึงควรที่จะได้ศึกษาถึงความหมายของคำว่า “จิตวิทยา” ตามความหมายทางวิชาการ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

จิราภา เต็งไตรรัตน์ (2550, หน้า 29) ได้ให้ความหมายของจิตวิทยา หมายถึง การศึกษาพฤติกรรมกระบวนการทางจิตเชิงปรนัย เป็นศาสตร์ที่มีขอบเขตกว้างขวาง เป็นองค์ความรู้ทั้งเชิงศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ครอบคลุมทุกด้านเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ ทั้งทางกาย สังคม อารมณ์ จิตใจ ความคิดสติปัญญา จุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษาศาสตร์ สายนี้ คือ เพื่อที่จะเข้าใจ อธิบาย ทำนาย พัฒนาและควบคุมพฤติกรรมด้านต่างๆ

ราชบัณฑิตยสถาน (2550, หน้า 323 – 324) ได้กล่าวถึงจิตวิทยาไว้ว่า

1. ศาสตร์สาขาหนึ่งที่ศึกษาพฤติกรรม การกระทำ หรือกระบวนการทางจิตใจ
2. ศาสตร์ที่ว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทั้งหมดของชีวิต รวมถึงระบบของร่างกายที่เกี่ยวกับพฤติกรรม การทำงานของประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พัฒนาการ ปัจจัยทางพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม กระบวนการทางปัญญาที่อยู่ในจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก สุขภาพจิตและความผิดปกติทางจิต พลวัตของพฤติกรรม การสังเกต การทดสอบ และการทดลอง การประยุกต์ความรู้ทางจิตวิทยา เช่น การจ้างงาน การจัดการศึกษา เรื่องเกี่ยวกับจิตบำบัด และพฤติกรรมของผู้บริโภค

สงกรานต์ ก่อธรรมนิเวศน์ (2552, หน้า 300) ได้อธิบายความหมายของจิตวิทยาไว้ว่า จิตวิทยา เป็นวิชาที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิญญาณหรือจิตใจของสิ่งมีชีวิต (กระบวนการของจิต) สมอ หรือกระบวนการความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งครอบคลุมถึงอารมณ์ การนึกคิด รับรู้พฤติกรรมและปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์

วิทยากร เชียงกุล (2552, หน้า 191) ได้อธิบายความหมายของจิตวิทยาไว้ว่า การศึกษาเรื่องของจิตใจ พฤติกรรมและสภาพแวดล้อมของคนและสัตว์โดยวิธีการทดลอง สังเกต สัมภาษณ์เป็นวิทยาศาสตร์ มักเน้นการศึกษาแต่ละคนหรือกลุ่มเล็กๆ มากกว่า แบ่งเป็นแขนงต่าง เช่น จิตวิทยาการทดลอง (experimental psychology) เน้นวิธีการศึกษากระบวนการทางจิตใจและพฤติกรรมอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ จิตวิทยาสังคม จิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยาอาชีพ จิตวิทยาคลินิก

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นสรุปความหมายของจิตวิทยา คือ วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรม หรือกิริยาอาการของมนุษย์รวมถึงความพยายามที่จะศึกษาว่ามีอะไรบ้างหรือตัวแปรใดบ้าง ในสถานการณ์ใดที่เกี่ยวข้องกับการทำให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะทำให้สามารถคาดคะเน หรือพยากรณ์ได้โดยใช้แนวทางหรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์

คุณลักษณะความเป็นครูที่ดี

วิชาชีพครู เป็นวิชาชีพที่มีความสำคัญมาก ผู้ที่จะมาเป็นครูนั้น ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ มีการฝึกฝนทักษะการสอนให้มีความเชี่ยวชาญ นอกจากนี้แล้ว สิ่งที่

สำคัญอีกประการหนึ่งคือการมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิทยารวมทั้งการนำมาปรับใช้กับกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ครูนั้นมีความเข้าใจในตัวเด็ก สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพัฒนาการ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และความสามารถทางสมอง นอกจากนี้แล้วครูควรมีความรักและความเมตตาต่อศิษย์ให้เปรียบเสมือนเป็นบุตร ครูผู้นั้นจึงจะได้ชื่อว่า "เป็นครูที่ดี" ดังนั้นเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องมีผู้ให้ความหมายและแนวทางในการ เป็นครูที่ดี หรือ ลักษณะครูที่ดีไว้หลากหลาย ดังนี้

(พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช)

ได้พระราชทานพระบรมราโชวาท แก่ครูอาวุโสประจำปี 2522 เมื่อวันที่อังคารที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2523 มีข้อความตอนหนึ่ง ที่แสดงถึงลักษณะครูดีไว้ ดังนี้

ครูที่แท้นั้นจะต้องทำแต่ความดีคือต้องหมั่นขยัน และอุทิศสหาย พากเพียร ต้องเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ต้องหนักแน่นอดกลั้นและอดทน ต้องรักษาวินัย สำรวมระวัง ความประพฤติของตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนอันดีงาม ต้องปลื้มตัวปลื้มใจ จากความสะอาดสบายและความสนุกรื่นเริงที่ไม่สมควรแก่เกียรติภูมิของตน ต้องตั้งใจ มั่นคงและแน่วแน่ ต้องซื่อสัตย์ รักษาความจริงใจ ต้องเมตตาหวังดี ต้องวางใจเป็นกลาง ไม่ปล่อยไปตามอำนาจอคติ ต้องอบรมปัญญาให้เพิ่มพูนสมบูรณ์ขึ้น ทั้งในด้านวิชาการ และความฉลาดรอบรู้ในเหตุและผล"คุณลักษณะของครูที่ดี 10 ประการ ดังนี้

1. ความมีระเบียบวินัย หมายถึง ความประพฤติ ทั้งทางกาย วาจา และใจ ที่แสดงถึงความเคารพในกฎหมาย ระเบียบประเพณีของสังคม และความประพฤติที่สอดคล้องกับอุดมคติหรือความหวังของตนเอง โดยให้ยึดส่วนรวมสำคัญกว่า ส่วนตัว

2. ความซื่อสัตย์สุจริตและความยุติธรรม หมายถึง การประพฤติที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่เอาเปรียบ หรือคดโกงผู้อื่นหรือส่วนรวม ให้ยึดถือหลักเหตุผล ระเบียบแบบแผนและกฎหมายของสังคมเป็นเกณฑ์

3. ความขยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาอาชีพ หมายถึง ความประพฤติที่ไม่ทำให้เสียเวลาชีวิต และปฏิบัติกิจอันควรกระทำให้เกิดประโยชน์แก่ตน และสังคม

4. ความสำนึกในหน้าที่และการงานต่างๆ รวมไปถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ หมายถึง ความประพฤติที่ไม่เอาัดเอาเปรียบสังคม และไม่ก่อความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่สังคม
5. ความเป็นผู้มีความคิดริเริ่ม วิจัยและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล หมายถึง ความประพฤติในลักษณะสร้างสรรค์และปรับปรุงมีเหตุมีผลในการทำหน้าที่การงาน
6. ความกระตือรือร้นในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีความรักและเทิดทูน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หมายถึง ความประพฤติที่สนับสนุนและให้ความร่วมมือ ในการอยู่ร่วมกันโดยยึดผลประโยชน์ของสังคมให้มากที่สุด
7. ความเป็นผู้มีพลานามัยที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ หมายถึง ความมั่นคงและจิตใจ รู้จักบำรุงรักษากายและจิตใจให้สมบูรณ์ มีอารมณ์แจ่มใส มีธรรมะอยู่ในจิตใจอย่างมั่นคง
8. ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และมีอุดมคติเป็นที่พึ่ง ไม่ไหว้วานหรือขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นโดยไม่จำเป็น
9. ความภาคภูมิใจและการรู้จักทำนุบำรุงศิลปะ วัฒนธรรม และทรัพยากรของชาติ หมายถึง ความประพฤติที่แสดงออกซึ่งศิลปะและวัฒนธรรมแบบไทยๆ มีความรักและหวงแหนวัฒนธรรมของตนเองและทรัพยากรของชาติ
10. ความเสียสละ และเมตตาอารี กตัญญูกตเวที กล้าหาญ และความสามัคคีกัน หมายถึง ความประพฤติที่แสดงออกถึงความแบ่งปัน เกื้อกูลผู้อื่นในเรื่องของเวลา กำลังกายและกำลังทรัพย์

พระราชันนทมนี (ปัญญานันทภิกขุ, 2525, หน้า 3 - 4) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ แบบประมวลธรรมว่า กัลยาณมิตรธรรม เป็นองค์คุณของกัลยาณมิตรแท้คุณลักษณะของครูที่ดี มี 7 ประการ คือ

1. ปิยะหรือปิโย คือ การทำตนให้เป็นที่น่ารักของศิษย์ การที่จะทำตนให้เป็นที่รักจะต้อง มีเมตตา รักเด็กมากกว่ารักตัว, มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส, มีความสนิทสนมกับศิษย์, พูดจาอ่อนหวานสมานใจ, เอาใจอบรมสั่งสอนให้ศิษย์เกิดความเรียนรู้, เป็นเพื่อนเด็กในสนามกีฬา เป็นครูในห้องเรียน, เป็นเพื่อนร่วมทุกข์เมื่อเด็กเป็นทุกข์ คอยปลอบโยนให้กำลังใจ

2. ครู (ครูโก) คือ การเป็นคนหนักแน่น เป็นครูจริงๆ ทำตนเป็นแบบอย่างแก่เด็ก ในทางสร้างสรรค์จริงๆ มีใจสงบ มีเหตุผล มีใจร้อน ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ เป็นคนหนักแน่น ประดุจหิน ไม่เบาเหมือนหุ่นเป็นคนเสมอต้นเสมอปลายเสมอ

3. ภาวนิโย คือ เป็นผู้อบรมตนให้เจริญ สนใจในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เป็นคนสายตายาวก้าวไกลเปิดใจรับความรู้ความเข้าใจอยู่เสมอ ไม่ห่อหุ้มใคร เป็นครูเวลาสอน เป็นนักเรียนเมื่อเวลาว่าง เป็นนักสากลนิยมถือศาสนาเป็นหลักใจ อย่าเป็นคนมีความเห็นผิด เชื่อกฎแห่งกรรมว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว มีการควบคุมกายวาจาด้วยศีล ควบคุมสมาธิ ควบคุมความเห็นด้วยปัญญา จึงเอาตัวรอดปลอดภัย

4. วัตตา คือ เป็นตนเคารพระเบียบแบบแผน เป็นคนมีระเบียบในการแต่งกายมีระเบียบตั้งแต่ศีรษะจนถึงเท้า ผมต้องแต่งให้เรียบร้อย ให้เด็กเห็นว่าครูเป็นผู้มีระเบียบแบบแผนช่วยกันทำโรงเรียนให้สะอาด

5. วจนักขโม คือ เป็นผู้มีความอดทนต่อสิ่งที่มากระทบ ปกติเด็กขี้ขโมมีความซุกซนตามธรรมชาตินำรำคาญครูจากรำคาญไม่ได้ เปื่อไม่ได้ ชอบใจไม่ชอบใจก็ต้องทำทั้งนั้น จึงต้องทนเป็นพิเศษ

6. คัมภีระจะถัก กัตตา คือ เป็นผู้เข้าใจหลักการสอนว่าวิชาอะไรควรสอนอย่างไรเด็กจึงจะเข้าใจ ของยากต้องทำให้ง่าย ของลึกลับต้องทำให้ตื้น ของที่มองไม่เห็นต้องทำให้เห็น สอนแต่สิ่งที่รู้แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้ ง่ายไปหายาก ต่ำไปหาสูง เป็นต้น

7. โน จัญฐาเน นิโยชเย คือ การไม่ซัดคิษย์ไปในทางที่ต่ำทราบ สิ่งใดเป็นความเสื่อมโทรมทางใจ ไม่ควรชักนำไปในทางนั้นครูไม่ควรประพฤติสิ่งต่ำทราม ให้เด็กเห็น ครูควรหลีกเลี่ยงอบายมุขทั้งปวง

Hurst & Reding (2006, p. 43) กล่าวว่า การเป็นครูที่ดีมิได้เป็นเพียงผู้มีบทบาทในการให้ข้อมูลความรู้ที่น่าเชื่อถือแก่ผู้เรียนเท่านั้น ในแต่ละวันที่ครูสอน และส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และการพัฒนาองกงาม ผู้เรียนเองก็ทำให้ครูได้เรียนรู้และพัฒนาองกงามไปด้วยเช่นกัน

Nikola – Lisa & Burnaford อ้างถึงใน Santrock (2009, p. 6) กล่าวว่า ครูดีคือครูที่มีความพยายามในการสร้างความสนใจให้กับผู้เรียน เพราะบางครั้งจะพบว่าขณะที่ครูกำลังสอน แต่ผู้เรียนไม่ได้รับรู้เลยว่าครูกำลังสอนอะไร ครูที่ดีคือครูที่สามารถกระตุ้นให้นักเรียนคิดตามสิ่งที่ครูกำลังสอนได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตตโต, 2540, หน้า 14 – 17) ได้นำหลักคำสอนของพระพุทธองค์มาอธิบายครูที่ดี ไว้ว่า

1. มีความรู้เข้าใจเนื้อหา และขอบเขตของกฎเกณฑ์ และการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและที่จะนำมาใช้ในการสอนอย่างชัดเจน ตลอดจนรู้ขีดขั้นความสามารถของบุคคลที่มีพัฒนาการอยู่ในระดับต่างๆ

2. มีความเข้าใจในกระบวนการพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์เป็นอย่างดี

3. รู้วิธีการและกลวิธีปฏิบัติต่างๆ ที่จะนำเข้าสู่เป้าหมายที่ต้องการ

4. มีความรู้ในวิชาสรีรวิทยา และจิตวิทยา อย่างน้อยให้ทราบ

องค์ประกอบต่างๆ และปฏิบัติหน้าที่ของบุคคล และถ้าเป็นไปได้ควรมีความรู้ทั่วไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในทางวิทยาศาสตร์ เพื่อรู้จักสถานะของสิ่งทั้งหลายและมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อสิ่งเหล่านั้น อันจะเป็นเครื่องเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการสอนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

5. รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความโน้มเอียง แนวความสนใจ และความถนัดโดยธรรมชาติ

6. รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านระดับสติปัญญา

ความสามารถ พัฒนาด้านต่างๆ และความพร้อมที่จะเรียนรู้

7. รู้ปัจจัยต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคถ่วง หรือส่งเสริมเพิ่มพูนผลสำเร็จของการเรียนรู้ และการฝึกอบรมในระดับต่างๆ กับรู้จักใช้เทคนิคต่างๆ เขาแก้ไขหรือส่งเสริม นำการเรียนรู้และการฝึกอบรมให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี

8. รู้ประวัติพื้นเพเดิม และประสบการณ์ในอดีตของผู้เรียน

9. พิจารณาสังเกตดูผู้เรียนในขณะที่เขามีบทบาทอยู่ในชีวิตจริง ภายใต้วงมุ่มชน หรือสามารถรู้เท่าทัน และเข้าใจพฤติกรรมต่างๆ ที่เขาแสดงออกในขณะนั้นๆ ว่าเป็นผู้มีปัญหาหรือไม่อย่างไร มองเห็นสาเหตุแห่งปัญหานั้น และพร้อมที่จะเข้าช่วยแก้ไขทันที

10. รู้ชัดเข้าใจแจ่มแจ้งและแน่ใจว่าผลสัมฤทธิ์ที่เป็นจุดหมายนั้น คืออะไร เป็นอย่างไร และตนเองสามารถกระทำผลสัมฤทธิ์นั้นให้เกิดขึ้นได้จริงด้วย

สุรางค์ โค้วตระกูล (2554, หน้า 13 – 16) ได้กล่าวถึงครูที่ดีว่า การเป็นครูที่ดีและมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่ครูทุกคนปรารถนา แต่มักจะคิดกันว่ายากที่จะทำได้ บางคนคิดว่าการเป็นครูที่ดีมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีพรสวรรค์ หรือเกิดมาด้วยความเป็นครูอยู่ในตัว ที่จริงแล้วถ้าหากครูมีความรักอาชีพครู รักนักเรียน และอยากจะช่วยเหลือนักเรียน การเป็นครูที่ดีและมีประสิทธิภาพย่อมเป็นไปได้สำหรับทุกคน

Santrock (2009, p. 6) กล่าวว่า การเป็นครูที่ดีมีประสิทธิภาพมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ความรู้อย่างมืออาชีพ ครูที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่จะสอน รวมถึงหลักการสำคัญของทักษะการสอนเป็นอย่างดี มีกลยุทธ์ที่เป็นเลิศในการกำหนดเป้าหมาย แผนการสอนและการบริหารจัดการชั้นเรียน สามารถกระตุ้น สื่อสาร และทำงานกับผู้เรียนซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งด้านความสามารถ และภูมิหลังได้เป็นอย่างดี สามารถใช้เทคนิควิธีการสอนได้อย่างเหมาะสม โดยครูต้องตรวจสอบและพัฒนาตนเองเรื่องต่อเรื่อง ได้แก่

1.1 ความรู้ความสามารถในเนื้อหาวิชา ในที่นี้มีได้หมายถึงเฉพาะความรู้ในข้อเท็จจริง สถานการณ์ และความคิดรวบยอดทั่วไป หากยังหมายถึงความสามารถในการรวบรวมความคิดการเชื่อมโยงแนวคิดต่างๆ วิธีการในการคิดและการหาเหตุผล การเปลี่ยนแปลงหลักการ ความเชื่อ และความสามารถที่เชื่อมโยงแนวคิดจากหลักการหนึ่งไปสู่หลักการอื่นๆ ได้

1.2 กลยุทธ์การสอน การสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้นผู้เรียนไม่ควรรับความรู้จากครูโดยการจดจำ แต่ควรได้รับการกระตุ้นให้เปิดโลกค้นหาความรู้ด้วยตนเอง สามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณได้ครูควรให้ความสำคัญกับการฝึกให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้และเข้าใจบทเรียน มากกว่าการให้ครูเป็นผู้บอกความรู้แก่ผู้เรียนอย่างเดียว

1.3 การกำหนดเป้าหมายและทักษะการวางแผนการสอน (Pintrich & Schunk, 2006, p. 8) กล่าวว่า ครูที่มีประสิทธิภาพมักจะกำหนดเป้าหมายในการสอนและวางแผนไปสู่เป้าหมายนั้น พร้อมทั้งพัฒนาเกณฑ์เฉพาะเพื่อให้ประสบความสำเร็จเขาจะใช้เวลาค่อนข้างมากในการวางแผนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนรู้ได้มากที่สุด และจะพยายามหาวิธีที่จะทำให้บทเรียนมีความท้าทายน่าสนใจ สำหรับผู้เรียน

1.4 ความเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน (Henninger อ้างถึงใน Santrock, 2009, p. 8) กล่าวว่า ความเข้าใจกระบวนการเจริญเติบโตและขั้นพัฒนาการของผู้เรียนมีความสำคัญมากที่สุดต่อการเลือกวิธีการสอนที่จะนำไปสู่การเรียนรู้สูงสุดของผู้เรียนแต่ละคน

2. การอุทิศตนและแรงจูงใจ ในการเป็นครูที่ดีหรือครูที่ทำหน้าที่สร้าง “คุณภาพ” ความเป็นมนุษย์ให้กับศิษย์ได้อย่างครบถ้วน เป็นครูที่อยู่ในใจ “ศิษย์” เป็นครูที่ศิษย์รู้สึกเคารพรักด้วยความจริงใจนั้น จะต้องประกอบด้วยความเสียสละ อดทนมุ่งมั่น อบรม ปมเพาะ ศิษย์ทุกคนด้วยความรัก ความเข้าใจ ความหวังดีโดยไม่มีอคติ มีความ

ยุคธรรมต่อศิษย์อย่างเท่าเทียมกัน ซื่อสัตย์ มีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจในตนเอง และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น คุณลักษณะเหล่านี้ได้เกิดขึ้นง่าย ๆ ต้องอาศัยแรงจูงใจภายในและอุดมคติชีวิตที่ดิงามเป็นพลังผลักดัน แต่ถ้าทำได้สำเร็จ จะได้รับผลตอบแทนที่ล้ำค่า เพราะผลตอบแทนนั้นคือ ความรักความเชื่อถือศรัทธา ความเคารพนับถืออย่างจริงใจจากศิษย์ จากผู้ปกครอง จากสังคม การให้เห็นความมั่งคั่งงาม เจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงของศิษย์ จะสร้างความสุข ความภูมิใจให้กับ “ครู” ตลอดไปและบุญกุศลอันประเสริฐ ที่จะย้อนกลับมาสนองของผู้สร้างด้วยเช่นกัน

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ลักษณะของครูที่ดี จะต้องมีความคุณลักษณะที่ดีทั้งใจคือ มีความศรัทธาในวิชาที่สอน มีจิตใจเมตตา มีศีลธรรม และกายที่ดีคือมีสุขภาพสมบูรณ์ พัฒนาตัวเองให้ทันต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในปัจจุบัน พร้อมทั้งพัฒนานักเรียนให้รู้และใช้เครื่องมือต่างๆ ในการแสวงหาความรู้ให้ตัวเองได้ ครูต้องเข้าใจชุมชน เข้าหาชุมชนมากขึ้น สามารถให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้พัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนได้

4. จิตวิทยาการศึกษาสำหรับการสอน

จิตวิทยาการศึกษาสำหรับการสอนเป็นศาสตร์อันมุ่งศึกษาการเรียนรู้และพฤติกรรมของผู้เรียนในสถานการณ์การเรียนการสอนพร้อมทั้งหาวิธีที่ดีที่สุดในการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียนการที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร อันจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณธรรมตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ครูจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาวิชา ที่ครอบคลุมตามหลักสูตรที่ได้ระบุไว้ในคำอธิบายรายวิชา เนื้อหาแบ่งออกเป็น 9 บท โดยประมวลความรู้และแนวความคิดทางจิตวิทยา ได้แก่ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับจิตวิทยาสำหรับครู พัฒนาการความรู้พื้นฐานและทฤษฎีพัฒนาการ จิตวิทยาพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย จิตวิทยาการศึกษาสำหรับครู (1) จิตวิทยาการศึกษาสำหรับครู (2) จิตวิทยาการศึกษา จิตวิทยากับสภาพแวดล้อมทางการเรียน จิตวิทยาการเรียนรู้ การแนะแนวและการให้คำปรึกษา ความแตกต่างของบุคคล

1. จิตวิทยาการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542, หน้า 1-2) กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ที่ดีเกิดจากการสร้างพลังความรู้ในตนเองและด้วยตนเองของผู้เรียน หากผู้เรียนมีโอกาสสร้างความคิดและนำความคิดของตนเองไปสร้างสรรค์ชิ้นงาน โดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมจะทำให้เห็นความคิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ความรู้ที่

ผู้เรียนสร้างขึ้นในตนเองนี้จะมีคามหมายต่อผู้เรียน จะอยู่คงทน ผู้เรียนจะไม่ลืมน่าจะสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจความคิดของตนได้ดี นอกจากนี้ยังเป็นฐานให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่ต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ปราณี รามสูต (2542, หน้า 4 – 5) ได้กล่าวถึงจิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ ดังนั้นผู้ศึกษาวิชาจิตวิทยาจึงสามารถนำเอาความรู้ไปใช้ได้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวและ สถานที่ทำงาน ตลอดจนมีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพต่างๆ ทั้งนี้เพราะหลักการทางจิตวิทยาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับงานต่างๆ มากมาย ความสำคัญและคุณค่าของวิชาจิตวิทยา เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. จิตวิทยาช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจตนเอง โดยธรรมชาติของมนุษย์นั้น มักให้ความสนใจตนเองมากกว่าผู้อื่นและอยากรู้เกี่ยวกับตนเอง การศึกษาจิตวิทยาซึ่งให้คำตอบเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ จึงช่วยให้ผู้ศึกษานำไปเปรียบเทียบกับตนเองและเกิดความเข้าใจตนเองไปด้วย นอกจากนี้ยังช่วยให้มนุษย์รู้จักยอมรับตนเองและได้แนวทางในการจัดการกับตนเองอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่นอาจเป็นการปรับตัว พัฒนาการ หรือเลือกเส้นทางชีวิตที่เหมาะสมกับตนเอง เป็นต้น

2. จิตวิทยาช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจผู้อื่น ศาสตร์ทางจิตวิทยาซึ่งเป็นข้อสรุปธรรมชาติพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ นอกจากช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจ พฤติกรรมของบุคคลทั่วไปแล้ว ยังเป็นแนวทางให้เข้าใจพฤติกรรมของผู้ที่อยู่แวดล้อมด้วยอันอาจจะเป็นบุคคลในครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มบุคคลภายนอก ความเข้าใจดังกล่าวส่งผลให้เกิดการยอมรับในข้อดีข้อจำกัดของกันและกัน ช่วยให้มีการปรับตัวเข้าหากัน และยังช่วยการจจัดวางตัวบุคคล ให้เหมาะสมกับงานหรือการเรียน หรือกิจกรรมต่างๆ ได้ดีมากขึ้น

3. จิตวิทยาช่วยให้ได้แนวทางในการวางกฎเกณฑ์ทางสังคม เช่น กฎหมายบ้านเมือง ระเบียบปฏิบัติบางประการ มักเกิดขึ้นหรือถูกยกย่องขึ้น โดยอาศัยพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติพฤติกรรมของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น จิตวิทยาที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องความต้องการการยอมรับ ความต้องการสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของคน ส่งผลให้เกิดกฎหมายว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หรือการจัดให้มีวันเด็กแห่งชาติ ปีสากลสำหรับผู้สูงอายุ หรือเกิดองค์การบางลักษณะที่ทำงานในด้านกาให้โอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับบุคคลบางกลุ่ม หรือสำหรับผู้ด้อยโอกาสบางประเภท หรือแม้แต่การจัดให้มีการแข่งขันกีฬานานาชาติสำหรับคนพิการ ก็จัดเป็นส่วนหนึ่งของการนำความรู้เรื่อง

จิตวิทยาสำหรับผู้มีลักษณะพิเศษมาเป็นแนวทางปฏิบัติบางประการทางสังคม นอกจากนั้น จิตวิทยายังมีผลต่อ กฎหมายว่าด้วยการพิจารณาความผิดทางกฎหมายบางลักษณะโดยมีการนำสามัญสำนึกมาร่วมพิจารณาความผิดของบุคคล เช่น กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดของผู้เยาว์ หรือผู้ที่มีสุขภาพจิตบกพร่องที่กระทำโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือโดย เพราะความผิดปกติทางจิตใจ ซึ่งจิตวิทยาจะช่วยให้ผู้ศึกษา เกิดความเข้าใจความผิดปกติต่างๆ เหล่านั้นได้มากกว่าศาสตร์สาขาอื่น ช่วยให้การพิจารณาบุคคลหรือการวางแผนทางสังคม เป็นไปอย่าง สมเหตุสมผลมากขึ้น

4. จิตวิทยาช่วยบรรเทาปัญหาพฤติกรรม และปัญหาสังคม

ความรู้ทางจิตวิทยาในบางแง่มุมช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจในอิทธิพลของสิ่งเร้า และ สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการหล่อหลอมบุคลิกภาพบางลักษณะ เช่น ลักษณะความเป็นผู้หญิง ลักษณะความเป็นผู้ชาย ลักษณะผิดเพี้ยนบางประการ รวมไปถึงอิทธิพลของสื่อมวลชนบางประเภท รายการโทรทัศน์บางลักษณะที่ส่งผลให้เด็กเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวอยากทำลาย หรือเกิดความเชื่อที่ผิด หรือเกิดการลอกเลียนแบบอันไม่เหมาะสม ซึ่งมีผลกระทบต่อ การกระทำในเชิงลบ ฯลฯ เป็นต้น จากความเข้าใจดังกล่าวนี้นำไปสู่การคัดเลือกสรร สิ่งที่ นำเสนอเนื้อหาทางสื่อมวลชนให้เป็นไปทางสร้างสรรค์ เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมของเด็ก และผู้ใหญ่ในสังคมอย่างเหมาะสม นอกจากนั้น จากคำอธิบายของจิตวิทยาในเรื่องของ เจตคติของบิดามารดาบางประการที่ส่งผลให้เด็กมีลักษณะลักเพศ ก็อาจจะเป็นแนวคิดแก้ บิดา มารดา ในการปรับพฤติกรรมการเลี้ยงดูเพื่อให้เด็กเจริญเติบโตอย่างเหมาะสมต่อไป อันนับเป็นการบรรเทาปัญหาพฤติกรรมและปัญหาสังคมไปได้บ้าง

5. จิตวิทยาช่วยส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิต ความรู้ทางจิตวิทยา ที่ว่าด้วยการเลี้ยงดูในวัยเด็กอันมีผลต่อบุคคล เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ส่งผลให้เกิด ความพยายาม ในการสร้างรูปแบบการเลี้ยงดูที่เหมาะสมเพื่อเสริมสร้างพัฒนาคนทั้งกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เพื่อให้ได้คนดีมีประสิทธิภาพ หรือคนที่มีคุณลักษณะ อันพึงปรารถนาของสังคมนั้นๆ และจิตวิทยายังช่วยให้ผู้ศึกษารับรู้โดยเร็ว เกี่ยวกับ สัญญาณเตือนภัยในพฤติกรรมผิดปกติต่างๆ อันนำไปสู่การแก้ปัญหาและป้องกันปัญหา พฤติกรรม รวมทั้งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางลักษณะที่ไม่เหมาะสมของบุคคล จึงกล่าวได้ว่า จิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่ช่วยเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อีกศาสตร์หนึ่ง

เดิมคักด์ คทวณิช (2546, หน้า 15 – 16) ได้กล่าวถึงจิตวิทยาเป็นจิตวิทยาที่นำเอาทฤษฎีและทฤษฎีทางจิตวิทยาไปประยุกต์ใช้ในการศึกษา เพื่อพัฒนาวิธีการเรียนการสอน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ตรงตามปรัชญาการศึกษา

ยุพิน พิพิธกุล (2546, หน้า 2 – 9) ได้กล่าวถึงจิตวิทยาที่ครูควรรู้ในการสอนนั้นครูจะต้องมีจิตวิทยาในการสอนจึงจะทำให้การสอนสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจิตวิทยาบางประการที่ครูควรทราบมีดังนี้

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) นักเรียนย่อมมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสติปัญญาอารมณ์จิตใจและลักษณะในการจัดการเรียนการสอนครูจึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนโดยทั่วไปครูมักจะจัดชั้นเรียนโดยละกันไปโดยมิได้คำนึงถึงว่านักเรียนมีความแตกต่างกันซึ่งจะทำให้ผลการสอนไม่ดี
2. ความแตกต่างกันของนักเรียนภายในกลุ่มเดียวกันเพราะนักเรียนนั้นมีความแตกต่างกันทั้งทางร่างกายความสามารถบุคลิกภาพครูจะสอนให้ทุกคนเหมือนกันนั้นเป็นไปได้ครูจะต้องศึกษาดูว่านักเรียนแต่ละคนมีปัญหาอย่างไร
3. ความแตกต่างระหว่างกลุ่มนักเรียนเช่นครูอาจจะแบ่งนักเรียนตามความสามารถว่านักเรียนมีความเก่งอ่อนต่างกันอย่างไรเมื่อครูทราบแล้วก็จะได้อสอนให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียนเหล่านั้นการสอนนั้นนอกจากจะคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้วตัวครูเองจะต้องสอนบุคคลเหล่านั้นเพราะนักเรียนไม่เหมือนกันนักเรียนที่เรียนเก่งก็จะทำโจทย์คณิตศาสตร์ได้คล่องแต่นักเรียนที่เรียนอ่อนก็จะทำไม่ทันเพื่อนซึ่งอาจจะทำให้นักเรียนท้อถอยครูจะต้องให้กำลังใจแก่เขาการสอนนั้นครูจะต้องใช้ความพยายามและความอดทนสูง
4. ศึกษานักเรียนแต่ละบุคคลดูความแตกต่างเสียก่อนวินิจฉัยว่าแต่ละคนประสบปัญหาในการเรียนคณิตศาสตร์อย่างไร
5. วางแผนการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างของนักเรียนถ้านักเรียนเรียนเก่งก็ส่งเสริมให้ก้าวหน้าแต่ถ้านักเรียนเรียนอ่อนก็พยายามหาทางช่วยเหลือด้วยการสอนซ่อมเสริม
6. ครูจะต้องรู้จักวิธีการสอนหาวิธีแปลกใหม่เช่นการสอนนักเรียนอ่อนก็ใช้รูปธรรมไปหานามธรรมให้นักเรียนเรียนด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลินอาจใช้เพลงกลอนเกมปริศนาบทเรียนการ์ตูนเอกสารแนะนำแนวทางบทเรียนโปรแกรมชุดการเรียนการสอนและบทเรียนกิจกรรม

7. ครูจะต้องรู้จักหาเอกสารประกอบการสอนมาเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนเช่นนักเรียนที่เรียนเก่งก็ให้ทำแบบฝึกหัดเสริมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นนักเรียนอ่อนก็ทำแบบฝึกหัดที่ง่ายไปสู่ยากเป็นแบบฝึกหัดเสริมทักษะให้นักเรียนค่อยๆ ทำ

8. การสอนนักเรียนที่มีความแตกต่างกันนั้นข้อสำคัญคือครูจะต้องมีความอดทนขยันใฝ่หาความรู้เสียสละเวลาจึงจะสามารถสอนนักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การสอนที่มีคุณภาพ

การเรียนรู้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ในกระบวนการเรียนการสอน และในองค์ประกอบนี้ ครู - อาจารย์ผู้สอนและพฤติกรรมการสอนที่แสดงออกมา จะเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในลำดับต้นๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพหรือความสำเร็จในการเรียนรู้ของนักศึกษา ท่านเป็นครู - อาจารย์ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญของความสำเร็จนั้น ได้เคยตรวจสอบพฤติกรรมการสอนของตัวเองบ้างหรือไม่ว่ามีคุณภาพอยู่ในระดับใด? คุณภาพในที่นี้หมายถึงคุณภาพตามเกณฑ์ที่ผู้คนทั่วไปพอใจหรือตามที่หน่วยงานที่น่าเชื่อถือเป็นผู้กำหนดขึ้นมา ซึ่งเมื่อพิจารณาจากพฤติกรรมการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ

สอนตรง หมายถึง การใช้วิธีการสอนที่ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านสติปัญญาขั้นต้น เป็นการพัฒนาทางสมองในการเก็บรักษาเรื่องราว ข้อมูล แท้จริง เน้นความสามารถในการจำความรู้ต่างๆ เช่น การจำกฎ หลักเกณฑ์ ทฤษฎีต่างๆ ได้ หากพิจารณาการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการเรียนการสอนแล้วอยู่ในระดับ 0 - 20%

สอนอธิบายขยายความ หมายถึง การสอนให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหา ความรู้ สามารถอธิบาย แปลความหรือขยายความด้วยคำพูดของตนเองได้ การสอนระดับนี้เป็นการเน้นพัฒนาการ ความสามารถในการสื่อความหมายระหว่างตนเองกับผู้อื่น หากพิจารณาด้านการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการดำเนินการเรียนการสอนแล้วอยู่ในระดับ 21 - 40%

สอนคิด หมายถึง การพัฒนาความสามารถในการวิเคราะห์ แยกแยะเนื้อหาความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นส่วนประกอบย่อยๆ หรือความรู้ด้านต่างๆ พร้อมทั้งสามารถเปรียบเทียบความแตกต่าง คล้ายคลึงกันของส่วนประกอบย่อยๆ หรือความรู้ด้านต่างๆ เหล่านี้ด้วย หากพิจารณาด้านการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการดำเนินการเรียนการสอนแล้วอยู่ในระดับ 41 - 60%

สอนสร้าง หมายถึง การพัฒนาความสามารถในการบอก ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของส่วนประกอบย่อยๆ หรือความรู้หลายๆ ด้าน และสามารถนำไปอธิบายให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา หรือนำไปใช้ได้ หากพิจารณาด้านการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการดำเนินการเรียนการสอนแล้ว อยู่ในระดับ 61 – 80%

สอนค้นพบ หมายถึง การพัฒนาความสามารถในการสังเคราะห์ หรือการรวมส่วนประกอบย่อยๆ ของความรู้หลายๆ เรื่องให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งเป็นการบูรณาการความรู้เพื่อสร้างสิ่งใหม่ๆ หรือสามารถแก้ปัญหาใหม่ๆ ที่ต้องใช้ความสามารถในการคิดเป็นอย่างมาก เป็นการคิดอย่างมีวิจารณญาณและสามารถประเมินค่าสิ่งต่างๆ ได้ หากพิจารณาด้านการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการดำเนินการเรียนการสอนแล้วอยู่ในระดับ 81 – 100%

จากการสำรวจสภาพการเรียนการสอน และการประเมินผลการใช้หลักสูตร พบว่า ครู - อาจารย์ทั่วไป ส่วนใหญ่ยังคงจัดการเรียนการสอนโดยเป็นผู้อธิบาย บอกจดหรือเขียนกระดานดำ และเน้นเนื้อหาสาระมากกว่ากระบวนการ ภายใต้อสภาพดังกล่าวจะ ไม่มีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ไม่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ และก่อให้เกิดปัญหาที่ไม่สามารถคิดตัดแปลงทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ หรือประยุกต์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริงได้ เพราะเป็นวิธีการสอนที่ไม่สามารถตอบสนององค์คุณภาพ และยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษาให้เป็นไปตามที่หลักสูตรคาดหวัง กล่าวได้ว่ายังมีปัญหาทั้งในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียน ดังนั้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวนักศึกษาเพื่อให้พวกเขาที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ครู - อาจารย์จึงต้องมีการทบทวนรูปแบบการสอนใหม่ ซึ่งจากการวิจัยทั้งในและต่างประเทศ ได้เสนอว่า รูปแบบการสอนที่ดีนั้นควรเป็นในลักษณะของการสอนแบบบูรณาการ เน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม มีกิจกรรม มีการปฏิบัติ หรือเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน

จากแนวคิดของการศึกษาดังกล่าวดังกล่าว สรุปได้ว่า จิตวิทยาการศึกษา สำหรับการสอน คือ การนำความรู้เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคล กับการปรับตัว ของคนไปปฏิบัติจริงเพื่อช่วยเหลือในการปรับตัว ดังนั้นหน้าที่สำคัญประการแรกคือการจัดการเกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้การเรียนการสอนซึ่งจะเป็นเรื่องราวทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อันได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีแรงจูงใจ และทฤษฎีพัฒนาการ ลักษณะธรรมชาติผู้เรียน สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดจนวิธีการนำความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นไปประยุกต์ใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปช่วยในการปรับตัวให้ดีขึ้น

คู่มือประกอบการสอน

1. ความหมายของคู่มือประกอบการสอน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาและมีประสิทธิภาพนั้นนอกจากให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้แล้ว ครูก็มีบทบาทสำคัญในการเสนอแนะแนวทางในการเรียนการสอน ครูก็ต้องมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ โดยคู่มือครู ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับครูผู้สอนอย่างหนึ่ง ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายของคู่มือ ดังต่อไปนี้

เครือวัลย์ เผ่าผึ้ง (2548, หน้า 25) ให้ความหมายไว้ว่า คู่มือ หมายถึง หนังสือหรือเอกสารที่จัดทำขึ้นอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ตอบข้อสงสัย หรือแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรม เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ โดยมีรูปแบบกะทัดรัด เหมาะแก่การพกพา สวยงาม มีภาพประกอบ อ่านเข้าใจง่ายและสามารถนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มีภาพและแผนภูมิประกอบ เพื่อดึงดูดความสนใจและเกิดความเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น

สนม ครูทเมือง (2549, หน้า 90) กล่าวว่า คู่มือประกอบการสอนเป็น คู่มือหรือสื่อที่สร้างและเขียนเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาใดวิชาหนึ่งตามหลักสูตรของสถานศึกษา โดยศึกษาความมุ่งหมายและเนื้อหาสาระของหลักสูตร เพื่อนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างสอดคล้องกับสภาพการสอนจริง เอกสารประกอบการสอนต้องมีเนื้อหาสาระที่ถูกต้อง มีข้อมูลอ้างอิง มีระบบขั้นตอนในการเรียน การจัดทำรูปแบบอาจตีพิมพ์หรือถ่ายสำเนาเย็บเล่มก็ได้

สุชาติ ศิริสุขไพบุลย์ (2550, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของคู่มือประกอบการสอนไว้ว่า คู่มือ หมายถึง คู่มือที่ผู้สอนจัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นลักษณะคู่มือที่จัดทำเป็นรูปเล่มมีเนื้อหาสาระที่ครอบคลุมครบถ้วนตามจุดประสงค์การเรียนรู้มีคำอธิบายถึงรายละเอียดของเนื้อหาที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และมีรูปภาพประกอบตามคำบรรยายอย่างเหมาะสม เนื้อหา มีการแยกย่อยและเรียงตามลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่องกัน สาระถูกต้อง รูปแบบการพิมพ์ที่ดีมีความชัดเจน

สุวิทย์ มุลคำ (2550, หน้า 41) ได้ให้ความหมายของคู่มือประกอบการสอน หมายถึง คู่มือที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนของครูหรือประกอบการเรียนของนักเรียนในวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นสื่อในการเรียนที่เป็นสิ่งพิมพ์จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอน

ของครูหรือใช้ประกอบการเรียนของนักเรียน มีเนื้อหาครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผลการมีประสิทธิภาพตามที่กำหนดไว้

กาญจนา จำนงค์ดี (2551, หน้า 29) ได้สรุปความหมายของคู่มือไว้ว่า คู่มือ เป็นหนังสือตำรา เอกสารแนะนำ หรือเป็นสื่อที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติควบคู่ไปกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่มีเนื้อหาสาระสั้นๆ ที่ผู้อ่านสามารถนำไปปฏิบัติได้ทันทีจนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

อันเดร ไชยเผือก (2551, หน้า 31) ได้อธิบายเกี่ยวกับความหมายของคู่มือไว้ว่า คู่มือเป็นหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ใช้คู่มือได้ศึกษาทำความเข้าใจ และปฏิบัติตามเพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งใหม่มาตรฐานใกล้เคียงกันมากที่สุด และบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายด้วยตนเอง

ปริทรรคน์ มะโนแก้ว (2553, หน้า 25) ได้สรุปความหมายของคู่มือประกอบการสอนสำหรับครู คือเครื่องมือเสนอแนะแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ครูนำไปใช้จัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย สาระวิชา กิจกรรม สื่อวัสดุ อุปกรณ์ และแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อให้จัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

จิราพร บุญศรี (2554, หน้า 21) ได้สรุปความหมายของคู่มือครูไว้ว่า คู่มือครู คือ เครื่องมือที่เสนอแนะแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ครูนำไปใช้จัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย สาระวิชา กิจกรรม สื่อวัสดุ อุปกรณ์ และแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อให้จัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

จากความหมายของคู่มือที่ได้กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า คู่มือหรือ สื่อที่ผู้สอนเรียบเรียงเขียนขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนวิชาใดวิชาหนึ่ง ต้องมีเนื้อหาสาระที่ถูกต้อง มีข้อมูลอ้างอิง มีระบบขั้นตอนในการเรียน สำหรับให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพิ่มเติม เช่น สรุปสาระของเนื้อหาวิชาพร้อมทั้งแบบฝึกหัดควรมีหัวเรื่อง จุดประสงค์ เนื้อหา สาระและกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนด เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติการของผู้ใช้ ให้ความรู้ ให้เข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง จนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ด้วยตนเองโดยมีกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินกิจกรรมการวัดผล โดยผู้เขียนที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ นำมาจัดทำให้อ่านง่าย และสะดวกต่อผู้ศึกษาหรือผู้นำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี

2. ประเภทของคู่มือประกอบการสอน

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประเภทของคู่มือ พบว่า ได้มีผู้แบ่งประเภทของคู่มือประกอบการสอนไว้ ดังนี้

อนุชิต เชนจำเนียร (2545, หน้า 24) ได้ทำการศึกษาและสรุปได้ว่า คู่มือแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. คู่มือเกี่ยวกับการเรียนการสอนตามหลักสูตร เป็นคู่มือที่เสนอแนะแนวทางหรือเทคนิควิธีการสอน การใช้สื่อหรือนวัตกรรมที่สัมพันธ์กับรายวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือระดับชั้นเรียนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรนั้น เช่น คู่มือระดับชั้นเรียน คู่มือการใช้สื่อนวัตกรรมการเรียนการสอน เป็นต้น

2. คู่มือการจัดกิจกรรมการสอนทั่วไป เป็นคู่มือที่เสนอแนะแนวทางหรือเทคนิควิธีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และเป็นคู่มือที่มีได้เกี่ยวข้องกับเนื้อหา หรือคำอธิบายรายวิชาหนึ่งโดยตรง เช่น คู่มือการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน คู่มือปฏิบัติกิจกรรมสร้างนิสัยสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา

พิสุทธิ มีไปล์ (2549, หน้า 39) ได้กล่าวว่า คู่มือประกอบการสอนสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท

1. คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ที่เสนอแนะแนวทางหรือเทคนิคการสอน การใช้สื่อที่มีความสัมพันธ์กับรายวิชา และระดับชั้นตามหลักสูตรที่กำหนด

2. คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั่วไป ที่เสนอแนะแนวทางหรือเทคนิคในการจัดกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ได้กำหนดเป้าหมายไว้

กาญจนา จ้างงค์ดี (2551, หน้า 30) ได้แบ่งคู่มือออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. คู่มือประกอบการสอน เป็นแนวทางหรือคู่มือทั่วไปมิใช่เพื่อให้ผู้ดำเนินการ จัดกิจกรรมได้มีหลักการแนวทางในการจัดดำเนินงานในเรื่องของกิจกรรมทุกประเภทมีข้อเสนอแนะให้ครูได้ศึกษาก่อนการเรียนการสอน ในเรื่องหลักการสอน วิธีการสอนและ จัดกิจกรรมในหลักสูตรหรือกิจกรรมนอกหลักสูตร จะได้นำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ไม่หลงทางไม่ทำให้เสียเงินเสียเวลา เช่น คู่มือการใช้หลักสูตร คู่มือรายวิชา คู่มือการใช้สื่อ เป็นต้น

2. คู่มือนักเรียน ให้นักเรียนไว้เพื่อจะได้มีแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เช่น คู่มือนักเรียนของโรงเรียน หรือเป็นคู่มือตำราเรียน เพื่อจะได้ใช้ตำราเรียนได้ถูกต้อง รวดเร็วและเกิดประโยชน์สูงสุด

3. คู่มือการจัดกิจกรรม จัดทำไว้เพื่อให้ผู้ดำเนินการจัดกิจกรรม ได้มีหลักการแนวทางในการดำเนินงานในเรื่องของกิจกรรมทุกประเภทได้สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิผล กิจกรรมที่จัดมีภาพบรรลุตามวัตถุประสงค์

ระดับ เรื่องมาลัย (2542, หน้า 98 อ้างถึงใน สุรัสวดี จินดาเนตร, 2553, หน้า 25) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับประเภทของคู่มือ แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. คู่มือการสอน เป็นคู่มือที่ใช้เนื้อหาสาระความรู้ และข้อเสนอกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. คู่มือหนังสือเรียน เป็นคู่มือที่จัดทำขึ้นควบคู่กับหนังสือเรียน ที่ต้องการอธิบายให้ใช้หนังสือนั้นได้อย่างถูกต้อง และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่จะสอน

3. คู่มือการใช้สื่อ หรือนวัตกรรม เป็นการเผยแพร่ผลงานครู เพื่อให้ผู้อื่นนำมาใช้ให้ถูกต้อง จึงต้องมีการจัดทำคู่มือขึ้นมาใช้

จากประเภทของคู่มือ สามารถสรุปได้ว่า คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. คู่มือที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา เช่น คู่มือครู คู่มือนักเรียน คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใช้ควบคู่กับตำราเรียนปกติ ประกอบด้วย สาระแบบฝึกหัด ตอบคำถามปัญหาต่างๆ สรุปเนื้อหาต่างๆ

2. คู่มือทั่วไป เป็นลักษณะของเอกสารแนะนำความรู้เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่ผู้อ่านเข้าใจ และสามารถดำเนินการตามได้ด้วยตนเอง หรือ กิจกรรมนอกหลักสูตร จะได้นำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องไม่หลงทาง ไม่ทำให้เสียเงินเสียเวลา เช่นคู่มือการใช้หลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตร คู่มือรายวิชา คู่มือการใช้สื่อ เป็นต้น

3. คู่มือกรใช้สื่อนวัตกรรม เป็นการเผยแพร่ผลงานของครู เพื่อให้ผู้อื่นนำมาใช้ให้ถูกต้อง ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง ประกอบด้วยบทนำ คำชี้แจง วัตถุประสงค์และวิธีการใช้ ส่วนที่สองประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ

3. องค์ประกอบของคู่มือประกอบการสอน

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับองค์ประกอบของคู่มือ พบว่าได้มีผู้อธิบายองค์ประกอบของคู่มือไว้ ดังนี้

อร่าม เสือเดช (2549, หน้า 50) ได้อธิบายองค์ประกอบของคู่มือไว้ว่า องค์ประกอบของคู่มือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการจัดทำคู่มือ เพราะจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงวิธีการใช้คู่มือ เนื้อหาสาระของคู่มือ คำชี้แจงเกี่ยวกับการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การจัดกิจกรรมและยังบอกถึงแหล่งข้อมูลอ้างอิงจากการที่มีผู้อธิบายองค์ประกอบของคู่มือ ช่างต้นผู้ศึกษาได้สรุปว่าคู่มือมีองค์ประกอบใหญ่ๆ ด้วยกันดังนี้คือ

1. บทนำ
2. คำชี้แจงการใช้คู่มือ
3. เนื้อหา/กิจกรรม
4. แหล่งอ้างอิง

พิสุทธิ มีไปล์ (2549, หน้า 40) สรุปว่า องค์ประกอบของคู่มือ ควรประกอบด้วย คำชี้แจงในการใช้คู่มือหรือแนวทางการปฏิบัติ เนื้อหาสาระที่สำคัญในการสอน กระบวนการ วิธีการ กิจกรรมการสอนและการใช้สื่อ การวัดและประเมินผล ความรู้เพิ่มเติม การเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ และแหล่งอ้างอิงที่สามารถศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมได้อีกต่อไป

สนม ครูทเมือง (2549, หน้า 90) สรุปว่า ส่วนประกอบของคู่มือ ประกอบการเรียนการสอนจะมีลักษณะคล้ายกับเอกสารวิชาการอื่นๆ ซึ่งมีส่วนประกอบดังนี้

1. ส่วนนำ ควรมีส่วนประกอบ ดังนี้
 - ปกนอก
 - ปกใน
 - คานำ
 - สารบัญ
 - จุดประสงค์การเรียนรู้
 - คำแนะนำการใช้เอกสารประกอบ การเรียนการสอน
2. ส่วนเนื้อหา ควรมีส่วนประกอบดังนี้
 - ชื่อบท หรือชื่อหน่วย หรือชื่อเรื่อง

- หัวข้อเรื่องย่อย
- แบบทดสอบก่อนเรียน
- เนื้อหาสาระ
- กิจกรรมท้ายบทเรียน
- คาถามท้ายบทเรียน
- แบบทดสอบหลังเรียน

3. ส่วนอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง อาจอยู่ส่วนท้ายเนื้อหาในแต่ละตอน หรืออยู่ท้ายเล่มก็ได้ภาคผนวก เช่น แบบทดสอบ กระดาษคำตอบ และเฉลย เป็นต้น

นันทมนัส รอดทัศนาศนา (2554, หน้า 52) กล่าวว่า องค์ประกอบของคู่มือ นั้นจำเป็นต้องมีให้ครบถ้วนและชัดเจนทุกองค์ประกอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน ซึ่งได้แบ่งออกเป็นส่วนๆ ดังนี้

1. ส่วนของคำชี้แจง
2. ส่วนของเนื้อหาสาระ
3. ส่วนของกิจกรรม ขั้นตอนวิธีการ และเวลาดำเนินการ
4. ส่วนของสถานที่วัสดุ อุปกรณ์ และสื่อต่างๆ
5. ส่วนข้อเสนอแนะ
6. ส่วนของการวัดผลและประเมินผล

มนภัทร ด่านวชิรา (2554, หน้า 55) กล่าวว่า คู่มือต้องประกอบด้วย คำชี้แจงในการใช้คู่มือ เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนโดยทั่วไปประกอบด้วยส่วนสำคัญก็คือ ของบทเรียน จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียน การสอน สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ วิธีการวัดและประเมินผล มีแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน มีคำแนะนำในการใช้และมีเอกสารอ้างอิง

จากการศึกษาองค์ประกอบของคู่มือประกอบการสอน สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดคือ กระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ที่ต้องมีแนวทาง มีการวางแผน กำหนดขั้นตอน กรอบเนื้อหารายวิชา จุดประสงค์ เป้าหมาย และการวัดประเมินผลที่ชัดเจน นั่นคือต้องมีการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นั้นเอง ดังนั้นองค์ประกอบของคู่มือประกอบการสอนที่ดีควรประกอบด้วย คำชี้แจงในการใช้คู่มือ ขั้นตอนวิธีการหรือคำแนะนำในการใช้คู่มือการจัดการเรียนรู้ หรือแผนการ

จัดกิจกรรมการเรียนรู้ วิธีการในการวัดและประเมินผลความรู้เพิ่มเติม ปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นพร้อมแนวทางในการแก้ไขและแหล่งข้อมูลหรือแหล่งอ้างอิงต่างๆ

4. ลักษณะที่ดีของคู่มือประกอบการสอน

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับลักษณะที่ดีของคู่มือ พบว่าได้มีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึงลักษณะของคู่มือที่ดีไว้ ดังนี้

เครื่อวัลย์ เผ่าผึ้ง (2548, หน้า 33) กล่าวถึงลักษณะของคู่มือที่ดีไว้ ดังนี้ ตัวอักษรที่ใช้ควรมีตัวโต ภาษาที่ใช้เข้าใจง่าย ลักษณะการจัดรูปแบบน่าสนใจ ขนาดรูปเล่มไม่เล็กไม่ใหญ่เกินไป มีแผนภูมิ ตาราง ภาพและตัวอย่างประกอบเพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ควรระบุขั้นตอนและวิธีการใช้คู่มือให้ชัดเจน ระบบการนำเสนอควรเป็นระบบจากง่ายไปยากหรือเป็นเรื่องๆ ให้ชัดเจน การนำเสนอเนื้อหาถูกต้องชัดเจน โดยบรรจุสาระหรือรายละเอียดตรงกับเรื่องที่ศึกษา เนื้อหาควรเหมาะสม สามารถอ้างอิงหรือประยุกต์ใช้ได้ และผู้ศึกษามีความเข้าใจตรงกัน สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงหลังจากศึกษาคู่มือ

ภัทรกร เฟื่องฟู (2548, หน้า 41) กล่าวว่า ลักษณะของคู่มือที่ดี ต้องทันสมัย ผู้ศึกษาสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งต้องมีการเขียนที่ละเอียดชัดเจน การกำหนดวัตถุประสงค์ต้องชัดเจน รูปแบบต้องสวยงาม น่าอ่าน เน้นแนวปฏิบัติที่สำคัญ ควรให้มีภาพประกอบ วิธีการจัดกิจกรรมต้องเขียนให้ชัดเจน ขั้นตอนการปฏิบัติมีความแปลกใหม่ และมุ่งเน้นที่จุดมุ่งหมายของรูปแบบและวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก หรือ ซับซ้อน ให้ปฏิบัติได้ง่ายไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยาก

กาญจนา จานงศ์ศักดิ์ (2551, หน้า 39) ได้กล่าวไว้ว่าคู่มือที่ดีต้องมีลักษณะ 6 ประการ ดังนี้คือ

1. สามารถเข้าใจลักษณะในเนื้อหาและขอบข่าย
2. ช่วยให้สามารถดำเนินการตามแนวทางและขั้นตอนต่างๆ ได้ดี
3. กิจกรรมที่เสนอหรือกำหนดไว้ควรมีการทดลองใช้
4. แนวการเรียน เน้นย้ำแนวปฏิบัติที่มุ่งไปสู่จุดหมายอย่างต่อเนื่อง
5. ความแปลกใหม่ของกิจกรรมควรส่งเสริมแก่ผู้ปฏิบัติโดยค่อยเป็นค่อยไป
6. รูปแบบและวิธีการ (ขั้นตอน) ควรที่จะคงรูปแบบขั้นตอน

โดยสม่าเสมอ

ปรีชา ช้างขวัญยืน (2550, หน้า 170 อ้างถึงใน จีราพร บุญศรี, 2554 หน้า 23 – 24) กล่าวไว้ว่าคู่มือที่ดีจะต้องมีรายละเอียดครอบคลุมประเด็นต่างๆ และประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. ควรระบุให้ชัดเจนว่าคู่มือนั้นเป็นคู่มือสำหรับใคร ใครเป็นผู้ใช้
2. กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนว่า ต้องการให้ผู้ใช้ทำอะไรบ้าง
3. ควรมีส่วนนำที่จูงใจผู้ใช้ ว่าคู่มือนี้จะช่วยให้ผู้ใช้ได้อย่างไร
ผู้ใช้จะได้รับประโยชน์อะไรบ้าง
4. ควรมีส่วนที่ให้หลักการหรือความรู้ที่จำเป็นแก่ผู้ใช้ในการใช้คู่มือ
เพื่อให้การใช้คู่มือเกิดประสิทธิภาพสูงสุด
5. ควรมีส่วนที่ให้คำแนะนำแก่ผู้ใช้เกี่ยวกับการเตรียมตัว การเตรียม
เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินการตามที่คู่มือแนะนำ
6. ควรมีส่วนที่ให้คำแนะนำแก่ผู้ใช้เกี่ยวกับขั้นตอนหรือกระบวนการ
ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งควรมีคุณสมบัติ ประกอบด้วย
 - 6.1 ความถูกต้อง ของเนื้อหาสาระที่จะสอนควรมีความถูกต้อง
สามารถช่วยให้ผู้ใช้คู่มือทำสิ่งนั้นได้สำเร็จ
 - 6.2 ความเพียงพอ ใช้ข้อมูล/ รายละเอียดที่เพียงพอที่จะช่วยให้
ผู้ใช้คู่มือสามารถทำสิ่งนั้นๆ ได้สำเร็จ
 - 6.3 ความเหมาะสมของการเรียงลำดับขั้นตอน ขั้นตอนการทำ
จะต้องมีการเรียงลำดับอย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้สามารถทำสิ่งนั้นๆ ได้อย่างถูกต้อง
รวดเร็วและประหยัด
 - 6.4 ความชัดเจนของภาษาที่ใช้ ภาษาที่ใช้จะต้องสามารถสื่อให้
ผู้ใช้เข้าใจตรงกันกับผู้เขียน ไม่มีความคลุมเครือ หรือทำให้ผู้ใช้เกิดความเข้าใจผิด และ
ภาษาที่ใช้จะต้องช่วยให้ผู้ใช้เกิดความเข้าใจได้ง่าย หากสิ่งใดมีความหมายยากและซับซ้อน
ควรเขียนให้เข้าใจได้ง่ายโดยใช้เทคนิคอื่นๆ ประกอบ เช่นการใช้ภาพประกอบ การใช้ตาราง
การใช้การเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย การยกตัวอย่าง เป็นต้น

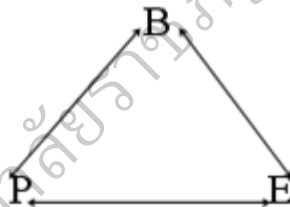
จากการศึกษาลักษณะของคู่มือที่ดีข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ลักษณะของคู่มือที่ดีควรมี เนื้อหาถูกต้อง ครอบคลุมสาระที่ต้องการศึกษา เขียนให้ละเอียด สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนได้ด้วยตนเอง ชัดเจนและมีความเข้าใจง่าย ทำให้ผู้ศึกษาสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และรูปแบบของคู่มือ ต้องมีความสวยงาม ทนทานต่อการนำไปใช้งาน

มีแหล่งอ้างอิงที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน ซึ่งอาจจะเป็นบรรณานุกรม รายชื่อหนังสือ รายชื่อสถาบัน รายชื่อบุคคลสำคัญ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยได้นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาคู่มือที่ดีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้คู่มือที่ดีต่อไป

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory)

1. ความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา

1.1 Bandura (1977, p. 23 อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว้ตระกูล, 2552, หน้า 240 – 245) ได้ให้ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ของอินทรีย์และสิ่งแวดล้อมและถือว่าการเรียนรู้ก็เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน บันดูราได้ถือว่าทั้งบุคคลที่ต้องการจะเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุของพฤติกรรมและได้อธิบายการปฏิสัมพันธ์ ดังนี้

B = พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล (Behavior)

P = บุคคล (Person) (ตัวแปรที่เกิดจากผู้เรียน เช่น ความคาดหวังของผู้เรียน ฯลฯ)

E = สิ่งแวดล้อม (Environment)

ภาพประกอบ 2 ปฏิสัมพันธ์ของอินทรีย์และสิ่งแวดล้อม

1.2 Bandura (1977, p. 23 อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว้ตระกูล, 2552, หน้า 240 – 245) ได้ให้ความแตกต่างของการเรียนรู้ (Learning) และการกระทำ (Performance) ถือว่าความแตกต่างนี้สำคัญมาก เพราะคนอาจจะเรียนรู้อะไรหลายอย่างแต่ไม่กระทำ เป็นต้นว่านิสิตและศึกษาทุกคนที่กำลังอ่านคู่มือประกอบการสอนนี้คงจะทราบว่า การโกงในการสอบนั้นมีพฤติกรรมอย่างไร แต่นิสิตนักศึกษาเพียงน้อยคนที่จะทำการโกงจริงๆ Bandura ได้สรุปว่า พฤติกรรมของมนุษย์อาจจะแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

- 1) พฤติกรรมสนองตอบที่เกิดจากการเรียนรู้ ผู้ซึ่งแสดงออกหรือกระทำ
สม่ำเสมอ
- 2) พฤติกรรมที่เรียนรู้แต่ไม่เคยแสดงออกหรือกระทำ
- 3) พฤติกรรมที่ไม่เคยแสดงออกทางการกระทำ เพราะไม่เคยเรียนรู้จริงๆ

1.3 Bandura (1977, p. 23 อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2552, หน้า 240 - 245) ไม่เชื่อว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะคงตัวอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง อยู่เสมอ และทั้งสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ตัวอย่างเช่น เด็กที่มี พฤติกรรมก้าวร้าวก็คาดหวังว่าผู้อื่นจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อตนด้วยความหวังนี้ก็ ส่งเสริมให้เด็กแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว และผลพวงก็คือว่าเด็กอื่น (แม้ว่าจะไม่ก้าวร้าว) ก็แสดงพฤติกรรมตอบสนองแบบก้าวร้าวด้วย และเป็นเหตุให้เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว ยิ่งแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการย้ำความคาดหวังของตน

การที่ปัจจัยทั้ง 3 ทำหน้าที่กำหนดซึ่งกันและกันนั้น ก็ได้หมายความว่า ทั้งสามปัจจัยนั้นจะมีอิทธิพลในการกำหนดซึ่งกันและกันอย่างเท่าเทียมกัน บางปัจจัยอาจมี อิทธิพลมากกว่าอีกบางปัจจัย และอิทธิพลของปัจจัยทั้ง 3 นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน หากแต่ต้องอาศัยเวลาในการที่ปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งจะมีผลต่อการกำหนดปัจจัย อื่นๆ (Bandura, 1989) เพื่อให้เข้าใจได้ชัดเจนขึ้นจะขอพิจารณาปัจจัยที่กำหนดซึ่งกันและกัน ที่ละคู่ คู่แรกระหว่าง $P \leftrightarrow B$ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความคิด ความรู้สึก และการกระทำ ความคาดหวัง ความเชื่อ การรับรู้เกี่ยวกับตนเอง เป้าหมาย และความ ตั้งใจ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวกำหนดลักษณะและทิศทางของพฤติกรรมสิ่งที่เป็นบุคคลคิด เชื่อ และ รู้สึก จะกำหนดว่าบุคคลจะแสดงพฤติกรรมเช่นใด ในขณะที่เดียวกันการกระทำของบุคคลก็ จะเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดลักษณะการคิดและการสนองตอบอารมณ์ของเขา ลักษณะ ของร่างกาย ระบบการรับรู้ ระบบประสาท มีผลต่อพฤติกรรม และศักยภาพของบุคคล เช่นเดียวกับระบบการรับรู้ และโครงสร้างของสมองก็ปรับเปลี่ยนได้โดยประสบการณ์ทาง พฤติกรรมเช่นกัน

การกำหนดซึ่งกันและกันของ $E \leftrightarrow P$ เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ลักษณะของบุคคลและสภาพแวดล้อม ความคาดหวัง ความเชื่อ อารมณ์ และความสามารถ ทางปัญญาของบุคคลนั้นจะพัฒนาและเปลี่ยนแปลง โดยอิทธิพลทางสังคม ที่ให้ข้อมูลและ การกระตุ้น การตอบสนองทางอารมณ์โดยการผ่านตัวแบบ การสอน และการชักจูงทาง สังคม ขณะเดียวกันบุคคลจะกระตุ้นปฏิกิริยาตอบสนองที่แตกต่างกันจากสภาพแวดล้อม

ทางสังคมที่เขาอาศัยอยู่ จากลักษณะทางกายภาพของเขา เช่น อายุ ขนาดของร่างกาย เชื้อชาติ เพศ และความน่าสนใจของร่างกาย ที่ค่อนข้างจะแยกออกจากสิ่งที่เขาพูดและการกระทำ นอกจากนี้การสนองตอบนั้นยังขึ้นอยู่กับบทบาทและสังคมของเขอีกด้วย เช่น เด็กที่ถูกมองว่าเป็นเด็กก้าวร้าวจะกระตุ้นให้เพื่อนมีปฏิริยาสนองตอบที่แตกต่างไปจากเด็กที่ถูกมองว่าไม่กล้าแสดงออก เป็นต้น ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์ทางสังคมของเขาจะพูดหรือกระทำสิ่งใดนั่นเอง

การกำหนดซึ่งกันและกันของ $B \leftrightarrow E$ เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม และสถานการณ์แวดล้อมในชีวิตประจำวันของคนเรา พฤติกรรมเปลี่ยนเงื่อนไขสภาพแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปนั้นก็ทำให้พฤติกรรมถูกเปลี่ยนไปด้วยสภาพแวดล้อมจะไม่มีอิทธิพลใดๆ ต่อบุคคล จนกว่าจะมีพฤติกรรมบางอย่างเกิดขึ้น เช่น ครูผู้สอนจะไม่มีอิทธิพลต่อเด็ก จนกว่าเด็กจะเข้าเรียน ผู้ปกครองจะไม่ชมเด็กถ้าเด็กยังไม่แสดงพฤติกรรมที่จะให้ชื่นชม เป็นต้น เนื่องจากทั้งพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน ดังนั้นบุคคลจึงจำเป็นทั้งผู้ก่อให้เกิดและเป็นทั้งผลิตผลของสภาพแวดล้อม การมีผลซึ่งกันและกันนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนมุมมองของกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมจากเดิมซึ่งมองว่าผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อเด็กเช่นใด มาเป็นทั้งผู้ปกครองและเด็กมีอิทธิพลต่อกันและกันเช่นใดแทน

1. ทำหน้าที่เป็นข้อมูลให้บุคคลรู้ว่าควรจะทำพฤติกรรมอะไรในสภาพการณ์ใดในอนาคต เพราะการเสริมแรงด้วยตัวของมันเองจะไม่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลนั้น จะเคยได้รับการเสริมแรงมาก่อนแล้วก็ตาม ถ้าเขามีความเชื่อ จากข้อมูลอื่นๆ ว่าการมีพฤติกรรมในลักษณะเดียวกันนั้นจะไม่ได้ได้รับการเสริมแรงในอนาคต

2. ทำหน้าที่เป็นสิ่งจูงใจเนื่องจากประสบการณ์ในอดีตทำให้บุคคลเกิดความคาดหวังว่าการกระทำบางอย่างจะทำให้ได้รับการเสริมแรง การที่บุคคลคาดหวังถึงผลกรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนี้ก็กลายเป็นแรงจูงใจพฤติกรรมที่จะกระทำในปัจจุบัน ทำให้บุคคลเพิ่มโอกาสที่จะแสดงพฤติกรรมดังกล่าวนั้นในเวลาต่อๆ มา

3. ทำหน้าที่เป็นเสริมแรง นั่นคือเพิ่มพฤติกรรม แต่ที่ว่าเพิ่มความถี่ของพฤติกรรมได้ดั้น บุคคลจะต้องตระหนักถึงการที่จะได้รับการเสริมแรงนั้นด้วย

การเสริมแรงอาจจะมีประสิทธิภาพในการกำกับพฤติกรรมของบุคคลที่เคยเรียนรู้มาแล้ว แต่ค่อนข้างจะไม่มีประสิทธิภาพในการทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และเป็น การยากที่บุคคลจะเกิดการเรียนรู้ในธรรมชาติโดยไม่เห็นผู้อื่นแสดงพฤติกรรมมาก่อน

ด้วยเหตุนี้ Bandura จึงมีความเชื่อว่าคนเราส่วนใหญ่จำเป็นต้องผ่านการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมจากผู้อื่นมาแทบทั้งสิ้น

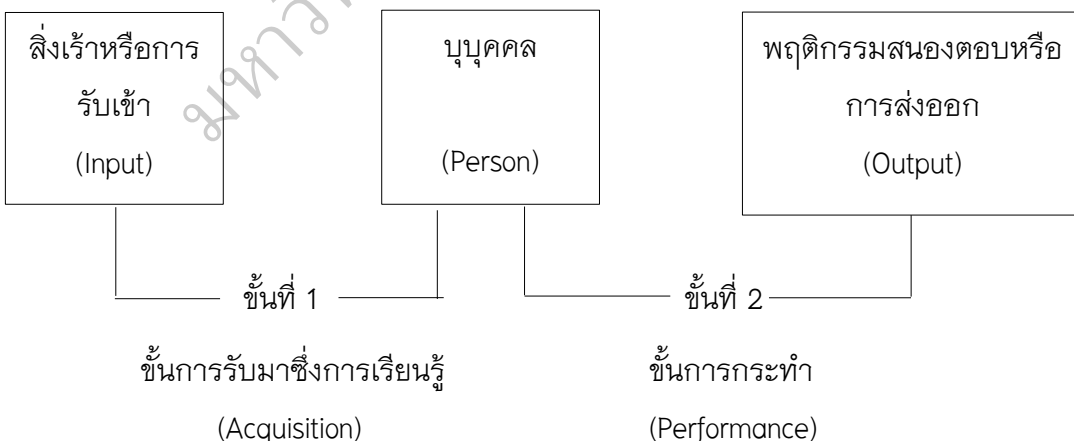
สรุปว่า “เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวจะสร้างบรรยากาศก้าวร้าวรอบๆ ตัว จึงทำให้เด็กอื่นที่มีพฤติกรรมอ่อนโยนไม่ก้าวร้าวแสดงพฤติกรรมตอบสนองก้าวร้าว เพราะเป็นการแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมที่ก้าวร้าว”

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาของ Bandura จึงได้เน้นแนวคิด 3 ประการด้วยกันคือ

1. แนวคิดของการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning หรือ Modeling)
 2. แนวคิดของการกำกับตนเอง (Self - Regulation)
 3. แนวคิดของการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self - Efficacy)
- (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2549, หน้า 48 - 50)

2. ขั้นตอนการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือเลียนแบบ

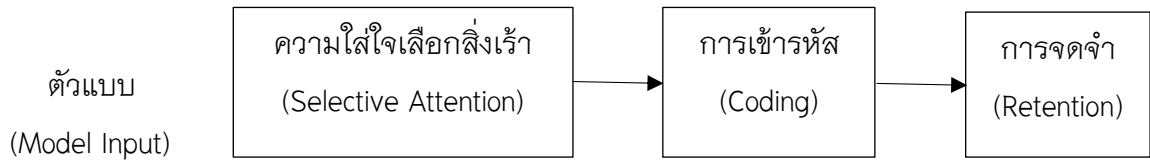
Bandura กล่าวว่า การเรียนรู้ทางสังคมด้วยการรู้คิดจากการเลียนแบบมี 2 ขั้น คือ ขั้นแรกเป็นขั้นการได้รับมาซึ่งการเรียนรู้ (Acquisition) ทำให้สามารถแสดงพฤติกรรมได้ ขั้นที่ 2 เรียกว่าขั้นการกระทำ (Performance) ซึ่งอาจจะกระทำหรือไม่กระทำก็ได้ การแบ่งขั้นของการเรียนรู้แบบนี้ทำให้ทฤษฎีการเรียนรู้ของบันดูราแตกต่างจากทฤษฎีพฤติกรรมนิยมชนิดอื่นๆ การเรียนรู้ที่แบ่งออกเป็น 2 ขั้น อาจจะแสดงด้วยแผนผังดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 3 ขั้นของการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ

ที่มา : สุรางค์ ไควตระกูล (2552, หน้า 239)

ขั้นการรับมาซึ่งการเรียนรู้ประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญเป็นลำดับ 3 ลำดับดังแสดงในภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ส่วนประกอบของการเรียนรู้ขึ้นกับการรับมาซึ่งการเรียนรู้
ที่มา : สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2552, หน้า 239)

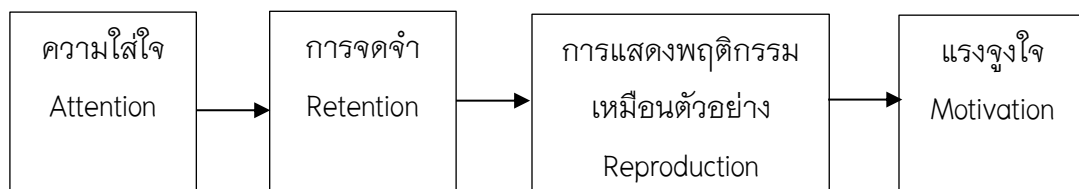
จากภาพประกอบจะเห็นว่า ส่วนประกอบทั้ง 4 อย่าง ของการรับมาซึ่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางพุทธิปัญญา (Cognitive Processes) ความใส่ใจที่เลือกสิ่งเร้ามีบทบาทสำคัญในการเลือกตัวแบบ

สำหรับขั้นการกระทำ (Performance) นั้นขึ้นอยู่กับนักเรียน เช่น ความสามารถทางด้านร่างกาย ทักษะต่างๆ รวมทั้งความคาดหวังที่จะได้รับแรงเสริมซึ่งเป็นแรงจูงใจ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2552, หน้า 239 - 240)

3. กระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกต

Bandura (1977) ได้อธิบายกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเรียนรู้โดยตัวแบบ ว่ามีทั้งหมด 4 อย่าง คือ

1. กระบวนการความเอาใจใส่ (Attention)
2. กระบวนการจดจำ (Retention)
3. กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่าง (Reproduction)
4. กระบวนการการจูงใจ (Motivation)

ภาพประกอบ 5 กระบวนการในการเรียนรู้โดยการสังเกต
ที่มา : สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2552, หน้า 240)

1. กระบวนการความเอาใจใส่ (Attention)

ความใส่ใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าผู้เรียนไม่มีความใส่ใจในการเรียนรู้ โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้นการเรียนรู้แบบนี้เป็นความใส่ใจ จึงเป็นสิ่งแรกที่คุณเรียนจะต้องมี บันดูรากกล่าวว่าผู้เรียนจะต้องรับรู้ส่วนประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมของผู้ที่เป็นตัวแบบ องค์ประกอบที่สำคัญของตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อความใส่ใจของผู้เรียนมีหลายอย่าง เช่น เป็นผู้ที่มีเกียรติสูง (High Status) มีความสามารถสูง (High Competence) หน้าตาดี รวมทั้งการแต่งตัว การมีอำนาจที่จะให้รางวัลหรือลงโทษ

คุณลักษณะของผู้เรียนก็มีความสัมพันธ์กับกระบวนการใส่ใจ ตัวอย่างเช่น วัยของนักเรียนมีความสามารถทางด้านพุทธิปัญญา ทักษะทางการใช้มือและส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมทั้งตัวแปรทางบุคลิกภาพของผู้เรียน เช่น ความรู้สึกว่าคุณนั้นมีค่า (Self-Esteem) ความต้องการ และทัศนคติของผู้เรียน ตัวแปรเหล่านี้มักจะเป็นสิ่งจำกัดขอบเขตของการเรียนรู้โดยการสังเกต ตัวอย่างเช่น ถ้าครูต้องการให้เด็กวัยอนุบาลเขียนพยัญชนะไทยที่ยากๆ เช่น ฮ ม โดยพยายามแสดงการเขียนให้คุณเป็นตัวอย่าง ทักษะการใช้กล้ามเนื้อในการเคลื่อนไหวของเด็กวัยอนุบาลยังไม่พร้อม ฉะนั้นเด็กวัยอนุบาลบางคนจะเขียนหนังสือตามที่ครูคาดหวังไม่ได้

2. กระบวนการจดจำ (Retention Process)

Bandura อธิบายว่า การที่นักเรียนหรือผู้สังเกตสามารถที่จะเลียนแบบหรือแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบได้ก็เป็นเพราะผู้เรียนบันทึกสิ่งที่ตนสังเกตจากตัวแบบไว้ในความจำระยะยาว Bandura พบว่าผู้สังเกตที่สามารถอธิบายพฤติกรรมหรือการกระทำของตัวแบบด้วยคำพูด หรือสามารถมีภาพพจน์สิ่งที่ตนสังเกตเห็นในใจจะเป็นผู้ที่สามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้โดยการสังเกตได้ดีกว่าผู้ที่เพียงแต่ดูเฉยๆ หรือทำงานอื่นในขณะที่ดูตัวแบบไปด้วย สรุปแล้วผู้สังเกตที่สามารถระลึกถึงสิ่งที่สังเกตเห็นเป็นภาพพจน์ในใจ (Visual Imagery) และสามารถเข้ารหัสด้วยคำพูดหรือถ้อยคำ (Verbal Coding) จะเป็นผู้ที่สามารถแสดงพฤติกรรมเลียนแบบจากตัวแบบได้แม้ว่าเวลาจะผ่านไปนานๆ และนอกจากนี้ถ้าผู้สังเกตหรือผู้เรียนมีโอกาสที่จะได้เห็นตัวแบบแสดงสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ซ้ำก็จะเป็นการช่วยความจำให้ดียิ่งขึ้น

3. กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบ (Reproduction Process)

กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบเป็นกระบวนการที่นักเรียน แปรสภาพ (Transform) ภาพพจน์ (Visual Image) หรือสิ่งที่จำไว้เป็นการเข้ารหัส

เป็นถ้อยคำ (Verbal Coding) ในที่สุดแสดงออกมาเป็นการกระทำ หรือแสดงพฤติกรรม เหมือนกับตัวแบบ ปัจจัยที่สำคัญของกระบวนการนี้คือ ความพร้อมทางด้านร่างกาย และทักษะที่จำเป็นจะต้องใช้ในการเลียนแบบของนักเรียน ถ้าหากนักเรียนไม่มีความพร้อมก็จะไม่สามารถที่จะแสดงพฤติกรรมเลียนแบบได้

Bandura กล่าวว่า การเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบไม่ใช่ เป็นพฤติกรรมที่ลอกแบบอย่างตรงไปตรงมา การเรียนรู้โดยการสังเกตประกอบด้วย กระบวนการทางพุทธิปัญญา (Cognitive Process) และความพร้อมทางด้านร่างกายของนักเรียน ฉะนั้นในขั้นการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ (Reproduction) ของแต่ละบุคคล จึงแตกต่างกันไป นักเรียนบางคนก็อาจจะทำได้ดีกว่าตัวแบบที่ตนสังเกตหรือบางคนก็สามารถเลียนแบบได้เหมือนมาก บางคนก็อาจจะทำได้ไม่เหมือนกับตัวแบบเพียงแต่ คล้ายคลึงกับตัวแบบมีบางส่วนเหมือนบางส่วนไม่เหมือนกับตัวแบบ และผู้เรียนบางคนจะไม่สามารถแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ ฉะนั้น บันดูราจึงให้คำแนะนำแก่ผู้ที่มีหน้าที่เป็น ตัวแบบ เช่น ผู้ปกครองหรือครู ควรใช้ผลย้อนกลับที่ต้องตรวจสอบแก้ไข (Correcting Feedback) เพราะจะเป็นการช่วยเหลือให้นักเรียนหรือผู้สังเกตมีโอกาสทบทวนในใจว่าการแสดงพฤติกรรมของตัวแบบมีอะไรบ้าง และพยายามแก้ไขให้ถูกต้อง

4. กระบวนการจูงใจ (Motivation Process)

Bandura (1982) อธิบายว่า แรงจูงใจของผู้เรียนที่จะแสดงพฤติกรรม ตัวแบบที่ตนสังเกต เนื่องมาจากความคาดหวังว่า การเลียนแบบจะนำประโยชน์มาให้ เช่น การได้รับแรงเสริมหรือรางวัล หรืออาจจะนำประโยชน์บางสิ่งบางอย่างมาให้ รวมทั้งการ คิดว่าการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบจะทำให้ตนหลีกเลี่ยงปัญหาได้ ในห้องเรียนเวลา ครูให้รางวัลหรือลงโทษพฤติกรรมของนักเรียนคนใดคนหนึ่งนักเรียนทั้งห้องก็จะเรียนรู้โดยการสังเกตและเป็นแรงจูงใจให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมหรือไม่แสดงพฤติกรรม เวลา นักเรียนแสดงความประพฤติดี เช่น นักเรียนคนหนึ่งทำการบ้านเรียบร้อยถูกต้องแล้วได้รับ รางวัลชมเชยจากครู หรือให้สิทธิพิเศษก็จะเป็นตัวแบบให้แก่ นักเรียนคนอื่นๆ พยายามทำการบ้านมาส่งครูให้เรียบร้อย เพราะมีความคาดหวังว่าคงจะได้รับแรงเสริมหรือรางวัลบ้าง ในทางตรงข้ามถ้านักเรียนคนหนึ่งถูกทำโทษเนื่องจากเอาของมารับประทานในห้องเรียน ก็จะเป็นตัวแบบของพฤติกรรม ที่นักเรียนทั้งชั้นจะไม่ปฏิบัติตาม

แม้ว่าบันดูราจะกล่าวถึงความสำคัญของแรงเสริมบวกว่ามีผลต่อ พฤติกรรมที่นักเรียนเลียนแบบตัวแบบแต่ความหมายของความสำคัญของแรงเสริมนั้น แตกต่างกับของ Skinner ในทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนท์ (Operant Conditioning)

แรงเสริมในทฤษฎี การเรียนรู้ในการสังเกตเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ แต่แรงเสริมในทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบ Operant นั้น แรงเสริมเป็นตัวที่จะทำให้ความถี่ของพฤติกรรมที่อินทรีย์ได้แสดงออกอยู่แล้วให้มีเพิ่มขึ้น อีกประการหนึ่งในทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการสังเกตถือว่าความคาดหวังของนักเรียนที่จะได้รับรางวัลหรือผลประโยชน์จากพฤติกรรมที่แสดงเหมือนเป็นตัวแบบ เป็นแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สังเกตแสดงออก แต่สำหรับการวางเงื่อนไขแบบ Operant แรงเสริมเป็นสิ่งที่มาจากภายนอกจะเป็นอะไรก็ได้ไม่เกี่ยวกับตัวของนักเรียน

ปัจจัยที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกต

1. นักเรียนจะต้องมีความใส่ใจ (Attention) ที่จะสังเกตตัวแบบไม่ว่าเป็นการแสดงโดยตัวแบบจริงหรือตัวแบบสัญลักษณ์ ถ้าเป็นการอธิบายด้วยคำพูดนักเรียนก็ต้องตั้งใจฟังและถ้าจะต้องอ่านคำอธิบายก็ต้องมีความตั้งใจที่จะอ่าน
2. นักเรียนจะต้องเข้ารหัสหรือบันทึกสิ่งที่สังเกตหรือสิ่งที่รับรู้ไว้ในความจำระยะยาว
3. นักเรียนจะต้องมีโอกาสแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ และควรจะทำซ้ำเพื่อจะให้จำได้
4. นักเรียนจะต้องรู้จักประเมินพฤติกรรมของตนเองโดยใช้เกณฑ์ (Criteria) ที่ตั้งขึ้นด้วยตนเองหรือโดยบุคคลอื่น

ความสำคัญของแรงจูงใจของนักเรียนในการเรียนรู้โดยการสังเกต

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า แรงเสริมด้วยตนเอง เป็นตัวแปรที่จะทำให้ นักเรียนเกิดแรงจูงใจที่จะแสดงพฤติกรรมตามเกณฑ์ของความสัมฤทธิ์ผลที่ตั้งไว้ Bandura (1977) เชื่อว่าการเรียนรู้โดยการสังเกตเกิดขึ้นในชั้นการจดจำ ในชั้นการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ นักเรียนอาจจะไม่แสดงพฤติกรรมหรือแสดงพฤติกรรมเพียงบางส่วนของ การเรียนรู้ ในชั้นการเก็บความจำก็ได้ ฉะนั้น ครูที่ทราบความสำคัญของแรงจูงใจของนักเรียนก็ควรจะสร้างสถานการณ์ในห้องเรียนที่นักเรียนสามารถจะประเมินพฤติกรรมของตนเองได้ โดยใช้เกณฑ์ของสัมฤทธิ์ผลสูงแต่อยู่ในขอบเขตความสามารถของนักเรียน เพื่อ นักเรียนจะได้ประสบความสำเร็จและมีความพอใจซึ่งเป็นแรงเสริมด้วยตนเองและเกิดมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ต่อไป

สรุป การเรียนรู้พฤติกรรมสำคัญต่างๆ ทั้งที่เสริมสร้างสังคม (Prosocial Behavior) และพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อสังคม (Antisocial Behavior) ได้เน้นความสำคัญของ

การเรียนรู้แบบการสังเกตหรือเลียนแบบจากตัวแบบ ซึ่งอาจจะเป็นได้ทั้งตัวบุคคลจริงๆ เช่น ครู เพื่อน หรือจากภาพยนตร์โทรทัศน์ การ์ตูน หรือจากการอ่านจากหนังสือ การเรียนรู้โดยการสังเกตประกอบด้วย 2 ชั้น คือ ชั้นการรับมาซึ่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางพุทธิปัญญา และชั้นการกระทำ ตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมีทั้งตัวแบบในชีวิตจริงและตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์เพราะฉะนั้นพฤติกรรมของผู้ใหญ่ในครอบครัว โรงเรียน สถาบันการศึกษา และผู้นำในสังคม ประเทศชาติ ศิลปิน ดารา บุคคลสาธารณะ ยิ่งต้องตระหนักในการแสดงพฤติกรรมต่างๆ เพราะย่อมมีผลต่อพฤติกรรมของเยาวชนในสังคมนั้นๆ

4. การควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง การกำกับตนเอง

(Self-Regulation) เป็นความสามารถที่จะควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง โดยการที่เข้าใจถึงผลที่เกิดตามมาของพฤติกรรม (Consequences) มีความสำคัญมาก Bandura (1977) กล่าวว่า ถ้าผลที่เกิดตามมาของพฤติกรรมของนักเรียนคือรางวัล นักเรียนก็จะมีคความพอใจในพฤติกรรมของตนเอง แต่ถ้าผลที่ตามมาเป็นการลงโทษก็จะก่อให้เกิดความไม่พอใจ ทั้งความพอใจหรือไม่พอใจมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมาตรฐานของพฤติกรรมที่ผู้แสดงพฤติกรรมได้ตั้งไว้ ผลของการวิจัยเกี่ยวกับการตั้งมาตรฐานหรือเกณฑ์ที่จะประเมินพฤติกรรมของตนเองพบว่าเด็กที่อยู่ในกลุ่มที่มีตัวแบบ ซึ่งตั้งเกณฑ์หรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่ต่ำจะเป็นเด็กที่ไม่พยายามที่จะทำให้ดีขึ้น เพียงแต่ทำพอไปได้ตามที่ตัวแบบได้กำหนดไว้เท่านั้น ส่วนเด็กที่อยู่ในกลุ่มที่มีตัวแบบที่ตั้งเกณฑ์หรือมาตรฐานของพฤติกรรมไว้สูง จะมีความพยายามเพื่อจะพิสูจน์ว่าตนเองทำได้ อย่างไรก็ตามแม้ว่าการตั้งเกณฑ์ของพฤติกรรมไว้สูงจะเป็นสิ่งที่ดีก็ตาม ผู้ตั้งเกณฑ์จะต้องคำนึงว่าจะต้องเป็นเกณฑ์ที่นักเรียนจะสามารถจะทำได้เหมือนจริง (Realistic) เพราะถ้าตั้งเกณฑ์เกินความสามารถจริงของเด็ก เด็กก็จะประสบความผิดหวัง มีความท้อแท้ใจ ไม่พยายามที่จะประกอบพฤติกรรม (Kalory, 1977) ในกรณีที่เกณฑ์ที่ตั้งไว้สูงพอที่จะท้าทายให้นักเรียนพยายามประกอบพฤติกรรม ถ้านักเรียนทำได้ก็จะเกิดความพอใจเป็นแรงเสริมด้วยตนเอง (Self - Reinforcement) และทำให้นักเรียนมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ (Bandura, 1982) การกำกับตนเอง เป็นแนวคิดที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่งของทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมซึ่ง Bandura เชื่อว่า พฤติกรรมมนุษย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับแรงเสริม และลงโทษเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นการบังคับตนเองให้ทำ Bandura เรียกว่า การกำกับตนเอง ซึ่งจะสามารถทำได้อีกเมื่อมีการฝึกฝนและพัฒนา การฝึกฝนนั้นประกอบไปด้วย 3 ประการ คือ

1. กระบวนการสังเกตของตนเอง (Self Observation) บุคคลไม่มีอิทธิพลใดๆ ต่อการกระทำของตัวเองถ้าเขาไม่สนใจว่าเขากำลังทำอะไรอยู่ ดังนั้นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการกำกับตนเอง คือ บุคคลจะต้องรู้ว่าตนเองกำลังทำอะไรอยู่ เพราะความสำเร็จจากการกำกับตนเองนั้น ส่วนหนึ่งมาจากความชัดเจนสม่ำเสมอและแม่นยำของการสังเกตและบันทึกตนเอง การสังเกตควรพิจารณา 4 ด้าน คือ

- 1.1 การกระทำ ในด้านคุณภาพ, ความเร็ว ปริมาณ ฯลฯ
- 1.2 ความสม่ำเสมอ
- 1.3 ความใกล้เคียง
- 1.4 ความถูกต้อง

การสังเกตตนเองจะทำหน้าที่อยู่ 2 แบบ คือ 1) ตัวข้อมูล เป็นตัวกำหนดว่าจะทำได้จริงหรือไม่ 2) ประเมินการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่ทำอยู่

การสังเกตตนเองจะช่วยให้สามารถวินิจฉัยได้ว่าเงื่อนไขใดควรทำพฤติกรรมใด และควรเปลี่ยนพฤติกรรมหรือไม่ Bandura กล่าวว่าคนเราจะเกิดแรงจูงใจตนเองนั้นน่าจะขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

ช่วงเวลาในการเกิดพฤติกรรมของตนเอง Bandura พบว่า

ช่วงเวลาระหว่างการเกิดพฤติกรรมและการบันทึกพฤติกรรมที่สั้น จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ดีขึ้น การที่คนเราให้ความสนใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำอย่างทันทีทันใดจะทำให้เกิดความรู้สึกต่างๆ ซึ่งอาจเป็นความพอใจหรือไม่พอใจ เช่น ความต้องการการลดน้ำหนัก การจดบันทึกจำนวนแคลอรีของอาหารที่รับประทานแต่ละมื้ออย่างทันทีทันใด จะทำให้มีพฤติกรรมการกินอย่างระมัดระวังเกิดขึ้นดีกว่าบันทึกในตอนก่อนนอนของแต่ละวัน

การให้ข้อมูลป้อนกลับ ซึ่งได้จากการสังเกตตนเองและควรเป็นข้อมูลที่มีความชัดเจน จึงจะส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป้าหมายนั้นว่าได้ก้าวหน้าไปแค่ไหนแล้ว

ระดับของแรงจูงใจ คนที่มีแรงจูงใจสูงมีแนวโน้มที่จะตั้งพฤติกรรมเป้าหมายด้วยตนเอง และสามารถประเมินความก้าวหน้าได้ด้วยตนเอง

คุณค่าของพฤติกรรมที่สังเกต พฤติกรรมที่มีคุณค่า ผลในการตอบสนองยิ่งสูง

การเน้นที่ความสำเร็จหรือความล้มเหลว ความสำเร็จจะช่วยเพิ่มพฤติกรรมที่ปรารถนามากกว่าที่จะสังเกตความล้มเหลวของการแสดงพฤติกรรม

ระดับความสามารถในการควบคุม ถ้ารู้ว่าตนเองสามารถควบคุมได้ ก็มีโอกาที่จะเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่าพฤติกรรมที่รู้สึกว่าคุณไม่ได้

2. กระบวนการตัดสินใจ (Judgment Process) ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตตนเองนั้นจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนไม่มากนัก ถ้าปราศจากกระบวนการตัดสินใจ ถ้าข้อมูลดังกล่าวนั้นเป็นที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ โดยอาศัยมาตรฐานส่วนบุคคลที่ได้มาจากการถูกสอนโดยตรง การประเมิน ปฏิกริยาตอบสนองทางสังคมต่อพฤติกรรมนั้นๆ และจาก

2.1 มาตรฐานส่วนบุคคล จากกระบวนการของตัวแบบ

2.2 การเปรียบเทียบกับกลุ่มอ้างอิงทางสังคม

2.3 การให้คุณค่าของกิจกรรม

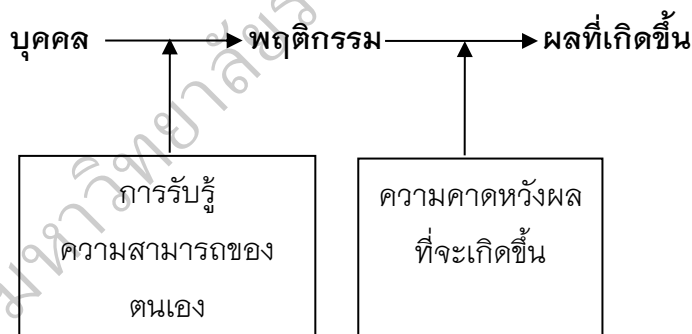
2.4 การอนุมานสาเหตุในการกระทำ บุคคลจะรู้สึกภูมิใจ ถ้าการประเมินความสำเร็จของการกระทำมาจากความสามารถและการกระทำของเขา และรู้สึกไม่พึงพอใจหากการกระทำนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก

3. การแสดงปฏิกริยาต่อตนเอง (Self-Reaction) การพัฒนามาตรฐานในการประเมินและทักษะในการตัดสินใจนั้น จะนำไปสู่การแสดงปฏิกริยาต่อตนเอง ย่อมขึ้นกับสิ่งล่อใจที่นำไปสู่ผลทางบวก ส่วนมาตรฐานภายในของบุคคลจะทำหน้าที่เป็นเกณฑ์ที่ทำให้บุคคลลงระดับการแสดงผลออก อีกทั้งเป็นตัวจูงใจให้กระทำพฤติกรรมไปสู่มาตรฐาน

4. การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) งานของ Bandura เกี่ยวข้องกับความสามารถของตนนั้น ในระยะแรก Bandura เสนอแนวคิดของความคาดหวังความสามารถของตนเอง (Efficacy Expectation) โดยให้ความหมายว่าเป็นความคาดหวังที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของตนในลักษณะที่เฉพาะเจาะจง และความคาดหวังนี้เป็นตัวกำหนดการแสดงออกของพฤติกรรม (Bandura, 1977) แต่ต่อมา Bandura (1982) ได้ใช้คำว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Perceived Self-Efficacy) โดยให้คำจำกัดความว่าเป็นการที่บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของตนเอง ที่จะจัดการและดำเนินการกระทำพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยที่ Bandura นั้นไม่ได้กล่าวถึงคำว่าคาดหวังอีกเลย

Bandura มีความเชื่อว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น มีผลต่อการกระทำของบุคคล บุคคล 2 คน อาจมีความสามารถไม่ต่างกัน แต่อาจแสดงออกในคุณภาพที่แตกต่างกันได้ ถ้าพบว่าคน 2 คนนี้มีการรับรู้ความสามารถของตนเองแตกต่างกัน ในคนคนเดียวก็เช่นกัน ถ้ารับรู้ความสามารถของตนเองในแต่ละสภาพการณ์แตกต่างกัน ก็อาจจะแสดงพฤติกรรมออกมาได้แตกต่างกันเช่นกัน Bandura เห็นว่าความสามารถของคนเรานั้นไม่ตายตัว หากแต่ยืดหยุ่นตามสภาพการณ์ ดังนั้นสิ่งที่กำหนดประสิทธิภาพของการแสดงออก จึงขึ้นอยู่กับการรับรู้ความสามารถของตนเองในสภาพการณ์นั้นๆ นั่นเอง นั่นคือ ถ้าเรามีความเชื่อว่าเรามีความสามารถ เราก็จะแสดงออกถึงความสามารถนั้นออกมา คนที่เชื่อว่าตนเองมีความสามารถจะมีความอดทน อุทิศหาะไม่ทอดถอยง่าย และจะประสบความสำเร็จในที่สุด (Evans, 1989 อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2549, หน้า 57 – 58)

มักมีคำถามว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น เกี่ยวข้องหรือแตกต่างอย่างไรกับความคาดหวัง ผลที่จะเกิดขึ้น (Outcome Expectation) เพื่อให้เข้าใจและชัดเจน Bandura (1977) ได้เสนอภาพแสดงความแตกต่างระหว่างการรับรู้เกี่ยวกับความสามารถของตนเอง และความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 ความแตกต่าง ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเอง และความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น ของ Bandura (1977)

ที่มา : สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2549, หน้า 58)

การรับรู้ความสามารถของตนเอง เป็นการตัดสินใจความสามารถของตนเองว่าจะสามารถทำงานได้ในระดับใด ในขณะที่ความคาดหวังเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้นนั้นเป็นการตัดสินใจว่าผลกรรมใดจะเกิดขึ้นจากการกระทำพฤติกรรมดังกล่าว อย่างเช่นที่นักกีฬาที่มีความเชื่อว่าเขากระโดดได้สูงถึง 6 ฟุต ความเชื่อดังกล่าวเป็นการตัดสินใจความสามารถของตนเอง การได้รับการยอมรับจากสังคม การได้รับรางวัล การพึงพอใจในตนเองที่กระโดด

ได้สูงถึง 6 ฟุต เป็นความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น แต่จะต้องระวังความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความหมายของคำว่าผลที่เกิดขึ้น ผลที่เกิดขึ้นในที่นี้จะหมายถึงผลกรรมของการกระทำพฤติกรรมเท่านั้น มิได้หมายถึงผลที่แสดงถึงการกระทำพฤติกรรม เพราะว่าผลที่แสดงถึงการกระทำพฤติกรรมนั้นจะพิจารณาว่าพฤติกรรมนั้นสามารถทำได้ตามการตัดสินใจ ความสามารถของตนเองหรือไม่ นั่นคือจะกระโดดได้สูงถึง 6 ฟุตหรือไม่ ซึ่งการจะกระโดดได้สูงถึง 6 ฟุตหรือไม่นั้น มิใช่เป็นการคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งมุ่งที่ผลกรรมที่จะได้จากการกระทำพฤติกรรมดังกล่าว

การรับรู้ความสามารถของตนเองและความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้นนั้นมี ความสัมพันธ์กันมาก โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองนี้มีผลต่อการตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ ซึ่งจะเห็นได้จากภาพประกอบ 7

ความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น

		การรับรู้ความสามารถของตนเอง	
		สูง	ต่ำ
การรับรู้ความสามารถของตนเอง	สูง	มีแนวโน้มที่จะทำแน่นอน	มีแนวโน้มที่จะไม่ทำ
	ต่ำ	มีแนวโน้มที่จะไม่ทำ	มีแนวโน้มที่จะไม่ทำแน่นอน

ภาพประกอบ 7 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองและความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น Bandura (1977)

ที่มา : สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2549, หน้า 59)

ความคาดหวังเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้นดังกล่าวแน่นอน แต่ถ้ามีเพียงด้านใดสูงหรือต่ำ บุคคลนั้นจะมีแนวโน้มจะไม่แสดงพฤติกรรม

ในการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น Bandura เสนอว่ามีอยู่ด้วยกัน 4 วิธีคือ (Evans, 1989 อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2549, หน้า 57 - 58)

1. ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ (Mastery Experiences) ซึ่ง Bandura เชื่อว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ในการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง เนื่องจากว่าเป็นประสบการณ์โดยตรง ความสำเร็จทำให้เพิ่มความสามารถของตนเองบุคคลจะเชื่อว่าเขาสามารถที่จะทำได้ ดังนั้น ในการที่จะพัฒนาการรับรู้

ความสามารถของตนเองนั้น จำเป็นที่จะต้องฝึกให้เขามีทักษะเพียงพอที่จะประสบความสำเร็จได้พร้อมๆ กับการทำให้เขารับรู้ว่า เขามีความสามารถจะกระทำเช่นนั้น จะทำให้เขาใช้ทักษะที่ได้รับการฝึกได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด บุคคลที่รับรู้ว่าตนเองมีความสามารถนั้น จะไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ แต่จะพยายามทำงานต่างๆ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ

2. การใช้ตัวแบบ (Modeling) การที่ได้สังเกตเห็นตัวแบบแสดงพฤติกรรมที่มีความซับซ้อน และได้รับผลกรรมที่พึงพอใจ ก็จะทำให้ผู้ที่สังเกตเห็นความรู้สึกว่าเขาจะสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ถ้าเขาพยายามจริงและไม่ย่อท้อ ลักษณะของการใช้ตัวแบบที่ส่งผลต่อความรู้สึกว่าเขามีความสามารถที่จะทำได้นั้น ได้แก่ การแก้ปัญหาของบุคคลที่มีความกลัวต่อสิ่งต่างๆ โดยที่ให้ผู้ดูตัวแบบที่มีลักษณะคล้ายกับตนเองก็สามารถทำให้ลดความกลัวต่างๆ เหล่านั้นได้

3. การใช้คำพูดชักจูง (Verbal Persuasion) เป็นการบอกว่าบุคคลนั้นมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ วิธีการดังกล่าวนั้นค่อนข้างใช้ง่ายและใช้กันทั่วไปซึ่ง Bandura ได้กล่าวว่า การใช้คำพูดชักจูงนั้นไม่ค่อยจะได้ผลนัก ในการที่จะทำให้คนเราสามารถที่พัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง ซึ่งถ้าจะให้ได้ดีผล ควรจะใช้ร่วมกับการทำให้บุคคลมีประสบการณ์ของความสำเร็จซึ่งอาจจะต้องค่อยๆ สร้างความสามารถให้กับบุคคลอย่างค่อยเป็นค่อยไปและให้เกิดความสำเร็จตามลำดับขั้นตอน พร้อมทั้งการใช้คำพูดชักจูงร่วมกัน ก็ย่อมที่จะได้ผลดีในการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตน

4. การกระตุ้นทางอารมณ์ (Emotional Arousal) การกระตุ้นทางอารมณ์มีผลต่อการรับรู้ความสามารถของตน บุคคลที่ถูกกระตุ้นอารมณ์ทางลบ เช่น ในสภาพที่ถูกข่มขู่ จะทำให้เกิดความวิตกกังวลและความเครียด อาจจะทำให้เกิดความกลัว และจะนำไปสู่การรับรู้ความสามารถของตนต่ำลง ถ้าอารมณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นมากก็ไม่สามารถแสดงออกได้ดี อันจะนำไปสู่ประสบการณ์ของความล้มเหลว ทำให้การรับรู้เกี่ยวกับความสามารถของตนต่ำลง แต่ถ้าบุคคลสามารถลดหรือระงับการถูกกระตุ้นทางอารมณ์ได้ จะทำให้การรับรู้ความสามารถของตนดีขึ้น จะทำให้การแสดงออกถึงความสามารถดีขึ้นด้วย (สมโภชน์ เขียมสุภาษิต, 2549, หน้า 59 – 60)

5. การนำทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา Bandura มาใช้ในการเรียนการสอน

จากศึกษาตามทฤษฎีและการวิจัยที่ได้เสนอมานี้ จะสรุปเป็นแนวทางของการปฏิบัติสำหรับผู้สอนผู้ศึกษาได้ดังต่อไปนี้ โดยขอให้พิจารณาข้อเสนอเหล่านี้อย่างระมัดระวัง เนื่องจากว่าข้อเสนอเหล่านี้อาจจะใช้ไม่ได้กับทุกสถานการณ์ อย่างไรก็ตาม อาจจะให้ประโยชน์ในด้านแรงจูงใจให้แก่ตัวเองหรือผู้อื่นได้

1. การนำทฤษฎีมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้มีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับเด็ก
2. ครูต้องทำตัวให้เป็นตัวอย่างการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมเพราะเด็กอาจจะเลียนแบบการกระทำของเราได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กและวัยรุ่น
3. ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสาขาวิชาต่างๆ เพื่อให้เด็กได้เลือกประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. ครูต้องส่งเสริมให้เด็กพัฒนาด้านการพูด การแสดงออกด้านความคิดเห็น การโต้แย้ง เพื่อช่วยเสริมสร้างให้เกิดสติปัญญา เพื่อให้เด็กมีความใส่ใจในการเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งแรกๆ ที่ผู้เรียนจะต้องมีในการนำมาใช้ในการเรียนการสอน
5. อย่าบังคับเด็กให้เรียนในเมื่อยังไม่พร้อม แต่ควรช่วยจัดสิ่งแวดล้อมให้เด็กเกิดความพร้อมที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูจะต้องสร้างแรงจูงใจให้กับเด็กโดยวิธีการให้กำลังใจแก่เด็กก่อนที่จะเรียนหรือหลังเรียนเพื่อให้เด็กมีแรงจูงใจที่จะเรียนในวิชาที่ครูสอน

สรุป ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาของ แบนบันดูรา ผู้วิจัยได้นำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคือ ให้ผู้เรียนรู้จักการสังเกต และเลียนแบบตามตัวอย่างที่ครูนำเสนอ เช่น กรณีตัวอย่าง และในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ประกอบด้วย 6 ชั้น คือ 1) ชั้นการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่าง 2) ชั้นประเมินพฤติกรรมของตนเอง 3) ชั้นเอาใจใส่ 4) ชั้นการจดจำ 5) ชั้นการจูงใจ 6) ชั้นประเมินผล การเรียนรู้และการรับรู้ความสามารถของตนเอง

หลักไตรสิกขา

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารของนักการศึกษาและงานวิจัยหลายท่าน โดยเฉพาะพระพุทธโฆษาจารย์ (2538, หน้า 9 – 12) พระธรรมปิฎก (2544, หน้า 342) ภัทรวงศศึกษาธิการ (2546, หน้า 38) พระพรหมคุณาภรณ์ (2548, หน้า 251 – 252) พุทธทาสภิกขุ (2549, หน้า 13 – 44, 101 – 130) จากการศึกษาจากเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา พบว่าได้มีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึงหลักไตรสิกขาไว้ ดังนี้

1. ความหมายของไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

พระพุทธโฆษาจารย์ (2538, หน้า 9 – 12) ได้ให้ความหมายของไตรสิกขาไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า ไตรสิกขาเป็นทั้งหลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อให้สามารถล่วงพ้นจากอบาย, กามธาตุและภพทั้งปวง โดยมีเป้าหมายที่การบรรลุพระนิพพานอันบริสุทธิ์ปราศจากมลทิน ไตรสิกขาเป็นแนวปฏิบัติในทางสายกลางที่มีใช้การปรนเปรอตนด้วยกามสุขและการทรมานตน มีศีลเป็นปฏิบัติต่อแสดงออกทางกาย วาจา สมาธิเป็นปฏิบัติต่อกิเลสที่กลุ้มจิต และปัญญาเป็นปฏิบัติต่ออนุสัยกิเลสที่แบแนบอยู่ในจิต สามารถพัฒนาบุคคลให้เป็นพระอรหิยะผู้มีความบริบูรณ์ด้วยศีล ได้แก่ พระโสดาบันและพระสกทาคามี, บริบูรณ์ด้วยสมาธิ ได้แก่พระอนาคามี และบริบูรณ์ด้วยปัญญา ได้แก่พระอรหันต์ นอกจากนี้ องค์ธรรมทั้ง 3 ยังเป็นเครื่องอุ้มหนุนให้บรรลุคุณวิเศษอันหาได้ยากเป็นต้น

พระธรรมปิฎก (2544, หน้า 342) กล่าวว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐด้วยการศึกษา ธรรมชาติพิเศษที่เป็นส่วนเฉพาะของมนุษย์ คือ เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ จะพูดว่า เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ เป็นสัตว์ที่ศึกษาได้หรือ เป็นสัตว์ที่เรียนรู้ได้ ก็มีความหมายอย่างเดียวกัน จะเรียกว่าเป็นสัตว์พิเศษก็ได้ คือแปลกจากสัตว์อื่น ในแง่ที่ว่าสัตว์อื่นฝึกไม่ได้ หรือแทบฝึกไม่ได้ แต่มนุษย์นี้ฝึกได้ และพร้อมกันนั้นก็ เป็น สัตว์ที่ต้องฝึกด้วยพูดสั้นๆ ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกได้

ภัทรวงศศึกษาธิการ (2546, หน้า 38) ให้คำอธิบายศัพท์ของไตรสิกขา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัด อบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

1. อธิศีลสิกขา (เรียกว่าศีล) คือ การฝึกความประพฤติ สุจริตทางกาย วาจาและอาชีวะ การดำรงด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมให้ถูกต้อง มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงาม เกื้อกูลเป็นประโยชน์ ช่วยรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อมเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการพัฒนาคุณภาพจิต และการเจริญปัญญา

2. อธิจิตตสิกขา (เรียกว่าสมาธิ) คือ การฝึกฝนคุณธรรม สมรรถภาพ สุขภาพจิต การฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคงแน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ มีสมาธิ มีกำลังใจสูง จิตใจสงบผ่อนคลายบริสุทธิ์ปราศจากสิ่งรบกวนที่ทำให้เกิดความขุ่นมัว อยู่ในสภาพเหมาะแก่การส่งเสริมให้ปัญญาสามารถพิจารณาเหตุปัจจัยต่างๆ รู้เท่าทันสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง

3. อธิปัญญาสิกขา (เรียกว่าปัญญา) คือ การฝึกฝนปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามเหตุปัจจัย รู้แจ้งชัดสิ่งทั้งหลายตามสภาพความเป็นจริง คิดพิจารณาแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้เพื่อประโยชน์สุขของการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง

พระพรหมคุณาภรณ์ (2548, หน้า 251 – 252) กล่าวว่า ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา 3 ประการ เพื่อฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไป จนบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพานคำว่า ไตรสิกขา มีรากศัพท์มาจากคำสองคำ คือ 1) ไตร หรือ ตรี เป็นภาษาสันสกฤตตรงกับภาษาบาลีว่า ตี แปลว่า สาม และ 2) คำว่า สิกขา เป็นภาษาบาลี ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า ศีกษา หมายถึง การศึกษา การปฏิบัติ และการอบรมความประพฤติให้บริสุทธิ์ส่วนคำว่า ตี หรือ ไตร นั้น หมายถึง องค์ประกอบ 3 ประการ คือ อธิศีลสิกขา, อธิจิตตสิกขา, อธิปัญญาสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีความหมายตามพระไตรปิฎกดังนี้

1. อธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง การฝึกอบรมศีลนั้น มุ่งเน้นที่การสำรวมเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ในการกระทำเป็นเกราะกั้นกิเลสทั้งหลายที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อน และการเบียดเบียน

2. อธิจิตตสิกขา (สิกขาคือจิตเป็นสมาธิ) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูงการสังัดจากามและอกุศลธรรมทั้งหลายเพื่อการฝึกอบรมจิตนั้น มุ่งเน้นที่ความตั้งมั่นแห่งจิต, การทำใจให้สงบแน่วแน่ เพื่อให้จิตบริสุทธิ์ ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นกลาง ปราศจากอคติ

3. อธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง) หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง การรู้ชัดตามความเป็นจริงในอริยสัจ 4 เป็นลำดับไปจนทำให้แจ้งทั้งเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ สามารถทำลายอาสวะกิเลสให้หมดไปโดยการฝึกอบรมปัญญานั้น มุ่งเน้นที่การรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงเพื่อให้เกิดความเห็นที่บริสุทธิ์ จึงจะสามารถทำลายกิเลสได้

พจนานุกรม จิตเจริญทวิโชด (2548, หน้า 34) ได้ให้ความหมายของ คีลสมาธิ ปัญญา มีดังนี้

1. คีล หมายถึง การปฏิบัติเพื่อควบคุมกาย วาจา ใจ ให้ทำดี พูดดี และคิดดี อยู่เสมอ ไม่ประพฤตีสั่งที่ล่วงละเมิดศีลต่างๆ คือ ศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 และศีล 227 ผู้ที่ควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติดีได้ทั้งกาย วาจา และใจ อย่างสม่ำเสมอ ย่อมเป็นผู้มีใจบริสุทธิ์ ปราศจากโทษ และกิเลสทั้งปวง เพราะกิเลสตัณหาต่างๆ จะถูกกำจัดให้น้อยลงหรือกำจัดให้หมดไป ซึ่งมีผลให้บุคคลกระทำดีได้สะดวกยิ่งขึ้น พุทธศาสนิกชนจึงควรฝึกฝน และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีศีล เช่น การรักษาคำพูด การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การไม่ลักขโมย ซึ่งเป็นการฝึกอบรมทางด้านความประพฤติ และการปฏิบัติตนให้เป็นคนดี มีระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา และการประกอบอาชีพ ซึ่งคุณสมบัติที่ดีเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ดีถูกต้องและดีงามในขั้นที่สูงขึ้น คือ สมาธิ และปัญญา ต่อไป

2. สมาธิ หมายถึง การปฏิบัติเพื่อควบคุมจิตใจของตนเองให้สงบและไม่ฟุ้งซ่าน ตั้งใจแน่วแน่และมั่นคงอยู่กับสิ่งที่ปฏิบัติ กระทำสิ่งต่างๆ โดยมีสติสัมปชัญญะคือ รู้สึกตัวเองอยู่เสมอว่าตนกำลังทำอะไรและจะทำสิ่งนั้นอย่างไร ผู้ที่มีจิตใจเป็นสมาธิจะมีความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จแม้จะมีอุปสรรคหรือปัญหาต่างๆ ก็ไม่ย่อท้อ จึงสามารถกระทำการต่างๆ ประสบความสำเร็จได้อย่างดีเยี่ยม สมาธิจึงเป็นการฝึกฝนและพัฒนาจิตใจ เป็นการปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพจิต เช่น การฝึกควบคุมอารมณ์โกรธ การกำหนดกิริยาอาการขณะปฏิบัติงาน หรือการฝึกสมาธิวันละ 5 - 10 นาที เป็นต้น

3. ปัญญา หมายถึง การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งในธรรมะ หรือสภาพที่เป็นจริง ตามธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ปัญญาเกิดจากการฝึกใช้ความคิดพิจารณาและไตร่ตรองสภาพของสิ่งต่างๆ ด้วยจิตใจที่สุจริต ผสมผสานกับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อสภาพของสิ่งต่างๆ เหล่านั้น ซึ่งมีอยู่เดิม เกิดเป็นความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง การฝึกใช้ความคิดในการพิจารณาและไตร่ตรองสิ่งต่างๆ ทำให้เกิด

ความฉลาดและรอบรู้ เพราะจะได้สะสมความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ไว้ เป็นจำนวนมาก ซึ่งความรู้เหล่านี้ จะช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในการปฏิบัติสิ่งต่างๆ ได้ง่าย ตลอดจนรู้เท่าทันโลกและชีวิตสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่างๆ ดับกิเลส ดับทุกข์ได้ จิตเป็นอิสระ ผ่องใส และเบิกบาน การฝึกปัญญา เช่น การคิดหาเหตุผลของความไม่สบายใจ การคิดหาข้อบกพร่องหรือสิ่งที่ควรปรับปรุง และแก้ไขตนเอง

พุทธทาสภิกขุ (2549, หน้า 13 – 44 และ 101 – 130) ได้กล่าวถึงความหมายของไตรสิกขาว่า เมื่อมีศีลธรรมดีแล้ว ปัญหายังคงมีเหลืออยู่ว่าคนนั้นยังไม่พ้นทุกข์ ไม่พ้นจากการเบียดเบียนของกิเลส โดยเฉพาะคือ โลภะ โทสะ โมหะ เรื่อง ศีล และ ธรรม ทั้งหมดนี้ มีความมุ่งหมายให้เกิดผลเพียงเป็นอยู่อย่างสงบเรียบร้อยของสังคมทั่วไป และเป็นความผาสุกขั้นต้นๆ อันเป็นวิสัยของปุถุชน มิได้หมายสูงพ้นขึ้นไปถึงการดับทุกข์ หรือ ตัดกิเลสเด็ดขาดสิ้นเชิง จนเป็นพระอรหันต์ พระพุทธศาสนามีหลักปฏิบัติให้คนไปไกลกว่าเรื่องศีลธรรม ไปไกลจนถึงกับสามารถกำจัดความหม่นหมองทุกชนิด ที่เหลือวิสัยที่ศีลธรรมจะกำจัดได้ เช่น ความยุ่งยากใจเป็นส่วนตัว ความทุกข์ในใจอันเกิดจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และกิเลสชั้นละเอียด ซึ่งไม่อยู่ในวิสัยที่ศีลธรรมทั้งหลายจะช่วยกำจัดให้ได้ จะพ้นทุกข์ได้ก็ต้องปฏิบัติตามหลัก ไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งสรุปโดยย่อได้ดังนี้

คำ สิกขา เป็นภาษาบาลี เป็นคำเดียวกับคำ ศึกษา ในภาษาสันสกฤต คำ ศึกษาในทางธรรม ไม่ได้หมายถึงการเล่าเรียน ท่องตำราความรู้อย่างที่เข้าใจกันในโลก แต่หมายถึงการลงมือปฏิบัติที่เป็นการอบรมกาย วาจา ใจ โดยตรง คือ อบรมตนเอง ให้เปลี่ยนจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง ตามที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นไป

คำ ไตร แปลว่า สาม ไตรสิกขา ประกอบด้วย สิกขา 3 ได้แก่ สีสสิกขา สมาธิสิกขา และปัญญาสิกขา บางทีก็ใช้คำว่า ศีล-สมาธิ-ปัญญา ไตรสิกขานี้มีไว้เพื่อดับทุกข์

1. สีสสิกขา เป็นสิกขาขั้นแรกสุด สีสสิกขา แปลว่า สิ่งที่ต้องศึกษา หรือควรอบรมที่เป็นขั้นศีล แม้จะมีการจำแนกไว้เป็น ศีล 5 ศีล 8 หรือ ศีล 227 และอื่นๆ อีกเป็นอันมากก็ตาม แต่รวมใจความแล้ว ก็อยู่ตรงที่เป็นการปฏิบัติเพื่อความปรกติสงบเรียบร้อย ปราศจากโทษขั้นต้นๆ ที่เป็นไปทางกาย ทางวาจา ทั้งที่เกี่ยวกับสังคม หรือส่วนตัว หรือสิ่งของต่างๆ ที่จำเป็นแก่การเป็นอยู่ ศีลช่วยให้คนอยู่อย่างผาสุก ไม่มีเรื่องรบกวน แต่อันสงฆ์ที่สำคัญที่สุดของศีลอยู่ที่การเป็นบาปฐานที่งอก ที่เกิด ที่เจริญสมาธิ สีสสิกขาจึงเป็นการเตรียมเบื้องต้นให้เป็นผู้อยู่ในโลกด้วยลักษณะที่สะอาดบริสุทธิ์ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดสมาธิในขั้นต่อไปได้ง่าย ถ้ามีเรื่องรบกวนมากก็ยากที่จะเกิดสมาธิ

2. สมาธิศึกษา เป็นสิกขาชั้นที่ 2 ที่สูงขึ้นไปอีก ได้แก่ การที่ผู้นั้นสามารถบังคับจิตใจของตัวเองได้ ในสภาพที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดตามที่ตนต้องการ คำ สมาธิ ที่เข้าใจกันโดยทั่วไป คือ ความตั้งใจมั่นแน่วแน่ เป็นจิตที่สงบ แต่สมาธิโดยสมบูรณ์หมายถึง การทำจิตนั้นให้เหมาะสมแก่การงานของจิต เป็นการฝึกฝนอบรมจิตให้อยู่ในลักษณะที่พร้อม ที่มีสมรรถภาพถึงที่สุดในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ทางจิต ข้อหลังนี้เป็นความมุ่งหมายอันแท้จริงของสิ่งที่เรียกว่าสมาธิ

3. ปัญญาสิกขา เป็นสิกขาชั้นที่ 3 เป็นการฝึกฝนอบรมให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์ถึงที่สุด ในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง คนเราตามปกติรู้อะไรตามที่เข้าใจเอาเองไม่ใช่ตามที่เป็นจริง พุทธศาสนาจึงมีระเบียบปฏิบัติที่เรียกว่าปัญญาสิกขา เป็นส่วนสุดท้ายสำหรับจะได้ฝึกฝนอบรมให้เกิดความเห็นแจ้งในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง “ความเห็นแจ้ง” นี้หมายถึงสิ่งที่บุคคลได้ชิมชาบมาแล้วด้วยการผ่านสิ่งนั้นๆ มาแล้วด้วยตนเอง หรือมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งนั้น ด้วยการพิจารณาจนเกิดเป็นความรู้สึกลงใจขึ้นมาจริงๆ ไม่ใช่ด้วยเหตุผล

จากที่นักการศึกษาได้ให้ความหมายของไตรสิกขา พอสรุปได้ว่า ไตรสิกขา หมายถึง หลักปฏิบัติ 3 อย่าง อันประกอบด้วย ศิล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักการที่ให้ผลต่างกัน คือ ศิลเป็นข้อปฏิบัติที่ส่งผลให้เกิดความสงบสุขในด้านสังคม คนที่รักษาศิลอย่างเดียวอาจจะไม่ได้รับความสุขทางจิต เพราะจิตยังไม่ได้รับการอบรม ดังนั้น ผู้ที่หวังความสุขทางจิต จึงต้องทำจิตให้สงบจากกิเลส การทำจิตให้สงบสุขจากกิเลสเรียกว่าสมาธิ ผู้ที่มีความสุขเพราะศิล และมีใจสงบเพราะมีสมาธิ ย่อมเป็นผู้มีความสุขทั้งกายและใจแต่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอันเป็นต้นเหตุให้เกิดความทุกข์ไม่รู้จักจบสิ้น เพราะฉะนั้น ผู้หวังความสุขนิรันดรจึงต้องอบรมปัญญาให้รู้ความจริงของชีวิต จึงจะพบกับความสุข หลักปฏิบัติทั้ง 3 นั้นเป็นหลักการสำคัญในทางพุทธศาสนา ตำราเล่มนี้จึงมุ่งให้นักศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับหลัก ศิล สมาธิ ปัญญา

2. การนำหลักไตรสิกขามาพัฒนาในการเรียนการสอน

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต, 2528, หน้า 127) คำว่าไตรสิกขา หรือสิกขา 3 แปลว่า ข้อที่ศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือฝึกหัด อบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญายิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพานและมีความหมายคล้ายคำว่า “ภาวนา” ซึ่งแปลว่า การทำให้เกิด การทำให้มีให้เป็น การทำให้เจริญการเพิ่มพูนการอบรม โดยการนำหลักไตรสิกขามาเป็นกระบวนการศึกษาสำหรับเป็นเครื่องมือจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จึงถือว่าเป็นสาระสำคัญของไตรสิกขาอย่างแท้จริง ระบบไตรสิกขา มี 3 ประการ อันได้แก่

1. คีล เป็นการฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง มีผลดีในลักษณะๆ ต่าง คือ

1.1 การดำรงตนด้วยดีในสังคม

1.2 การรักษาระเบียบวินัย

1.3 การปฏิบัติหน้าที่ และความรับผิดชอบทางสังคมได้ถูกต้อง

1.4 การมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงามเกื้อกูลประโยชน์

1.5 การรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางสังคม ให้อยู่ในภาวะเอื้ออำนวยแก่การที่ทุกๆ คนจะสามารถดำรงชีวิตที่ดีงาม หรือปฏิบัติตามกันได้ด้วยดี

2. สมာธิ เป็นการฝึกปรือในด้านคุณธรรมและสมรรถภาพของจิต หมายถึง การฝึกจิต ให้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

2.1 มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่

2.2 ควบคุมตนได้ด้วยดี

2.3 มีกำลังใจสูง

2.4 มีสภาพเหมาะแก่การใช้งานทางปัญญาที่ลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง

3. ปัญญา เป็นการฝึกปรือปัญญาทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงในลักษณะ คือ

3.1 รู้แจ้งชัดตรงตามสภาพความเป็นจริง

3.2 ไม่เป็นความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่ถูกบิดเบือน หรือพร่ามัว
 กวินัย วีระวัฒนานนท์ (2538, หน้า 168) การให้การอบรม การสอน การเผยแผ่เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ที่สำคัญ ที่พระสงฆ์ปฏิบัติมาเป็นปกติอยู่แล้ว ทั้งที่เรียกว่าการเทศน์ แสดงธรรม หรือการปาฐกถาก็ตาม ซึ่งประชาชนทั่วไปให้ความเคารพและสนใจที่จะฟังสาระที่พระสงฆ์เป็นผู้ให้อยู่แล้ว และนับเป็นการศึกษาที่เข้าถึงประชาชนชาวบ้านได้อย่างกว้างขวาง ส่วนในเนื้อหาสาระที่พระสงฆ์ให้แก่ประชาชนจะแตกต่างกันตามโอกาสและวาระต่างๆ แต่สิ่งที่เป็นธรรมะหรือคำสอนที่เป็นพระพุทธศาสนาที่นับได้ว่าเป็นสาระในพระพุทธศาสนานั้น เป็นเนื้อหาที่เป็นความจริงที่มีอยู่ที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เพราะแท้ที่จริงแล้ว คำว่า "ธรรม" นั้นก็คือ "ธรรมชาติ"

พระธรรมปิฎก (2539, หน้า 188) พุทธศาสนาทือว่า ในการเป็นอยู่ของมนุษย์นั้น ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรม มนุษย์ต้องศึกษาพัฒนาตนเองไปจนกว่าจะมีชีวิตที่ติงามโดยสมบูรณ์จนเป็นชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา คือ คิด พุด และกระทำอย่างสุจริต ซึ่งเรียกว่าชีวิตที่ประเสริฐ หลักสำคัญในการศึกษาฝึกฝนอบรมตน คือ การพัฒนาการดำเนินชีวิตตนเองสามด้านไปพร้อมกัน ได้แก่ พัฒนาพฤติกรรม เรียกว่า ศิลพัฒนาทางด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ และพัฒนาด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญาทั้งสามด้านนี้มีความสัมพันธ์อิงอาศัยกัน พฤติกรรมที่ดีเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญาองกวม จิตใจที่พัฒนาแล้วจะทำให้เกิดปัญญาเห็นถูกต้องตามความจริงและปัญญาที่เห็นถูกต้องจะทำให้เกิดพฤติกรรมที่ติงามต่อไป ปัญญาจึงเป็นตัวจัดปรับทุกอย่าง ทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างรู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายและจัดการกับสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง มีชีวิตที่ติงาม สังคมมีความสุข

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2540, หน้า 28) ไตรสิกขา เป็นกระบวนการที่นำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนั้น การเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ จะต้องให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของไตรสิกขา ส่วนขั้นตอนของกระบวนการจะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ก็เพื่อให้ผู้เรียนไปให้ถึงจุดประสงค์จนกระทั่งบรรลุจุดมุ่งหมายของไตรสิกขา คือ (1) ศิล ได้แก่ การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย วาจา ให้สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อมนุษย์ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย 4 เครื่องใช้วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้ง เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมที่มีในธรรมชาติ (2) สมาธิ ได้แก่ การฝึกฝนพัฒนาจิตให้มีคุณสมบัติ คือ มีคุณธรรม มีประสิทธิภาพ มีความสุข และ (3) ปัญญา ได้แก่ การพัฒนาความรู้ความเข้าใจเรื่องต่างๆ คือ การเข้าถึงความหมาย เนื้อหา เหตุปัจจัยของเรื่องราวต่างๆ เข้าใจระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่อิงอาศัยสืบเนื่องส่งผลต่อกัน ตามเหตุปัจจัย

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 10) ได้เสนอว่าการจัดการเรียนรู้ ตามหลักไตรสิกขา เพื่อส่งเสริมผู้เรียน ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษา

- 1.1 สอดแทรก เพิ่มเติมพุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน
- 1.2 เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
- 1.3 ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ

1.4 สอดแทรก ความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่นๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บุรณาการในการเรียนรู้
บุรณาการในวิถีชีวิตและบุรณาการไตรสิกขา เข้ากับชีวิตประจำวัน

2. ผู้สอน

2.1 เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ในเห็น”

อย่างสม่ำเสมอ

2.2 เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน
อดกลั้นและสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

3. กระบวนการเรียนรู้

3.1 พัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา)
ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา) จัดโอกาสส่งเสริม
ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง)

3.2 สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา

3.3 เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจ และค้นพบ
คุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (2547, หน้า 31) การนำหลักธรรมของ
พระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา
เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบุรณาการผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิต
โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญาและเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต
ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริงและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลักพุทธธรรม 3 ประการ คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ
ปัญญา มาใช้ในการฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิต ทุกด้าน สู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ได้

ยศพร เสนะวิณิน (2548 อ้างถึงใน พระเทพเวที, 2531, หน้า 71 – 81)

ได้กล่าวถึงการพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การพัฒนากาย คือ การพัฒนาร่างกายให้มีสุขภาพแข็งแรง
มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างถูกต้องดีงาม
ในทางที่เป็นประโยชน์ เกิดมีคุณค่าแท้จริงไม่เกิดความเสียหายคนที่พัฒนากายดีแล้ว
เรียกว่า ภาวิตกาย

2. การพัฒนาศีล คือ การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น กระทำในสิ่งที่เป็น
เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นในสังคมการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมด้วยดี รักษาระเบียบวินัยของ

การอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบอาชีพที่สุจริต ชยันหมั่นเพียร คนที่พัฒนาศีลแล้วเรียกว่า ภาวิตศีล

3. การพัฒนาจิต คือ การอบรมจิตใจให้มีความสมบูรณ์ได้แก่คุณภาพจิต คุณธรรมต่างการมีสุขภาพจิตที่ดี มีจิตใจที่เป็นสุข สดชื่น ร่าเริง เบิกบาน ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส พร้อมทั้งจะยิ้มแย้มได้ มีความปิติ ความอímเอิบใจ ความเข้มชื่นใจ ความผ่อนคลาย ไม่คับข้องขุ่นมัว ไม่หม่นหมองโศกเศร้า สุขภาพจิตเป็นเรื่องสำคัญ การศึกษาจะต้องสร้างให้คนมีความสุข ในพระพุทธศาสนาคนจะมีจริยธรรม ได้ต้องมีความสุขเป็นหลัก พร้อมทั้งจะแบ่งความสุขให้แก่คนอื่นได้ทั้งโดยรู้ตัว และไม่รู้ตัว ไม่มุ่งกอบโกยเอาเปรียบผู้อื่น

4. การพัฒนาปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจแบ่งเป็นลำดับขั้น ดังต่อไปนี้

ปัญญาขั้นที่ 1 คือ ปัญญาที่เป็นความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง ทางด้านวิชาการและวิชาชีพ

ปัญญาขั้นที่ 2 คือ การรับรู้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงไม่มีอคติ ในใจในการศึกษาวิชาการต่างๆ ปัญญาเกิดจากการรับรู้ที่บางครั้งการรับรู้ก็เป็นอคติ ซึ่งทำให้การรับรู้ไม่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง พุทธศาสนานำการรับรู้ที่บริสุทธิ์ ถูกต้องตรงตามสภาพไม่เอนเอียงด้วยอคติ

ปัญญาขั้นที่ 3 คือ การคิดวิจฉัยพิจารณาโดยใช้ปัญญาอย่างบริสุทธิ์ใจไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส

ปัญญาขั้นที่ 4 คือ ปัญญาที่รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง รู้ทางเลื่อมทางเจริญ และเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รู้วิธีแก้ไขปัญหาต่างๆ และสร้างสรรค์ความสำเร็จที่ทำให้พัฒนาตน พัฒนาชีวิตและสังคมให้เจริญออกงามยิ่งขึ้นไป

ปัญญาขั้นที่ 5 คือ ปัญญาที่รู้เท่าทันธรรมชาติของสังขารคือโลก และชีวิต มีจิตใจที่เป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์ จิตใจไม่ยึดติดกับสิ่งใด วางใจต่อสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

จากความหมายที่ได้กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การนำหลักไตรสิกขามาพัฒนาในการเรียนการสอนคือ การพัฒนานิสิต ให้เป็นผู้มีคุณภาพ ที่สำคัญที่สุดก็คือ การปลูกฝังให้คนเป็นพลเมืองดี มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม วิธีการหนึ่งที่น่าจะให้ผลดีในการปลูกฝังและพัฒนาการมีคุณธรรมจริยธรรม ก็โดยใช้ หลักไตรสิกขา เนื่องจากไตรสิกขาเป็นระบบและเป็นกระบวนการในการฝึกฝน อบรม ฝึกหัดเพื่อพัฒนาคน ใน 3 ด้าน คือ พัฒนาด้านพฤติกรรม เรียกว่า ศีล พัฒนา ด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ พัฒนา

ด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญา ทั้งนี้ก็เพื่อให้บุคคลมีการดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องดีงาม โดยนำหลักธรรมพระพุทธศาสนา (ไตรสิกขา) มาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาคณะในองค์กร หรือสถานศึกษาเน้นการจัดสภาพต่างๆ ด้าน ในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนให้คนในองค์กรพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาการครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง 4 ด้าน คือด้านสติปัญญา อารม สังคม และความประพฤติ เราจึงสามารถที่จะนำกระบวนการนี้มาพัฒนาผู้เรียน ไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นกระบวนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาตามลำดับความอยากง่ายลุ่มลึก มีเหตุมีผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับมาใช้ในการฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิต ทุกด้านสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ได้

คู่มือประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาสำหรับครู โดยทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา ร่วมกับหลักไตรสิกขา

1. ความหมายของคู่มือ

คู่มือประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาสำหรับครู โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา ร่วมกับหลักไตรสิกขา ผู้วิจัยให้ความหมายของคู่มือประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาสำหรับครู โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญาร่วมกับหลักไตรสิกขา หมายถึง คู่มือการเรียนรู้จิตวิทยา วิธีการทางจิตวิทยาที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน การดูแลช่วยเหลือและพัฒนาบุคลิกภาพผู้เรียนบูรณาการร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา ร่วมกับหลักไตรสิกขา มีหลักการที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

ขั้นที่ 1 ขั้นศีลบูรณาการร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา คือ การแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่างและประเมินพฤติกรรมของตนเอง

ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิการร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา คือ เอาใจใส่และการจดจำ

ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญาการร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา คือ การตั้งใจและการรับรู้ความสามารถของตนเองเพื่อพัฒนา เพื่อเสริมสร้างการมีสติความมีเหตุผล และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. องค์ประกอบของคู่มือ

จากการศึกษาเอกสาร และตำรา ที่เกี่ยวกับคู่มือต่างๆ ผู้วิจัยได้นำความรู้ มาประยุกต์ใช้ในการสร้างคู่มือประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาสำหรับครู โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาพร้อมกับหลักไตรสิกขา โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

2.1 ปก

2.2 คำนำ

2.3 สารบัญ

2.4 คำชี้แจงในการใช้ ครอบคลุมถึง วัตถุประสงค์ของคู่มือ คำแนะนำ

และวิธีการใช้คู่มือ

2.5 สิ่งที่ผู้สอนต้องเตรียม เนื้อหา ได้แก่ หนังสือเรียนจิตวิทยาสำหรับครู หนังสือเรียนจิตวิทยาการศึกษาศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้สังคมเชิงพุทธิปัญญา ใน บทที่12 และศึกษาในหนังสือเรียน เอกสาร ตำรา หรือค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่ เกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขา

2.6 การวัดผลและการประเมินผล

2.7 เอกสารความรู้เสริม

2.8 ข้อเสนอแนะ

2.9 เอกสารอ้างอิง

3. ขั้นตอนการพัฒนาคู่มือประกอบการสอน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างขั้นตอนในการพัฒนาคู่มือประกอบการสอน วิชาจิตวิทยา จำนวน 9 บท ประกอบด้วย ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับจิตวิทยาสำหรับครู พัฒนาการความรู้พื้นฐานและทฤษฎีพัฒนาการ จิตวิทยาพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย จิตวิทยาการศึกษาสำหรับครู (1) จิตวิทยาการศึกษาสำหรับครู (2) จิตวิทยาการศึกษา กับ สภาพแวดล้อมทางการเรียน จิตวิทยาการเรียนรู้ การแนะแนวและการให้คำปรึกษา ความแตกต่างของบุคคลและทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญาประกอบด้วย 6 ชั้น ร่วมกับ หลักไตรสิกขาประกอบด้วย 3 ชั้น ผู้วิจัยได้นำมาหลอมรวมกันเป็นขั้นตอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีขั้นตอนในการสร้างและพัฒนาดังนี้

1. ศึกษาวัตถุประสงค์ของการจัดทำคู่มือให้สอดคล้องกับหลักสูตร การเรียนรู้ของสถานศึกษา

2. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

2.1 ศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชา
สังคมศึกษา พุทธศักราช 2556 เกี่ยวกับ หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง เวลา แนวทาง
ดำเนินการ การวัดผลประเมินผล หลักสูตรสถานศึกษา ระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 ของ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2.2 ศึกษาการจัดการเรียนรู้รายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู และจิตวิทยา
การศึกษาศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้สังคมเชิงพุทธิปัญญา

2.3 ศึกษาในหนังสือเรียน เอกสาร ตำรา หรือค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล
ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขา

3. วางแผนการจัดทำคู่มือ ดำเนินการเขียนโครงร่างของคู่มือ ซึ่งมี
องค์ประกอบ ดังนี้

3.1 คำชี้แจงในการใช้ ครอบคลุมถึง วัตถุประสงค์ของคู่มือ คำแนะนำ
และวิธีการใช้คู่มือ

3.2 เนื้อหา ได้แก่ เนื้อหาจากหนังสือเรียนรายวิชาจิตวิทยาสำหรับครู

4. การนำหลักไตรสิกขาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้พุทธิปัญญา
ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 ขั้นศิลปะบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้ทางสังคมเชิง
พุทธิปัญญา การแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่างและประเมินพฤติกรรมของตนเอง คือ
การศึกษาในข้อปฏิบัติ ในขั้นศิลปะ มีความประพฤติดีทางกาย ทางวาจา กิริยามารยาทให้
เรียบร้อยเพื่อความปรกติสุข ปราศจากโทษ

ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้ทางสังคมเชิง
พุทธิปัญญา การเอาใจใส่และจดจำ คือ การที่นิสิตสามารถควบคุมจิตหรือใช้จิตของตนเอง
ให้ทำหน้าที่ให้เป็นประโยชน์ถึงที่สุด ในขั้นสมาธิมีความประพฤติดีทางจิต

ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญาบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้ทางสังคมเชิง
พุทธิปัญญา การจงใจและการรับรู้ความสามารถของตนเอง คือ การฝึกอบรมจิตหรือ
ยกระดับจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่น สมาธิอย่างสูงการปราศจากกามคุณและอกุศลธรรม
ทั้งหลาย เพื่อบรรลุปฐมฌาน มีความเมตตากรุณา มีไมตรี เห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
สุภาพอ่อนโยน เคารพ ซื่อสัตย์ กตัญญู

4. การหาคุณภาพของคู่มือประกอบการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะฯ (2520, หน้า 134 – 142) กล่าวถึงการหาประสิทธิภาพของคู่มือประกอบการสอนชุดการสอนสรุป ได้ดังนี้

เมื่อทำการผลิตของคู่มือประกอบการสอนขึ้นมาแล้ว ผู้ผลิตจำเป็นต้องทำการประเมินผลสื่อประสมที่ผลิตขึ้นมาเสียก่อนที่จะนำไปใช้ในสภาพจริงต่อไป การประเมินผลของคู่มือประกอบการสอนก็คือ การหาประสิทธิภาพของชุดการสอนนั่นเอง (Developmental Testing) ซึ่งก็คือ การนำคู่มือประกอบการสอนนั้นๆ ไปทดลองใช้ (Tryout) โดยการนำไปใช้ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไขแล้วจึงนำไปสอนจริง (Trial run) ต่อไป ผู้ผลิตของคู่มือประกอบการสอนจำเป็นต้องทดสอบหาประสิทธิภาพเพราะสาเหตุต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าชุดการสอนที่สร้างขึ้นมามีคุณภาพสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง
2. นำคู่มือประกอบการสอนมาปรับปรุงแก้ไข ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำมาเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ
3. ผู้เชี่ยวชาญประเมินคู่มือประกอบการสอน โดยตรวจสอบความถูกต้องตามวัตถุประสงค์ รูปแบบการเขียนคู่มือความสัมพันธ์ระหว่างคู่มือประกอบการสอนและชุดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อที่ใช้ การวัดผลการประเมิผลผล ความรู้เสริม ข้อเสนอแนะ และเอกสารอ้างอิงโดยใช้แบบประเมินที่ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งมี 5 ระดับ คือเหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย เหมาะสมน้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, หน้า 7)
4. นำคู่มือประกอบการสอนที่ผ่านการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านต้องมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ .51 ขึ้นไป หมายความว่า มีความเหมาะสมในระดับดีสามารถนำไปสอนได้
5. นำคู่มือประกอบการสอนที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองกับนิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 ที่ไม่ใช้กลุ่มตัวอย่าง นิสิตปริญญาตรี กำลังศึกษาชั้นปีที่ 2 เพื่อหาความเหมาะสมของเวลา สื่อในการเรียนรู้ หลังจากนั้นนำคู่มือประกอบการสอนที่ปรับปรุงแล้ว เสนอต่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

การมีสติ

1. ความหมายของการมีสติ

มีนักการศึกษาและนักวิชาการให้ความหมายของความหมายของการมีสติไว้หลายท่าน ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ (2538, หน้า 20 – 21) กล่าวไว้ว่า สติ หมายถึง เล่น การเล่น เป็นการเล่นมาของความรู้ เล่นมาแห่งความทรงจำ สติเป็นเครื่องขนส่ง หากเรามีปัญญามากหรือความจำมาก แต่เล่นมาไม่ทันกับเวลาที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น นั่นคือไม่มีสติ สติจึงเป็นเครื่องขนส่งความรู้ ความจำมาใช้ให้ทันเวลาที่เกิดขึ้น

พระโสภณมหาเถระ (2539, หน้า 24) ได้กล่าวถึงความหมายของสติไว้ว่า สติ คือ การระลึกถึงปฏิฐาน คือ เข้าไปตั้งไว้ สติปฏิฐาน จึงหมายถึง การระลึกถึงที่เข้าไปตั้งไว้ในกองรูป (กาย) เวทนาจิต และสภาวะธรรม อีกนัยหนึ่ง หมายถึง การระลึกถึงอย่างมั่นคงในกาย เวทนา จิต และสภาวะธรรม

องค์ทะไลลามะ (2550, หน้า 158) กล่าวไว้ว่า สติ หมายถึง เป็นการจดจ่อกับวัตถุหนึ่งๆ ที่ใช้เป็นวัตถุแห่งจิต และการกำหนดความรู้ตัวในกิจต่างๆ เป็นปัจจัยเกื้อกูลให้เกิดสติ โดยที่สติช่วยพัฒนาจิตให้เป็นหนึ่งเดียว

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2551, หน้า 395) ได้กล่าวถึง สติ หมายถึง ความระลึกได้นึกได้ ความไม่เพลา การคุมใจไว้กับกิจ หรือคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง [กายอยู่กับกิจ จิตอยู่กับงาน] จำการที่ทำและคำที่พูดแล้วแม่นยำ นอกจากนี้ยังหมายถึง ความระมัดระวัง ความตื่นตัวต่อหน้าที่ ภาวะที่พร้อมอยู่เสมอในการคอยรับรู้ต่อสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง และตระหนัก รู้ว่าควรปฏิบัติต่อสิ่งนั้นๆ อย่างไร

พระโพธิญาณเถระ (2553, หน้า 78) สติ มีความหมายดั้งเดิมมาจากคำว่า ความทรงจำ ความระลึกได้บางครั้งในคัมภีร์บาลีเดิมก็ใช้ในความหมายว่า การจำเหตุการณ์ที่ผ่านมาได้ แต่ที่ใช้กันมากมีความหมายเป็นปัจจุบัน หมายถึง ความใส่ใจ หรือความตื่นตัว จำกดลงไปหมายเอาเฉพาะความใส่ใจที่ดี ที่ฉลาดหรือที่เป็นกุศล

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2556, หน้า 305 – 307) สติ หมายถึง การระลึกถึงเท่าทันสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นกับเรา และภายในใจเราในปัจจุบันขณะ สติมักมาคู่กับสัมปชัญญะ สัมปชัญญะ หมายถึง รู้ชัดว่าเราควรหรือไม่ควรทำอะไรในขณะนั้นๆ สัมปชัญญะทำหน้าที่ช่วยเราให้เกิดการยั้งคิดก่อนทำอะไรลงไป.ตามนัยนี้

สัมปชัญญะก็คือปัญญานั่นเอง ปัญญา คือ ความรอบรู้โดยทั่วไป แต่เมื่อเราตั้งเอาปัญญา มาใช้ตัดสติใจในสถานการณ์เฉพาะหน้า เราเรียกว่าสัมปชัญญะ คนทั่วไปจึงนิยมใช้คำว่า สติปัญญา แทนคำว่าสติสัมปชัญญะ ดังคำกล่าวที่ว่าสติมา ปัญญาเกิดสติเตลิด มักเกิด ปัญหา ในการดำเนินชีวิตนั้น คนเราต้องเจริญสติตลอดเวลา สติจะช่วยให้คนเราเกิดความ ฉลาดในอารมณ์ คือ รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง (และคนอื่น ๆ) ว่าขณะนี้ตนเองตกอยู่ใน สถานการณ์ใด ปัญญาจะช่วยให้เราตัดสติใจโดยอัตโนมัติ (รวดเร็วยิ่งกว่าความคิด) ว่าตนเองควรจะจัดการกับสถานการณ์เฉพาะหน้าอย่างไร นอกจากนี้ การเจริญสติยังช่วย ให้เราฉลาดรู้เท่าทันความต้องการของกลุ่มอื่นอีกด้วยทำให้เราสามารถบริหารจัดการ ปัญหาได้อย่างถูกต้องและถูกใจ ลดปัญหาความขัดแย้งในตนเอง ครอบครวั และสังคม

จากการให้นิยามความหมายของคำว่า การมีสติ ดังที่ปรากฏในความข้างต้น ของหลาย ๆ แนวทาง สรุปความได้ว่า การมีสติ หมายถึง ความระลึกรู้ในปัจจุบันขณะ การนึกได้หมายรู้ ความรู้สึกตัวทั่วพร้อมความไม่ประมาท ความใส่ใจ การตระหนักรู้ การกำหนดรู้ หรือการตื่นรู้กับกายที่เคลื่อนไหว กับใจที่นึกคิด กับจิตและธรรมที่ปรากฏ ในขณะปัจจุบันนั้น ๆ

2. ความสำคัญของการเจริญสติ

ในสังคมที่สับสนวุ่นวายมากมายด้วยปัญหาอันนำมาซึ่งความทุกข์ แต่ผู้ที่มี สติย่อมมีปัญญาสามารถที่จะเอาชนะปัญหาอุปสรรคเหล่านั้น พร้อมทั้งสามารถยถาจิตรใจ ให้อยู่เหนือความทุกข์ได้ ด้วยความรู้เท่าทันและเข้าใจอย่างแท้จริง ดังนั้น ในหลักพุทธธรรม จึงเน้นความสำคัญของสติเป็นอย่างมาก การดำเนินชีวิตหรือการปฏิบัติโดยมีสติกำกับอยู่ เสมอ โดยมีชื่อเรียกเฉพาะว่า “อัปปมาทะ” หรือความไม่ประมาทนั้น เป็นหลักธรรมสำคัญ ยิ่งสำหรับความก้าวหน้าในระบบจริยธรรม เพราะเป็นตัวควบคุมยับยั้งป้องกันไม่ให้นุสัย หลงเพลินไป ดังนั้นมีนักการศึกษาและนักวิชาการให้ความหมายของความสำคัญของการ เจริญสติไว้หลายท่าน ดังนี้

พรสิทธิ์ อุดมศิลป์จินดา (2542, หน้า 19) กล่าวถึงความสำคัญของสติ ไว้ว่า สติเป็นแก่นของธรรมแก่นของธรรมที่แท้อยู่ที่สติ ครั้นมีสติแก่กล้าแล้ว ทำก็ไม่พลาด คิดก็ไม่พลาด กุศลธรรมทั้งหลายจะเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ว่า เราไม่เห็น ธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้กุศล ธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป เหมือนความไม่ประมาทนี้ เมื่อไม่ประมาทแล้ว กุศลธรรมที่ยัง ไม่เกิดก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ก็เสื่อมไป

พจนานุกรมสันติ (2548, หน้า 6) กล่าวว่า หากเรามีสติ เรามีทุกสิ่งทุกอย่าง เราคือทุกสิ่งทุกอย่างการดำรงชีวิตอย่างมีสติเป็นการดำรงชีวิตอย่างแท้จริงส่วนการดำรงชีวิตอย่างไม่มีสติ ก็เหมือนกับคนที่ตายไปแล้วในความหลับใหลหรืออวิชชาท่านเน้นย้ำว่า จำเพาะแสงแห่งสติปฏิฐานเท่านั้น ที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน และนำไปสู่หนทางแห่งการตรัสรู้ได้อย่างแท้จริงการเจริญสติ จึงเป็นศิลปะแห่งการแปรเปลี่ยนความทุกข์ให้กลายเป็นความสุข ทำให้เกิดวิปัสสนาญาณนำไปสู่การรู้แจ้ง

พระโพธิญาณเถระ (2550, หน้า 160) กล่าวไว้ว่า “สตินี้เป็นสภาวะธรรมอันหนึ่งซึ่งช่วยให้ธรรมอันอื่นทั้งหลายเกิดขึ้นโดยพร้อมเพียง สตินี้คือชีวิต ถ้าขาดสติเมื่อใดก็เหมือนตาย ถ้าขาดสติเมื่อใดก็เป็นคนประมาท สติเป็นเหตุให้สัมปชัญญะและปัญญาเกิดขึ้นมาได้ และ ผู้ใดมีสติทุกเวลา ผู้นั้นจะได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะยืน จะเดิน จะนั่ง หรือจะนอน นั่นเพราะว่าเรามีสติ มีความรู้สึกตัว

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, ม.ป.ป., หน้า 306) กล่าวถึงการเจริญสติ หมายถึง การฝึกฝนอบรมจิตให้มีสติสัมปชัญญะจนเกิดปัญญาญาณ รู้แจ้งเห็นแจ้งในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง กล่าวคือการเห็นแจ้งในชั้น 5 หรือรูปนาม ที่มาปรากฏทางทวารทั้ง ๖ โดยความเป็นไตรลักษณ์ ว่าไม่เที่ยง ไม่ทน ไม่ใช่ตัวตน เรา เขา จนถอดถอนรากเหง้าของอวิชชา ความหลงผิด รู้ผิด ความยึดติดในสิ่งทั้งหลายออกไปจากจิตได้ นั่นคือ การน้อมนำจิตเข้าสู่วิมุตติคือความหลุดพ้นเป็นอิสระที่แท้จริง

พระมหาไสว ญาณวีโร (ม.ป.ป., หน้า, 69) กล่าวว่า การเจริญสตินี้ เป็นการพิจารณาหรือมองอย่างลึกซึ้งลงไปอีกระดับหนึ่ง โดยการยกเอาชิ้นส่วนต่างๆ ตามที่กล่าวแล้วในปฏิถัมภ์นสิกการ นำมากำหนดแยกพิจารณาให้เห็นแจ้งรู้จริงว่าเป็นเพียงธาตุทั้งเท่านั้น มิใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา มีความเกิดดับไม่คงที่ ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ไม่มีเจ้าของตัวตนที่แท้จริง บังบัญชาไม่ได้ แต่ยอมเป็นไปตามเหตุปัจจัย พิจารณาเช่นนี้จนทำลายความยึดมั่น ถือมั่นในกายนี้ได้

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, ม.ป.ป., หน้า 243 – 244) กล่าวว่าการเจริญสติโดยกำหนดเอาธรรม คือ อายุตนะ 12 เป็นอารมณ์ คำว่าอายุตนะในที่นี้ หมายถึง แขนงที่เชื่อมต่อระหว่างโลกภายในกับโลกภายนอก แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ (1) อายุตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (2) อายุตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ อายุตนะภายนอกเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อารมณ์ หมายถึง ธรรมชาติสำหรับให้จิตทวนเวียนในขณะดำเนินชีวิตอยู่ อายุตนะทั้ง 2 ประเภทนี้ ต้องทำ

หน้าที่ควบคู่กันไปเป็นคู่ๆ โดยให้มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับในทุกปัจจุบันขณะที่อายตนะภายในทำหน้าที่เกี่ยวข้องหรือรับรู้อายตนะภายนอก

จากความข้างต้น สามารถสรุปคำได้ว่า ความสำคัญของการเจริญสติ หมายถึงการฝึกให้ระลึกอยู่กับปัจจุบันขณะ สัมผัสกับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในและรอบๆ ตัว หรือการระลึกถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในกาย เวทนา จิต ธรรม รวมทั้งในโลกของสรรพสิ่งที่ต่างดำรงอยู่อย่างเชื่อมโยงซึ่งกันและกันนอกจากนั้น การเจริญสติ ยังหมายถึงการปลูกโพธิจิตหรือการบำเพาะกุศลจิตให้เจริญงอกงามมากยิ่งขึ้น และยับยั้ง แปรเปลี่ยนอกุศลจิตที่กำลังเกิดขึ้น

3. เครื่องมือวัดของการมีสติ

เนื่องจากในปัจจุบันนี้ลักษณะของความรู้สึกด้านสติปัญญา มีความสำคัญยิ่งสำหรับการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาบุคคล เพราะเหตุผลความเชื่อว่า เด็กมีพฤติกรรม การกระทำที่ดีนั้นจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเสริมสร้างทั้งสองด้าน คือสติปัญญาทางจิตใจ คือความรู้สึกร่วมกัน จึงทำให้เกิดพฤติกรรมหรือการกระทำที่ต้องการ และทางจิตใจ คือความรู้สึกร่วมกัน แต่ในตอนนีพบว่า การเรียนการสอนทางด้านความรู้สึกด้านสติปัญญา ยังไม่ประสบผลสำเร็จที่หลักสูตรได้ตั้งเป้าหมายไว้ ครูผู้สอนจึงต้องหันมาให้ความสนใจในเรื่องนี้มากขึ้น โดยเฉพาะในด้านพฤติกรรมที่เกี่ยวกับสติปัญญา การรู้คิด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่างในการเรียนหรือความรู้สึกร่วมกันในด้านค่านิยม ซึ่งคุณลักษณะด้านพุทธิพิสัยและจิตพิสัย พอสรุปได้ดังนี้

รัตนาพร สันติวงศ์ (2550, หน้า 113) กล่าวว่า สำหรับวิธีการวัดของการมีสติประกอบด้วยคำถาม 15 ข้อ เป็นแบบวัดชนิดประเมินค่า (Rating) แบบให้ค่าเป็น 6 ระดับ บอกความถี่ของประสบการณ์แต่ละวันที่บุคคลทำโดยไม่มีการตระหนักรู้ตามความเคยชิน หรือนิสัยเดิม และตีค่าความถี่ของกิจกรรมให้ออกมาเป็นคะแนน การแปลค่าเฉลี่ยกลางค่าคะแนนที่สูงขึ้นหมายถึงระดับการรู้สติที่ดีขึ้น โดยมีช่วงคะแนนต่ำสุดและสูงสุด

โสภา ชูพิกุลชัย (2521, หน้า 138 - 139) กล่าวว่า สำหรับวิธีการวัดที่ใช้กันอยู่ทั่วไปนั้นมีหลายวิธี แต่วิธีที่ใช้กันอย่างแพร่หลายได้แก่ วิธีการสังเกต วิธีการสัมภาษณ์ และวิธีการใช้แบบสอบถาม

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ (2542, หน้า 184) กล่าวว่า การวัดด้านจิตพิสัยโดยใช้วิธีการหลายรูปแบบ เพื่อการวัดที่ครอบคลุมและชัดเจนแน่นอนควรจัดออกแบบเครื่องมือการวัดให้ได้ 3 ส่วน คือ

1. ความรู้ในเนื้อหาทางจริยธรรม

2. ความรู้สึกเกี่ยวกับจริยธรรม

3. พฤติกรรมทางจริยธรรม

การวัดทั้ง 3 ด้านนี้มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. กำหนดจริยธรรมที่จะวัด ในขั้นนี้เป็นเหมือนจุดประสงค์ว่าต้องการวัดจริยธรรมอะไร โดยเป็นแบบรวมๆ หรือแบบเดี่ยวเฉพาะอย่าง

2. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เข้าใจจริยธรรมนั้นให้ดีขึ้นเพื่อ

นิยามให้ชัดเจน

3.เลือกรูปแบบของเครื่องมือในการสร้างเครื่องมือการวัดจริยธรรมมีหลาย รูปแบบ โดยจะต้องมีการเลือกตามความเหมาะสมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในรูปแบบดังนี้

3.1 แบบสัมภาษณ์

3.2 แบบสังเกต

3.3 แบบเขียนตอบ

3.4 แบบสร้างจินตนาการ

4. เขียนข้อความ ภาพ หรือสถานการณ์ และข้อคำถามให้สามารถวัดจริยธรรมที่ต้องการวัดโดยจะต้องมีความเหมาะสมกับรูปแบบของเครื่องมือ

5. ตรวจสอบเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญทางจริยธรรมด้านนั้น และผู้อำนวยการทางการวัดผลเข้ามาตรวจสอบ

6. ตรวจสอบคุณภาพรายข้อ โดยนำไปทดลองกับกลุ่มที่เป็นเป้าหมายเพื่อดูว่าแต่ละข้อจะทำการวัดจริยธรรมได้จริงหรือไม่ และคัดเลือกเฉพาะข้อที่มีคุณภาพดี

7. จัดข้อสอบเป็นชุด โดยจะต้องมีข้อสอบที่มีคุณภาพตรงตามจุดมุ่งหมาย ในการวัดจริยธรรมมีการสร้างคำชี้แจงการสอบ จัดวางแบบข้อสอบพร้อมกำหนดเวลาในการสอบ

8. ศึกษาคุณภาพของเครื่องมือ โดยดูความเที่ยง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ว่าถึงเกณฑ์ที่ดีของข้อสอบตามทฤษฎีการวัดผลที่กำหนดไว้หรือไม่

9. สร้างเกณฑ์ปกติ ของเครื่องมือวัดจริยธรรมฉบับนั้น

ความมีเหตุผล

การศึกษากระบวนการใช้เหตุผลนั้นทำให้เราเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการเหตุผลว่าเป็นวิธีการที่จะช่วยให้เข้าใจกระบวนการคิดในรูปแบบที่เรียกว่า ความมีเหตุผลและการใช้เหตุผล เพื่อนำมาใช้เป็นข้อสนับสนุนการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้อง ช่วยให้เข้าใจกระบวนการคิด ข้อมูลใดถูกต้องมีความสมเหตุสมผลหรือข้อมูลใดมีน้ำหนัก และสิ่งสนับสนุนให้นำเชื่อถือ อันจะเป็นข้อมูลไม่ถูกต้องหรือไม่สมเหตุสมผลดังนั้นเพื่อนำมาปรับให้ให้เหมาะสมกับงานวิจัยทางการใช้ความคิดมีเหตุผล จึงได้จัดหัวข้อเพื่อสะดวกในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของความมีเหตุผล

สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 34) กล่าวว่า ความมีเหตุผลหมายถึง การคิดที่เป็นแกนหรือทักษะการคิดทั่วไป ที่จำเป็นต้องใช้เสมอในการดำรงชีวิตประจำวันและเป็นพื้นฐานของการคิดอย่างมีเหตุผลขั้นสูง ที่มีความสลับซับซ้อนซึ่งมนุษย์มีความจำเป็นต้องใช้ในการเรียนเนื้อหาวิชาต่างๆ ตลอดจนการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า

ปรีชา ช่างขวัญยืน (2543, หน้า 17) กล่าวว่า การอ้างเหตุผลหมายถึง การดึงข้อความหนึ่งออกมาจากข้อความหนึ่งโดยมีจุดประสงค์ เพื่อพูดชวนให้เชื่อ หรือเพื่ออธิบายให้เข้าใจ โดยมีกฎเกณฑ์หรือปัจจัยที่ยกมาสำหรับการตัดสินใจว่า ดึงออกมาได้ถูกหรือไม่ การอ้างเหตุผลนั้นต้องอธิบายอีกข้อความหนึ่งหรือใช้เรื่องหนึ่งมาอธิบายขยายความอีกเรื่องหนึ่งเพื่อนำเชื่อถือ โดยพิจารณา ข้อความที่เป็นตัวตั้งเรียกว่า “ข้ออ้าง” และข้อความที่เราดึงออกมาจากข้ออ้าง เรียกว่า “ข้อสรุป” หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ประโยคที่เราดึงออกมาจากประโยคอื่นเป็น “ผล” ประโยคที่เป็นแหล่งที่มาของประโยคอื่นเป็น “เป็นเหตุ” โดยจะเห็นได้จากประโยคที่มักยกขึ้นมาเพื่อหาสาเหตุในการตอบคำถาม เช่น “เพราะเหตุใด” “ทำไม” เป็นต้น

กรมวิชาการ (2544, หน้า 36-37) กล่าวว่า ความมีเหตุผล หมายถึง การคิดที่ต้องอาศัยหลักการหรือข้อเท็จจริงที่ถูกต้องมาสนับสนุนอย่างเพียงพอ การคิดประเภทนี้มีโอกาสผิดพลาดน้อยและถือว่าเป็นทักษะอย่างหนึ่งซึ่งเราอาจพัฒนาให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้นได้ ผู้ที่มีความคิดมีเหตุผลสูงย่อมมีความคิดที่มีคุณภาพสูง การคิดที่มีคุณภาพสูงนั้นย่อมจะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ให้แก่มนุษย์ได้

ปิยวรรณ สันชุมศรี (2547, หน้า 13 อ้างถึงใน Reber, 1985, p. 675) กล่าวถึงความมีเหตุผลว่า ความคิดมีเหตุผลเป็นพื้นฐานนำไปสู่การคิดเชิงตรรกะ โดยใช้กระบวนการทางปัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องแล้วนำไปสู่การแก้ปัญหา

วินัย คำสุวรรณ (2548, หน้า 34) ได้ให้ความหมายของความคิดว่าเป็นการคิดอย่างมีวิจารณญาณหมายถึง การตั้งคำถาม ซึ่งรวบรวมไปถึงการรับข้อมูล ข่าวสาร การสอบถามและใช้สิ่งเหล่านั้นเพื่อสร้างความคิดใหม่ๆ เพื่อนำไปแก้ปัญหาหรือใช้ในการตัดสินใจ ใช้สร้างเหตุผลและในการวางแผน

สุวิทย์ มูลคำ และคณะ (2549, หน้า 46) ให้ความหมายว่า ความมีเหตุผลเป็นความคิดที่ผ่านพิจณาไตรตรองอย่างรอบคอบ มีหลักเกณฑ์และหลักฐานที่เชื่อถือได้ เพื่อนำไปสู่การสรุป และการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ

รัตนา นิสกุล (2550, หน้า 10) กล่าวว่า ความมีเหตุผลนั้น เป็นกระบวนการรับรู้และเข้าใจที่ต้องอาศัยหลักการและข้อมูลจากประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการหาข้อสรุปถึงสิ่งที่ยังไม่เคยได้รับรู้หรือยังไม่มีประสบการณ์มาก่อน ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการคิดความคิดมีเหตุผลตลอดจนการกำหนดคำตอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ชนาธิป บุพพามาต (2553, หน้า 11) ได้ให้ความหมายความคิดมีเหตุผลว่า ความสามารถในการไตรตรองหาคำตอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยใช้หลักการและข้อมูลที่ถูกต้องอันเป็นเหตุผลจากประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่มาเป็นฐานข้อมูลในการคิด

จากที่นักวิชาการศึกษาได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความคิดมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถอาศัยข้อมูลเป็นหลักการและข้อเท็จจริง เพื่อที่จะสรุปเป็นปรากฏหรือหลักการ เพื่อการตัดสินใจและวิเคราะห์ในเรื่องต่างๆ ซึ่งจะช่วยในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ได้ดี และจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ดังนั้นจึงควรพัฒนาเด็กให้มีทักษะในการคิดอย่างมีเหตุผลเพื่อให้เด็กได้มีพื้นฐานการคิดที่ดีด้วยความคิดอย่างรอบคอบ ใช้สติปัญญามากกว่าใช้อารมณ์และการคาดเดาในการคิด มีการวางแผน เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย

2. ความสำคัญของความคิดมีเหตุผล

ประพันธ์ศิริ สุขเสารัจ (2541, หน้า 1) กล่าวว่า การคิดมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก ความเป็นปกติสุขและการดำเนินชีวิต ที่ประสบความสำเร็จ เป็นผลมากจากการมีประสิทธิภาพของความคิด ซึ่งสอดคล้องกับ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543, หน้า 72) ที่กล่าวว่า การคิดช่วยให้คนมีประสิทธิภาพ เป็นเริ่มต้น ให้เราแสดงออกในสิ่งที่ตั้งเป้าหมายและสร้างสรรค์สามารถฝ่าฟันอุปสรรค และปัญหาต่างๆ ของตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งการคิดเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิต เนื่องจากการคิดเป็นทักษะที่จะช่วยฝึกฝนให้เด็กมีความสามารถในการสังเกต การจำแนก การคำนวณ การจัดกระทำข้อมูล การลงสรุปและการสื่อความ ทั้งนี้การที่เด็กได้รับการพัฒนาความคิดให้เป็นคน “คิดเป็น” เด็กจะสามารถใช้เหตุผลแก้ปัญหาและตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีที่สุดในอนาคตได้ อันจะส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

วนิช สุธาร์ตน์ (2546, หน้า 47) ความคิดมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อชีวิตและสังคมที่บุคคลเกี่ยวข้อง เนื่องจากสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นหรือเป็นอยู่นั้นล้วนเป็นผลมาจากความคิด ดังนั้นถ้าบุคคลมีความคิดดี มีเหตุผลจะทำให้พฤติกรรม หรือการแสดงออกของบุคคลเป็นไปในแนวทางที่ดี และเหมาะสม ในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลมีความคิดที่ไม่ดี เหตุผล

สุวิทย์ มูลคำ (2547, หน้า 14) ได้แบ่งลักษณะความสำคัญของความคิดอย่างมีเหตุผลไว้ดังนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่จะวิเคราะห์ จำแนก การแจกแจงองค์ประกอบจัดลำดับความสำคัญ หรือหาสาเหตุและเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างชัดเจน
2. เป็นคนช่างสังเกต และช่างสงสัย บุคคลที่ช่างสังเกตย่อมสามารถมองเห็นหรือค้นหาความผิดปกติของสิ่งของหรือเหตุการณ์ต่างๆ สามารถมองเห็นมุมมองที่แตกต่างไปจากคนอื่น ๆ
3. มีความสามารถในการตีความ การตีความเกิดจากการรับรู้ข้อมูลเข้ามาทางประสาทสัมผัส สมองจะทำการตีความข้อมูล โดยการวิเคราะห์เทียบเคียงกับความทรงจำหรือความรู้เดิมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น เกณฑ์ที่ใช้มาตรฐานในการตัดสินใจจะแตกต่างกันไปตามความรู้ ค่านิยม และประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน

กุลยา ตันติผลลาชีวะ (2547, หน้า 183 - 184) กล่าวว่า ความมีเหตุผลเป็นสิ่งที่จะต้องสร้างเสริมและพัฒนา เพราะหมายถึงการสร้างความองอาจทางปัญญา การสอนให้เด็กคิด สามารถทำได้ทุกโอกาส โดยเฉพาะการคิดมีเหตุผลที่สร้างสรรค์ ซึ่งเป็นความสามารถของการมีความคิดใหม่ๆ การจินตนาการและสร้างขึ้นมาด้วยการเป็นผู้ริเริ่มด้วยตนเอง รวมถึงการปรับปรุงความคิดเดิมที่มีอยู่ให้ก้าวหน้าด้วยการเป็นผู้ประดิษฐ์ผู้ออกแบบหรือผู้สร้างขึ้นมา เรียกว่า เป็นผู้สร้างสรรค์ลักษณะของคนที่มีความคิด

สร้างสรรค์ คือ ต้นตัว สามารถใช้สมาธิในการคิดสืบค้นรายละเอียด วัตถุประสงค์ มอง การณ์ไกล เป็นตัวของตัวเอง

ลักษณะ สิริวัฒน์ (2549, หน้า 183 – 185) กล่าวว่า ความสำคัญของ ความมีเหตุผล มีลักษณะการคิดอย่างมีเหตุผลเป็นลักษณะของกรคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. โยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายในมีความเกี่ยวข้องกับการ ฝึกใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผลคิดอย่างถูกต้อง คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่างๆ อย่างตื้นๆ ผิวเผินซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญของการสร้างสติปัญญา ทำให้สามารถช่วยตนเองได้

2. โยนิโสมนสิการ ไม่ใช่ตัวปัญญาแต่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญญา โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การดับทุกข์

จากที่นักวิชาการศึกษาได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ ผู้วิจัยสรุปได้ว่าความ มีเหตุผลเป็นการคิดวิเคราะห์ การจำแนกข้อมูล การรวบรวมข้อมูล และการการเหตุผล เพื่อไปสู่การประเมินข้อเท็จจริง เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ในการปัญหาหรือการตัดสินใจ ในการดำเนินชีวิตอย่างมีหลักการดำเนินชีวิตอย่างมีหลักการและเหตุผลรวมถึงการดำเนิน ชีวิตในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

3. เครื่องมือที่ใช้วัดความมีเหตุผล

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2538, หน้า 675 – 725) วิธีคิดแบบอริยสัง จิตแบบแก้ปัญหา หรือวิธีแห่งความดับทุกข์พระธรรมปิฎกอธิบายว่าเป็นวิธีคิดแบบหลัก กล่าวว่าการวัดด้านอริยสังมีลักษณะทั่วไป 2 ประการ คือ

1. เป็นวิธีคิดตามเหตุและผลหรือเป็นไปตามเหตุและผล สืบสาวจาก ผลไปหาสาเหตุแล้วแก้ไข และทำการที่ต้นเหตุกับเป็นวิธีคิดที่ตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำ ต้องปฏิบัติ ต้องเกี่ยวข้องกับชีวิต หลักการสำคัญของการคิดแบบ แก้ปัญหา คือ การเริ่มต้นจากปัญหาหรือความทุกข์ที่ประสบอยู่ โดยกำหนดรู้และทำความเข้าใจกับปัญหานั้นให้ชัดเจน แล้วสืบสาวค้นหาสาเหตุ เพื่อเตรียมแก้ไขปัญหาในเวลา เดียวกันกำหนดเป้าหมายของตนให้แน่ชัด ว่าคืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่ และจะเป็น อย่างไรแล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหา โดยสอดคล้องกับการที่จะบรรลุ เป้าหมายที่กำหนดไว้

2. เป็นวิธีคิดที่ตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้อง
 ทำต้องปฏิบัติเกี่ยวข้องกับชีวิตใช้แก้ปัญหา ไม่พุ่งชานออกไปในเรื่องฟุ้งเพื่อที่สักแต่ว่า
 คิดเพื่อสนองปัญหา มานะทิฐิซึ่งไม่อาจมา มาใช้ปฏิบัติไม่เกี่ยวข้องกับแก้ปัญหามา
 ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2536, หน้า 12 – 13) กล่าวว่า การ
 การวัดควมามีเหตุผลพฤติกรรมด้านจิตพิสัย โดยสร้างเครื่องมือวัดผลด้านจิตพิสัยมีวิธีการ
 ดังนี้

1. กำหนดคุณลักษณะ หรือ เป้าหมายที่จะวัด หรือสิ่งที่จะวัด โดย
 ระบุให้ชัดเจนว่าต้องการวัดอะไร เช่น เจตคติต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เป็นต้น
2. นิยามความหมายของสิ่งที่จะวัดให้ชัดเจน โดยการวิเคราะห์
 คุณลักษณะของสิ่งที่จะวัดว่า แต่ละคุณลักษณะเหล่านั้นเป็นอย่างไร เพื่อให้ทราบว่าจะวัด
 วัดคืออะไร ประกอบด้วยคุณลักษณะใดบ้าง
3. สร้างข้อความ โดยเขียนให้ครอบคลุมคุณลักษณะทุกด้าน และใน
 คุณลักษณะแต่ละด้านควรมีหลายๆ ข้อด้วย การสร้างข้อความเพื่อเป็นเครื่องมือในการวัด
4. ทดลองเครื่องมือ นำเครื่องมือที่สร้าง ไปทดสอบกับนักเรียนว่ามี
 ความรู้สึกหรือ ความคิดเห็นอย่างไร เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง หรือ
 ยอมรับไม่ยอมรับ แล้วนำผลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ตามเทคนิควิธีของแต่ละชนิดของ
 เครื่องมือวัด
5. ปรับปรุงคุณภาพของเครื่องมือ ตามผลการวิเคราะห์ แล้วนำไป
 ทดลองใช้แล้วนำมาวิเคราะห์จนแน่ใจในคุณภาพ
6. สร้างเกณฑ์ในการให้คะแนน พร้อมทั้งเขียนคู่มือการใช้เครื่องมือ
 ดังกล่าว

จากที่นักวิชาการศึกษาได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า
 เครื่องมือที่ใช้วัดควมามีเหตุผล คือ วิธีคิดตามเหตุและผลหรือเป็นไปตามเหตุและผล
 สืบสาวจากผลไปหาสาเหตุแล้วแก้ไข และทำการที่ต้นเหตุกับเป็นวิธีคิดที่ตรงจุด ตรงเรื่อง
 ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำ ต้องปฏิบัติ ต้องเกี่ยวข้องกับชีวิต หลักการสำคัญ
 ของการคิดแบบแก้ปัญหาโดยสร้างเครื่องมือวัดผลด้านจิตพิสัยเจตคติต่อวิชาที่เรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักการศึกษากล่าวถึงความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้
 ชรินทร์ ชัยอินทிரารณและคณะ (2540, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสำเร็จในด้านความรู้ทักษะสมรรถภาพด้านต่างๆ ของสมองหรือมวลประสบการณ์ทั้งปวงของบุคคลที่ได้รับการเรียนการสอนหรือผลงานที่นักเรียนได้จากการประกอบกิจกรรม

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2541, หน้า 18) กล่าวถึงความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า เป็นการวัดความสามารถทางการเรียนหลังจากได้เรียนเนื้อหา (Content) ของวิชาใดวิชาหนึ่งแล้ว นักเรียนมีความสามารถเรียนรู้มากขึ้นเพียงใด นั่นคือ การวัดผลสัมฤทธิ์ยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก เช่น คณิตศาสตร์อาจมีเนื้อหา การบวก การลบ การคูณ การหาร เศษส่วน เซต ความเป็นไปได้ บัญญัติไตรยางศ์ ฯลฯ การสอบวัดความรู้หลังจากเรียนเนื้อหาที่กำหนดให้ภาคเรียนหรือในชั้นหนึ่งๆ เป็นการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ธวัชชัย บุญสวัสดิ์กุลชัย (2543, หน้า 4) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ทักษะและสมรรถภาพทางสมองในด้านต่างๆ ที่นักเรียนได้รับการสั่งสอนของครูผู้สอนซึ่งสามารถตรวจสอบได้โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (Achievement Test)

จำปี นิลอรุณ (2548, หน้า 34) ให้ความหมายว่า เป็นความสามารถหรือความสำเร็จในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ ทักษะในการแก้ปัญหา ความสามารถในการนำไปใช้ และการวิเคราะห์ เป็นต้น รวมถึงประสิทธิภาพที่ได้จากการเรียนรู้ซึ่งได้รับการสอน การฝึกฝนหรือประสบการณ์ในด้านต่างๆ โดยวัดจากการตอบแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สร้างขึ้น

รุจิเรขราณี กุลสุวรรณ (2551, หน้า 29) ได้กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากการกระทำที่อาศัยความสามารถในด้านความรู้และทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากการกระทำที่อาศัยความสามารถในด้านความรู้และทักษะทางคณิตศาสตร์ที่ได้จากการเรียนรู้

อำนาจ นันทนา (2552, หน้า 35) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถทางการเรียนของนักเรียนโดยวัดได้จากคะแนนของนักเรียนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน

สุภารัตน์ ไตรยวงศ์ (2555, หน้า 80 – 81) กล่าวถึงความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ไว้ว่า คุณลักษณะความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอน และเป็นผลให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆ ซึ่งสามารถตรวจสอบได้จากการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากความหมายของผลสัมฤทธิ์ดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง การวัดความสามารถ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนโดยวัดได้จากแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งเป็นผลที่ได้จากการร่วมทำกิจกรรมการเรียนการสอน โดยวัดความสามารถ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านความเข้าใจด้านการนำไปใช้ ด้านการวิเคราะห์ ด้านสังเคราะห์ และด้านการประเมินค่า สามารถประเมินได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

บุญชม ศรีสะอาด (2545, หน้า 53) ได้แบ่งประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็น 2 ประเภทคือ

1. แบบทดสอบอิงเกณฑ์ (Criterion Referenced Test) หมายถึง แบบทดสอบที่สร้างขึ้นตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมมีคะแนนจุดตัดหรือคะแนนเกณฑ์สำหรับใช้ตัดสินว่าผู้สอบมีความรู้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่การวัดตรงตามจุดประสงค์เป็นหัวใจสำคัญของข้อสอบในแบบทดสอบประเภทนี้
2. แบบทดสอบอิงกลุ่ม (Norm Referenced Test) หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งสร้างเพื่อวัดให้ครอบคลุมหลักสูตร จึงสร้างตามตารางวิเคราะห์หลักสูตรความสามารถในการจำแนกผู้สอบตามความเก่งอ่อนได้ดีเป็นหัวใจสำคัญของข้อสอบในแบบทดสอบประเภทนี้ การรายงานผลการสอบอาศัยคะแนนมาตรฐานซึ่งเป็นคะแนนที่สามารถให้ความหมายแสดงถึงสถานภาพความสามารถของบุคคลนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นๆ ที่ใช้เป็นกลุ่มเปรียบเทียบจากแนวทางการแบ่งประเภทของแบบทดสอบวัดผลของนักการศึกษาดังกล่าว อาจแบ่งประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้เป็น 2 ชนิดคือแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นและแบบทดสอบมาตรฐาน

ดวงพร แอกทอง (2547, หน้า 32 – 34) ได้แบ่งการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบ่งตามจุดมุ่งหมายและลักษณะวิชาที่สอน สามารถวัดได้ 2 แบบ คือ

1. การวัดด้านการปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบระดับความสามารถในการปฏิบัติหรือทักษะของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถดังกล่าวในรูปการกระทำจริงให้ออกมาเป็นผลงาน เช่น วิชาศิลปะศึกษา พลศึกษา การช่าง เป็นต้น การวัดแบบนี้ต้องใช้ข้อสอบภาคปฏิบัติ (Performance Test)

2. การวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหาอันเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนรวมถึงพฤติกรรมความสามารถในด้านต่างๆ สามารถวัดโดยใช้ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (Achievement Test)

พนารัตน์ แซ่มชื่น (2548, หน้า 67) กล่าวว่า ในปัจจุบันนี้การศึกษา มีความก้าวหน้าไปมาก มีการปฏิรูปการศึกษา และการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษานั้นส่งเสริมให้บุคคลมีการพัฒนาเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ ดังนั้นในปัจจุบันจึงมีการวัดและประเมินผลอย่างหลากหลายและครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ/กระบวนการ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่งและมีความสุขได้อย่างแท้จริง

สมนึก ภัททิยธนี (2549, หน้า 45) ได้แบ่งประเภทของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. แบบทดสอบที่ครูสร้าง (Teacher Made Test) หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเฉพาะกลุ่มที่ครูผู้สอนจะไม่นำไปใช้กับกลุ่มนักเรียนกลุ่มอื่นเป็นแบบทดสอบที่ใช้กันทั่วๆ ไปในโรงเรียน

2. แบบทดสอบมาตรฐาน (Standard Test) หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งวัดผลสัมฤทธิ์ เช่นเดียวกับแบบทดสอบที่ครูสร้างแต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบคุณภาพต่างๆ ของนักเรียนที่แตกต่างกลุ่มกัน เช่น เปรียบเทียบคุณภาพของนักเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่งกับนักเรียนกลุ่มอื่นๆ ทั่วประเทศ (แบบทดสอบมาตรฐานระดับชาติ) หรือกับนักเรียนกลุ่มอื่นๆ ทั่วจังหวัด (แบบทดสอบมาตรฐานระดับจังหวัด) เป็นต้น

ไกรฤกษ์ พลพา (2551, หน้า 65) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควรมีการวัดผลประเมินผลที่หลากหลายและครอบคลุมเนื้อหา ด้านทักษะกระบวนการ ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาและสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เต็มศักยภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ของผู้เรียนที่ตั้งไว้

Bloom et al (อ้างถึงใน ภาวนา แง่มสุราช, 2555, หน้า 92) ได้กล่าว วิธีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในด้านพุทธิพิสัย แบ่งย่อยออกเป็น 6 ด้าน สรุปได้ดังนี้

1. ด้านความรู้ เป็นการวัดระดับความรู้หรือวัดระดับความจำเป็น การวัดความสามารถของนักเรียนในการระลึกถึงเรื่องราว หรือสิ่งที่เคยเรียนมาแล้ว เช่น คำศัพท์และนิยาม ข้อเท็จจริง หลักการ หรือกลวิธีในการแก้ปัญหา
2. ด้านความเข้าใจ คำถามที่จะใช้วัดจะต้องเป็นคำถามที่ได้นำเรื่องราวซึ่งเคยเรียนรู้อมาแล้วมาใช้แก้ปัญหาตามเงื่อนไขที่กำหนดขึ้น สิ่งสำคัญของการวัดในระดับนี้ อยู่ที่ว่า เนื้อหาที่ถามนั้นจะต้องมีลักษณะที่ทำให้นักเรียนได้ระลึกถึงความรู้ที่จำเป็นซึ่งเคยเรียนมาแล้วเพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหานั้น ระดับความเข้าใจยังแบ่งย่อยออกไปได้อีก 3 ระดับ คือ
 - 2.1 การแปลความ
 - 2.2 การตีความ
 - 2.3 การขยายความ
3. ด้านการนำไปใช้ คำถามที่จะใช้วัดมีลักษณะคล้ายกับระดับการวัดด้านความเข้าใจ แต่ไม่เหมือนกับระดับความเข้าใจที่คำถามหรือเนื้อหาที่ใช้ถามจะให้นักเรียนตัดสินใจว่า ความรู้หรือเรื่องราวที่เคยเรียนมานั้นจะใช้อะไรมาแก้ปัญหาได้ คำถามในระดับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะตรวจสอบว่าผู้เรียนสามารถเลือกเอาความรู้ที่เหมาะสมที่สุดมาใช้แก้ปัญหาใหม่ๆ ได้อย่างถูกต้องหรือไม่
4. ด้านการวิเคราะห์ ต้องการให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถในการวิเคราะห์โดยมีวิธีต่อไปนี้
 - 4.1 ซึ่ให้เห็นความคลาดเคลื่อนเชิงเหตุผลในเรื่องราวต่างๆ
 - 4.2 ซึ่ให้เห็นความสัมพันธ์หรือจำแนกประเภทของเรื่องราวต่างๆ
5. ด้านการสังเคราะห์ ต้องการให้ผู้เรียนสามารถนำเอาความรู้ย่อยๆ มาผสมผสานหรือจัดระเบียบใหม่ เพื่อให้เกิดเป็นโครงสร้างขึ้นใหม่ที่แปลกกว่าเดิม ชัดเจนกว่าเดิม และมีคุณภาพดีด้วยผู้เรียนที่จะมีความรู้ในระดับนี้จะต้องมีความสามารถในการมองเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางหลายแง่มุม รู้จักพลิกแพลงปรับปรุงของเดิมให้แปลกใหม่กว่า ซึ่งทั้งนี้จะต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ที่แสดงว่า มีความสามารถในการสังเคราะห์

6. ด้านการประเมินผล ต้องการให้ผู้เรียนสามารถตัดสินคุณค่าของแนวคิด ผลผลิต และวิธีการ ฯลฯ ได้ตามจุดมุ่งหมายหนึ่งโดยเฉพาะพร้อมกับสามารถแสดงเหตุผลที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับการตัดสินนั้นๆ

ภาวนา แง่มสุราช (2555, หน้า 95) กล่าวว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นการวัดความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ จากสิ่งที่เรียนมาจากที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ความสามารถของบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอบนั้น ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เป็นแบบทดสอบอิงเกณฑ์และทดสอบมาตรฐาน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักวิชาการได้แบ่งประเภทของเครื่องมือที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2538, หน้า 33) ได้แบ่งไว้ 2 พวก คือ

1. แบบทดสอบครู (Teacher Made Test) หมายถึง ชุดคำถามที่ครูเป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้ที่นักเรียนได้เรียนในห้องเรียนว่านักเรียนมีความรู้มากแค่ไหน บทพร้อมตรงจุดใดจะได้สอนซ่อมเสริม หรือเป็นการวัดความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนใหม่ซึ่งอยู่กับความต้องการของครู

2. แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardized Test) แบบทดสอบประเภทนี้สร้างขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชาหรือจากครูที่สอนวิชานั้น แต่ผ่านการทดลองหาคุณภาพหลายครั้งจนกระทั่งมีคุณภาพดีพอ จึงสร้างเกณฑ์ปกติของข้อสอบนั้น สามารถใช้เป็นหลักเพื่อเปรียบเทียบผลเพื่อประเมินค่าการเรียนการสอนในเรื่องใดๆ ก็ได้ แบบทดสอบมาตรฐานจะมีคู่มือดำเนินการสอบ บอกวิธีการสอบและยังมีมาตรฐานในการแปลคะแนนด้วย

นอกจากนี้ บุญชม ศรีสะอาด (2540, หน้า 24) ได้เสนอแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบ่งเป็น 3 แบบ คือ

1. แบบสอบวัดผลสัมฤทธิ์อิงเกณฑ์ (Criterion Referenced Test) เป็นแบบสอบที่สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม มีคะแนนจุดตัดหรือคะแนนเกณฑ์ใช้สำหรับตัดสินว่าผู้สอบมีความรู้ตามเกณฑ์ที่กำหนดหรือไม่ การวัดตามจุดประสงค์เป็นหัวใจของข้อสอบในแบบทดสอบนี้

2. แบบสอบวัดผลสัมฤทธิ์อิงโดเมน (Domain Referenced Test) เป็นแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนตามแนวทางการเรียนเพื่อรอบรู้ (Mastery Learning) ในการเขียนข้อสอบจะต้องกำหนดพฤติกรรมใหญ่ (Domain of Behavior) และกลุ่มพฤติกรรมย่อยและเขียนข้อสอบตามกำหนดลักษณะเฉพาะของข้อสอบ การกำหนดลักษณะเฉพาะของข้อสอบช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมหลักกับพฤติกรรมย่อยไม่ละเลยพฤติกรรมสำคัญ สร้างข้อทดสอบให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด และช่วยให้สามารถสร้างข้อสอบหลายข้อที่วัดในพฤติกรรมเดียว

3. แบบทดสอบวินิจฉัย (Diagnostic Test) เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นจุดบกพร่อง จุดที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการเรียนเรื่องหนึ่งๆ ของนักเรียนแต่ละคน ทั้งนี้เพื่อที่จะหาทางแก้ไขได้ตรงจุดยิ่งขึ้น อันจะทำให้สามารถช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาและอุปสรรคในการเรียน บรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนหรือเกิดการเรียนรู้ได้เหมือนคนอื่น ๆ ซึ่งจะมุ่งวัดเป็นเรื่องๆ มีคะแนนในแต่ละด้านเพราะหาจุดบกพร่องในแต่ละด้าน มีข้อสอบหลายๆ ข้อ ที่วัดมโนภาพหรือทักษะเดียวกัน ไม่เร่งรัดเวลาในการทำ สร้างจากการวิเคราะห์ทักษะเฉพาะที่ส่งผลให้เรียนได้สำเร็จ

สรุปแล้ว เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบ่งตามการสร้างมี 2 ประเภท คือ แบบทดสอบของครูและแบบทดสอบมาตรฐาน หรืออาจแบ่งได้ 3 แบบ คือ แบบทดสอบแบบอิงเกณฑ์ แบบอิงโดเมน และแบบทดสอบวินิจฉัย

4. องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ดร.ณี เตชะวงศ์ประเสริฐ (2549, หน้า 99) กล่าวว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีองค์ประกอบอยู่หลายประการ ด้านนักเรียน ได้แก่ ความรู้พื้นฐานเดิม ความคิดรวบยอด เจตคติและความสนใจของนักเรียน การใช้เวลาเรียน หรือทำการบ้าน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ด้านครู ได้แก่ ประสิทธิภาพของการสอน วุฒิการศึกษา การได้รับการอบรมทางการสอนของครู วิธีการสอนของครู เพศของครู จำนวนคาบสอน การใช้สื่อการสอน ด้านโรงเรียน ได้แก่ ขนาดของโรงเรียน ความเป็นผู้นำของผู้บริหาร ด้านสภาพแวดล้อมที่บ้าน ได้แก่ การศึกษาของบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง รายได้ของผู้ปกครอง อาชีพของบิดา มารดา

ภาวนา แง่มสุราช (2555, หน้า 101) กล่าวว่า ปัจจัยและองค์ประกอบในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีหลายองค์ประกอบ ได้แก่ ด้านนักเรียน ด้านครู ด้านระบบของโรงเรียน และด้านเศรษฐกิจและสังคม

จากการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีอยู่หลายองค์ประกอบ ดังนี้ ด้านนักเรียน เช่น ความรู้พื้นฐานเดิม ความคิดรวบยอด เจตคติและความสนใจของนักเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ด้านครู ได้แก่ ประสบการณ์ของการสอน วุฒิการศึกษา วิธีการสอน เพศครู การใช้สื่อการสอน ด้านระบบโรงเรียน ได้แก่ ขนาดของโรงเรียน ความเป็นผู้นำของผู้บริหาร และด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพของผู้ปกครอง รายได้ของผู้ปกครอง

5. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ได้มีผู้ให้ความหมายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

วิญญาณ วิศาลาภรณ์ (2530, หน้า 53) ได้เสนอหลักเกณฑ์เบื้องต้นที่ควรพิจารณาประกอบในการสร้างแบบทดสอบดังต่อไปนี้

1. วัดได้ตรงกับวัตถุประสงค์ การสร้างแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควรวัดตามจุดมุ่งหมายของการสอน และจะต้องมั่นใจว่าวัดสิ่งที่ต้องการวัดได้จริง
2. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นการวัดความเจริญงอกงามของนักเรียน การเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าไปสู่จุดหมายที่วางไว้ ดังนั้นครูควรทราบก่อนว่านักเรียนมีความรู้ความสามารถอย่างไร เมื่อเรียนแล้วมีความรู้ความสามารถแตกต่างจากเดิมหรือไม่
3. การวัดผลเป็นการวัดทางอ้อม เป็นการยากที่จะใช้ข้อสอบแบบเขียนตอบวัดพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลได้ สิ่งที่วัดได้คือการตอบสนองต่อข้อสอบ ดังนั้นการเปลี่ยนจุดมุ่งหมายพฤติกรรมที่จะสอบวัดจะต้องทำอย่างรอบคอบและถูกต้อง
4. การวัดผลการศึกษาเป็นการวัดที่ไม่สมบูรณ์ เป็นการยากที่จะวัดได้ทุกสิ่งทุกอย่างที่สอนได้ในเวลาที่จำกัด สิ่งที่สอบเป็นเพียงตัวแทนของพฤติกรรมทั้งหมดเท่านั้น ดังนั้นต้องมั่นใจว่าสิ่งที่สอบวัดนั้นเป็นตัวแทนที่แท้จริงได้
5. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษานั้นไม่ใช่การวัดเพียงเพื่อเกรดเท่านั้น การวัดผลยังเป็นการช่วยพัฒนาการสอนครู เป็นเครื่องช่วยการเรียนรู้ของนักเรียน ดังนั้นในการสอบปลายภาคครั้งเดียวไม่เพียงพอที่จะวัดกระบวนการเจริญงอกงามของนักเรียนได้
6. ในการวัดผลการศึกษาที่สมบูรณ์นั้น สิ่งสำคัญไม่อยู่ที่การทดสอบเพียงอย่างเดียว กระบวนการสอนของครูเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง
7. การวัดผลการศึกษาที่มีความผิดพลาด ของที่ชั่งได้น้ำหนักเท่ากัน โดยตาชั่งหยาบๆ อาจมีน้ำหนักต่างกันถ้าชั่งด้วยตาชั่งละเอียด ทฤษฎีการวัดผลเชื่อว่า
คะแนนที่สอบได้ = คะแนนจริง + ความผิดพลาดในการวัด

8. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควรเน้นการวัดความสามารถในการใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ หรือนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ

9. ควรคำนึงถึงขีดจำกัดของเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เครื่องมือที่ใช้โดยมากคือข้อสอบ ขีดจำกัดของข้อสอบได้แก่การเลือกตัวแทนของเนื้อหาเพื่อนำมาเขียนข้อสอบ ความเชื่อถือได้ของคะแนนและการตีความหมายของคะแนน เป็นต้น

10. ควรใช้ชนิดของแบบทดสอบ หรือข้อคำถามให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาสอบและจุดประสงค์ที่จะสอบวัด

11. ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกันคะแนนสอบที่ได้อาจแตกต่างกัน ดังนั้นในการวัดผลการศึกษาจึงจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม

12. ให้ข้อสอบมีความเหมาะสมกับนักเรียนในด้านต่างๆ เช่น มีความยากง่ายพอเหมาะ มีระดับความยากง่ายของภาษาที่ใช้พอเหมาะ มีเวลานานพอที่นักเรียนส่วนใหญ่จะทำข้อสอบได้เสร็จ

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2548, หน้า 28) ได้กล่าวถึงแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ว่าเป็นแบบสอบความรู้เชิงวิชาการ มักใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เน้นการวัดความรู้ความสามารถจากการเรียนรู้ในอดีตหรือในสภาพปัจจุบันของแต่ละบุคคล

สุดาร์ตน์ ไตรยวงศ์ (2555, หน้า 85) กล่าวว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ครูสร้างขึ้น ควรคำนึงจุดมุ่งหมายของกลุ่มการศึกษาด้านพุทธิพิสัย และให้นักเรียนบรรลุผลสำเร็จในแง่ของความรู้ ทักษะทางด้านต่างๆ ตามแนวคิดและทฤษฎีทางการเรียน

ภาวนา แง่มสุราษ (2555, หน้า 102) ได้กล่าวว่า แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบ่งได้ 2 ประเภท คือ แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น และแบบทดสอบมาตรฐาน

จากหลักการเบื้องต้นในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสรุปได้ว่า ในการสร้างจะต้องสร้างให้ตรงกับวัตถุประสงค์ ต้องรู้ความสามารถเบื้องต้นของนักเรียน การเลือกใช้ชนิดของแบบทดสอบต้องเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา มีความยากง่ายพอเหมาะ การวัดผลการศึกษาควรใช้วิธีการหลายๆ วิธี ควรใช้ประโยชน์จากการวัดผลการศึกษาในการพัฒนานักเรียนและการสอนของครู

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

มีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ดังนี้

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545, หน้า 87) กล่าวว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความต้องการความสำเร็จที่จะแข่งขันเอาชนะเกณฑ์มาตรฐาน คนที่มีแรงจูงใจชนิดนี้มักจะชอบคิดที่จะทำงานให้ดีขึ้น ทำให้สำเร็จอย่างพิสดาร หาทางก้าวหน้าในอาชีพของตน และมีความรู้สึกพึงพอใจกับการเรียกร้องหาความสำเร็จเสมอ

เต็มศักดิ์ คทวณิช (2546, หน้า 78) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไว้ว่า เป็นแรงจูงใจที่เกิดจากความต้องการที่จะพยายามทำกิจกรรมหนึ่ง กิจกรรมใดที่ได้รับมอบหมายหรือรับผิดชอบให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ไม่ว่างานนั้นจะมีความยากลำบากหรือประสบปัญหามากน้อยเพียงใดก็ตาม บุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะอดทนและไม่เกิดความย่อท้อ ในทางตรงกันข้ามกลับยิ่งพยายามหาทางฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ เหล่านี้ด้วยตนเองเพื่อความสำเร็จและความภาคภูมิใจที่จะเกิดขึ้นกับตน ในขณะที่เดียวกันถ้าบุคคลนั้นไม่สามารถผ่านพ้นปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้แล้ว บุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะรู้สึกกังวลอยู่ตลอดเวลา

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2552, หน้า 172) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์หมายถึง แรงจูงใจที่เป็นแรงขับให้บุคคลพยายามที่จะประกอบพฤติกรรมที่จะประสบสัมฤทธิ์ผลตามมาตรฐานความเป็นเลิศ (Standard of Excellence) ที่ตนเองตั้งไว้ บุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะไม่ทำงานเพราะหวังรางวัล แต่ทำเพื่อจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

McClelland & Others (1953, pp. 110 – 111, อ้างถึงใน วรรณฐิยา ไชยลา, 2550, หน้า 38) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motive) ว่าเป็น ความปรารถนาของบุคคลที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี แข่งขันกันด้วยมาตรฐานอันดีเลิศ (Standard of Excellence) หรือทำให้ดีกว่าบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องมีความพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคต่างๆ โดยไม่ย่อท้อ มีความสบายใจเมื่อประสบความสำเร็จ และมีความวิตกกังวลเมื่อประสบความล้มเหลว

Atkinson (1966, pp. 240 – 241 อ้างถึงใน วรรณฐิยา ไชยลา, 2550, หน้า 38) ได้อธิบายว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นแรงผลักดันที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลรู้ตัวว่าการกระทำของตนจะต้องได้รับการประเมินจากตนเองหรือบุคคลอื่น โดยเทียบกับมาตรฐานอันดีเลิศ ผลจากการประเมินอาจเป็นสิ่งที่พอใจเมื่อกระทำจนสำเร็จ หรือไม่พอใจเมื่อกระทำไม่สำเร็จ

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความพยายามของผู้เรียนที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย โดยคาดหวังว่าการกระทำนั้นจะประสบความสำเร็จ และเมื่อพบกับอุปสรรคก็จะมี ความมุ่งมั่นในการที่จะเอาชนะโดยหาวิธีการในการเผชิญกับอุปสรรคนั้นอย่างไม่ย่อท้อ

2. ลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง

มีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้อธิบายลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ไว้ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543, หน้า 199) ได้สรุปถึงบุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงมีคุณลักษณะดังนี้ ได้แก่ 1) มีความกล้า กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ กล้าเผชิญความสำเร็จหรือความล้มเหลว 2) มีความมุ่งมั่นพยายาม ชอบทำงานที่ท้าทาย ความคิดและความสามารถ 3) มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รู้จักหน้าที่และภารกิจของตนเอง 4) มีความรอบรู้ในการตัดสินใจ และการติดตามผลการตัดสินใจของตนเอง และ 5) มีความสามารถในการคาดการณ์ล่วงหน้าแม่นยำ และ 6) มีความสามารถที่จะทำงานที่จะประสบความสำเร็จได้มากและด้วยความสามารถที่มีอยู่

สุรางค์ ไคว้ตระกูล (2552, หน้า 178) กล่าวว่า ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะมีพฤติกรรมต่อไปนี้ ได้แก่ 1) มีความรับผิดชอบในงานที่ตนทำ 2) รู้จักตั้งวัตถุประสงค์ของงานที่จะต้องทำเพื่อความสำเร็จ ไม่สูงหรือต่ำจนเกินไป หรือรู้จักเสี่ยงระดับปานกลาง 3) รู้จักใช้ข้อมูลย้อนกลับในการปรับการตั้งความคาดหวังของความสำเร็จของงานในอนาคต และ 4) มีความพยายามไม่ทอดทิ้งเพื่อทำงานให้สำเร็จ

McClelland (อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว้ตระกูล, 2552, หน้า 98) ได้สรุปว่า คนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะมีลักษณะต่อไปนี้ ได้แก่ 1) เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ พฤติกรรมของตนและตั้งมาตรฐานความเป็นเลิศ (Standard of Excellence) ในการทำงาน 2) เป็นผู้ที่ตั้งวัตถุประสงค์ที่จะมีโอกาสจะทำได้สำเร็จ 50 – 50 หรือเป็นผู้ที่มีความเสี่ยงปานกลาง 3) พยายามที่จะทำงานอย่างไม่ทอดทิ้งจนถึงจุดหมายปลายทาง 4) เป็นบุคคลที่

มีความสามารถในการวางแผนระยะยาว 5) ต้องการข้อมูลผลย้อนกลับของผลงานที่ทำ และ 6) เมื่อประสบความสำเร็จมักจะอ้างสาเหตุภายใน เช่น ความสามารถและความพยายาม

สรุปได้ว่า ลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง คือผู้ที่มีความกล้าความมุ่งมั่นพยายามไม่ท้อถอยเพื่อทำงานให้สำเร็จ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบในงานที่ทำ รู้จักตั้งวัตถุประสงค์ของงานที่จะต้องทำเพื่อความสำเร็จ

3. บทบาทของครูในการส่งเสริมแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543, หน้า 231) ได้กล่าวว่า แรงจูงใจที่สำคัญในการเรียนการสอนคือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งจะช่วยให้เด็กนักเรียนมีพัฒนาการในการเรียน ประสบความสำเร็จในการเรียน การทำงานและการดำรงชีวิต โดยครูมีหน้าที่ที่จะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ดังนี้

1. เพิ่มความต้องการความสำเร็จ และลดความกลัว ความล้มเหลว ซึ่งจำเป็นที่ครูจะต้องจัดประสบการณ์ให้นักเรียนประสบความสำเร็จซ้ำๆ ติดต่อกันเป็นเวลานาน
2. ช่วยให้นักเรียนรู้สึกว่าการเรียนที่เรียนไม่ยากจนเกินไป ทำให้นักเรียนมีโอกาสสำเร็จได้ โดยครูใช้วิธีการแบ่งงานหรือบทเรียนออกเป็นตอนหรือเป็นหน่วยและให้ฝึกทำทีละหน่วย เมื่อสำเร็จขั้นตอนนี้แล้ว จึงฝึกในขั้นตอนต่อไป วิธีนี้นักเรียนจะไม่เกิดความรู้สึกว่างานยากหรือซับซ้อน และครูควรคอยดูแลเอาใจใส่ ให้คำปรึกษาและชี้แนะขั้นตอนที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถทำผ่านได้สำเร็จลุล่วง
3. ชี้แนะให้ผู้เรียนเห็นว่า ในสังคมมีบุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งธรรมชาติของบุคคลนั้นมักชอบการเลียนแบบ มีความพยายามและไม่ต้องการด้อยกว่าคนอื่น ดังนั้น ถ้านักเรียนได้ตัวอย่างที่ดีเป็นแบบยึดถือจะเกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
4. แสดงให้ผู้เรียนเห็นว่า สังคมเราต้องการคนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง การที่จะมีคุณลักษณะเช่นนั้นจะต้องสร้างนิสัยที่ดีในการเรียนและการทำงาน การรู้จักจุดบกพร่องในการทำงานของตนเอง มีระเบียบวินัย มีความสามารถในการพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ และพฤติกรรมให้เป็นบุคคลที่สังคมต้องการสอดคล้องกับปทัสถานและค่านิยมของสังคม ก็จะพัฒนาตนเองไปสู่การเป็นผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง
5. พยายามควบคุมความอ่อนแอและท้อถอย อันเป็นอุปสรรคสำคัญของความสำเร็จในการเรียนนอกจากนี้ครูจะต้องสร้างบรรยากาศในการเรียนให้รู้สึกอบอุ่นเป็นมิตร ไม่เคร่งเครียด และวิตกกังวลจนเกินไป

สรุปได้ว่า ครูและผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการช่วยส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียนรู้ของนักเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันตามความสามารถ ผู้สอนจะต้องพยายามกระตุ้นสิ่งเหล่านั้นออกจากตัวผู้เรียน โดยใช้วิธีการสอนที่สอดคล้องกับการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้เรียน อันจะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

4. การวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

Murray (1938 อ้างถึงใน วรรณธิดา ไชยลา, 2550, หน้า 46) เป็นนักจิตวิทยาบุคลิกภาพที่นิยมการทำจิตวิเคราะห์บวกับประสบการณ์ในคลีนิกทำให้เขามีความสนใจเกี่ยวกับแรงจูงใจและความต้องการ เขาเชื่อว่าหากผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลที่ปัญหาทางจิต อารมณ์ และบุคลิกภาพ สามารถเข้าใจความต้องการของผู้เข้ามาขอการบำบัดก็จะช่วยให้ผู้นั้นสามารถลดความกดดันทางอารมณ์ และปรับปรุงบุคลิกภาพได้ แต่การที่จะเข้าใจแรงจูงใจและความต้องการของบุคคลไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ จำเป็นต้องมีเครื่องมือทางจิตวิทยาที่เป็นรูปธรรมเพื่อช่วยในการวิเคราะห์ ดังนั้น เขาจึงสร้างเครื่องมือเป็นแบบทดสอบวัดแรงจูงใจและความต้องการของบุคคล ชื่อว่า TAT (Thematic Apperception Test) ซึ่งในแบบทดสอบ TAT นี้ประกอบด้วยรูปภาพ 20 รูป ที่สามารถตีความได้หลายอย่าง (Ambiguous) มีชุดสำหรับผู้ชาย ผู้หญิง เด็กชายและเด็กหญิง ผู้ถูกทดสอบจะดูภาพเหล่านี้แล้วจะบอกผู้ทดสอบว่าเห็นอะไรจากภาพที่ให้ดู คำบอกเล่าของผู้รับการทดสอบจะถูกนำไปวิเคราะห์และตีความว่า จิตใต้สำนึกของผู้ถูกทดสอบเป็นอย่างไร เขากำลังมีปัญหาทางจิตหรืออารมณ์ในด้านใด TAT เป็นแบบทดสอบชนิด Projective Test วิธีการใช้แบบทดสอบ การให้คะแนน และการตีความต้องได้รับการเรียนและฝึกฝน จึงจะใช้ได้อย่างไม่ผิดพลาด

McClelland (1961 อ้างถึงใน สุรางค์ โค้วตระกูล, 2552, หน้า 173) ได้ใช้วิธีการที่เรียกว่า เทคนิคการฉายออก Projective Technique) ของเมอร์เรย์ที่เรียกว่าแบบทดสอบที่มมาติดแอฟเพอเซ็ปชัน (Thematic Apperception Test) หรือเรียกชื่อย่อว่า ทีเอที (TAT) ซึ่งเป็นภาพชุด แต่ละภาพจะมีรูปคนอยู่ในสถานการณ์ต่างๆ และให้ตอบคำถาม 4 ข้อต่อไปนี้

1. ภาพที่ท่านเห็นแสดงอะไรบ้าง ใครคือบุคคลที่ท่านเห็นในภาพ
2. ทำไมบุคคลนั้นจึงอยู่ในสถานการณ์นั้นมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นก่อนนี้
3. บุคคลที่ท่านเห็นในรูปกำลังคิดอะไร หรือต้องการอะไร

4. ต่อไปจะเกิดอะไรขึ้น การตอบคำถาม 4 ข้อของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่
 สัมฤทธิ์สูงและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำจะแตกต่างกัน

สรุปได้ว่า การวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ จัดว่าเป็นการวัดทางด้านบุคลิกภาพใน
 การแสดงออกของบุคคลโดยมีความพยายามที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงตาม
 เป้าหมายที่วางเอาไว้ ซึ่งสามารถกระทำได้หลายวิธีตามความเหมาะสมของจุดมุ่งหมายใน
 การวัดที่แตกต่างกันไป สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือที่จะนำมาใช้วัด
 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนิสิต มาจากแบบสอบถามวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

1.1 งานวิจัยเกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขาและการมีสติ

สมเชาว์ ศรีศักดิ์ดา (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง “พฤติกรรมทาง
 จริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
 จังหวัดสุพรรณบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้น
 ประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี
 และเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมทางจริยธรรม โดยจำแนกตามเพศ และสถานภาพของ
 ครอบครัว กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน
 การประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 105 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมี
 พฤติกรรมทางจริยธรรม ด้านความใฝ่รู้ ความขยัน ความอดทน ความซื่อสัตย์ ความมี
 ระเบียบวินัย ความกตัญญูกตเวที ความยุติธรรม และความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและปฏิบัติ
 ตามขนบธรรมเนียมประเพณี อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความประหยัด นักเรียนอยู่ใน
 ระดับปานกลาง นักเรียนหญิงอยู่ในระดับน้อย ด้านความสามัคคี ความเสียสละ และความ
 มีเมตตากรุณา ชายและหญิงอยู่ในระดับน้อย กรณีจำแนกตามลักษณะการอยู่อาศัย ส่วน
 ใหญ่มีพฤติกรรมทางจริยธรรมในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านความสามัคคี ความเสียสละ
 และความมีเมตตากรุณา อยู่ในระดับน้อย และ 2) นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัว
 แตกต่างกันไป มีพฤติกรรมทางจริยธรรม ไม่แตกต่างกัน

เสาวนีย์ บุญเรือง (2546, บทคัดย่อ) ได้สร้างแบบทดสอบด้านสติปัญญา
 ระดับชั้นเด็กเล็ก โดยสร้างตามองค์ประกอบ 8 ด้านของสำนักงานคณะกรรมการการ

ประถมศึกษาแห่งชาติ ปี 2529 จำนวน 9 ฉบับ คือ ความรู้พื้นฐานทั่วไป การจัดลำดับ เหตุการณ์ การจัดประเภท การฟังเรื่อง การปฏิบัติตามคำสั่ง การจำแนกความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันของเสียง การเปรียบเทียบ การนับและการรู้ค่าจำนวน 1 - 10 แบบทดสอบทั้ง 9 ฉบับ มีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.52 - 0.67 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.60 - 0.70 ค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง 0.61 - 0.86 ค่าความเที่ยงตรงเชิงพยากรณ์อยู่ระหว่าง 0.74 - 0.91

สมคิด สืบแจ (2539, บทคัดย่อ) ได้สร้างแผนการสอนจริยศึกษาโดยใช้ข่าวหนังสือพิมพ์ เป็นกรณีตัวอย่างสำหรับสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และวัดมโนคติ และเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยศึกษาคุณลักษณะจริยธรรม 4 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความเสียสละและความเมตตา กรุณาพบว่า นักเรียนเกิดการพัฒนามโนคติและเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นโดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนทั้งก่อนและหลังเรียนโดยสวนใหญ่อยู่ในระดับ 4

นิตดา ธรรมวงศผล (2542, บทคัดย่อ) ศึกษาผลของการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อการคิดแบบโยนิโสมนสิการและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง หลักธรรมในรายวิชา ส 0412 พระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดผมนานนท์ อนุบาล กรุงเทพมหานคร โดยใช้แผนการสอนแบบไตรสิกขาและการคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์แผนการสอนแบบบรรยายและการคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบทดสอบวัดผลการคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ สรุปได้ว่า เป็นการสอนที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ช่วยฝึกคุณธรรมด้านความอดทน ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ฯลฯ ผลการคิดวิเคราะห์ฝึกจิตใจให้สงบส่งผลดีต่อการเรียนการสอน สามารถควบคุมกายวาจา ในขั้นศีล สมาธิ แล้วยังสามารถควบคุมในขั้นปัญญาได้ด้วย

เพ็ญศรี นวลมาก (2544, บทคัดย่อ) ศึกษาผลของการฝึกอบรมโดยใช้หลักไตรสิกขาที่มีต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาการใช้เหตุผลและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 5 และมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ความมีวินัยในตนเองความซื่อสัตย์เพียงอยู่ในระดับมาก

นิลุปบล วงศิลา (2553, หน้า 82 – 87) การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ $85.85/84.79$ ค่าดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้มีค่าเท่ากับ 0.7411 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.01$ และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา โดยรวมอยู่ในระดับมาก

เยาวเรศ พันธุ์โนราช (2554, หน้า 92 – 97) การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปประกอบการสอนตามหลักไตรสิกขา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า 1. กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปประกอบการสอนตามหลักไตรสิกขา มีประสิทธิภาพ เท่ากับ $86.61/85.65$ ผ่านเกณฑ์ $80/80$ 2. นักเรียนที่เรียนรู้โดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปประกอบการสอนตามหลักไตรสิกขา มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.05$ 3. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนสำเร็จรูปประกอบการสอนตามหลักไตรสิกขา โดยภาพรวมอยู่ในระดับพอใจมาก

จากประมวลงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่า การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนานั้น การนำวิธีสอนของพระพุทธเจ้าหรือพุทธวิธีมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการนำกระบวนการคิดแบบมีสติและหลักไตรสิกขามาเป็นแนวทางการพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียน มีผลให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนา ตลอดจนมีการพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบทำให้การจัดการเรียนการสอนวิชาต่างๆ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 งานวิจัยเกี่ยวข้องกับการคิดอย่างมีเหตุผล และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ประเทืองทิพย์ นวพรไพศาล (2535, หน้า 53 – 60) ได้ทำการวิจัยเพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบการคิดอย่างมีเหตุผลตามแนวของวัตสันและเกลเซอร์ฟอรัม วายเอ็ม (Watson – Glaser Critical Thinking Appraisal From YM) ซึ่งได้นำมาแปลเป็นภาษาไทยโดยปรับเปลี่ยนสภาพวัฒนธรรมบางส่วน แลวนำแบบทดสอบไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 – 6 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,254 คน ผลตรวจสอบ

คุณภาพของแบบทดสอบมี ค่าความยากตั้งแต่ 0.58 – 0.72 ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้แบบความคงเส้นคงวาโดยวิธีทดสอบซ้ำเท่ากับ 0.50 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการวัดเท่ากับ 4.332 ค่าความแม่นยำตามโครงสร้างของแบบทดสอบโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ชาลีณี เอี่ยมศรี (2536, หน้า 78 – 79) ได้สร้างและพัฒนาแบบทดสอบการคิดอย่างมีเหตุผลสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปกการศึกษา 2535 สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,959 คน จากประชากร 39,136 คน จากการศึกษาค้นคว้า ผลการวิจัยพบว่าแบบทดสอบมีค่าความยากอยู่ระหว่าง 0.40 – 0.84 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.10 – 0.45 ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้แบบความสอดคล้องภายในเท่ากับ 0.727 และค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ความคงเส้นคงวาโดยวิธีทดสอบซ้ำมีค่าเท่า 0.665 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการวัด เท่ากับ 3.308 และหาความแม่นยำตามโครงสร้างโดยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ

เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์ (2536, หน้า 98 – 106) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผล ตามรูปแบบที่ได้พัฒนาขึ้นกับนักศึกษาครู ในเขตวิทยาลัยครูภาคเหนือ ได้สร้างแบบทดสอบการคิดอย่างมีเหตุผล โดยอิงรูปแบบลักษณะของแบบทดสอบความคิดมีเหตุผล คอร์เนลระดับแซด (Cornell Critical Test, Level Z) ของเอนนิส (Ennis) ทำการหาคุณภาพของแบบทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาครู จำนวน 800 คน การทดสอบความแตกต่างของคะแนนการคิดอย่างมีวิจารณญาณระหว่างผู้ที่มีคะแนนจากการประเมินพฤติกรรมของผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่าค่าเฉลี่ยกับผู้ที่ได้คะแนนจากการประเมินพฤติกรรมของผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่ำกว่าค่าเฉลี่ยพบว่าทั้งสองกลุ่มมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยนักศึกษาครูกลุ่มที่ได้คะแนนจากการประเมินพฤติกรรมของผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่าค่าเฉลี่ยได้คะแนนจากแบบทดสอบการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่านักศึกษาครูกลุ่มที่ได้คะแนนจากการประเมินพฤติกรรมของผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่ำกว่าค่าเฉลี่ย

วรรณมา บุญฉิม (2541, หน้า 55 – 56) ได้เปรียบเทียบความสำคัญระหว่างความสามารถด้านเหตุผลกับความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและน้ำหนักความสำคัญของความสามารถด้านเหตุผลที่ส่งผลต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิงกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2540 ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครสำนักงานเขต มีนบุรี และสำนักงานเขตคลองสามวา จำนวน 584 คน ผลการศึกษาพบว่า คะแนนแบบทดสอบ วัดความสามารถด้านเหตุผล มีความสัมพันธ์กับคะแนนแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณทั้งของนักเรียนทั้งหมด นักเรียนชายและนักเรียนหญิงอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของความสัมพันธ์ของคะแนนแบบทดสอบความสามารถด้านเหตุผล กับคะแนนแบบทดสอบความสามารถอย่างมีวิจารณญาณ ระหว่างนักเรียนชายกับหญิงพบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าน้ำหนักความสำคัญของความสามารถด้านเหตุผลแต่ละแบบที่ส่งผลต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง พบว่า แบบจำแนกประเภท มีค่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนแบบอุปมาอุปไมย แบบอนุกรมภาพ แบบสรุปความ และแบบวิเคราะห์ที่ตัวร่วมมีค่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ลำไย สนั่นรัมย์ (2542, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบคุณภาพของแบบทดสอบด้านการคิดอย่างมีเหตุผลตามแนวคิดของวัตสันและเกลเซอร์ (1964) แบบตอบสั้นและแบบเลือกตอบถูกผิด กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2541 ของโรงเรียนสังกัดสามัญศึกษาจังหวัดปทุมธานี จำนวน 800 คน ซึ่งเลือกมาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น วิเคราะห์ความแปรปรวนของฮอยท์ (Hoy 's ANOVA Procedure)

ผลจากการศึกษาพบว่า

1. ค่าความยากของแบบทดสอบด้านการคิดอย่างมีเหตุผลแบบตอบสั้น และแบบเลือกตอบถูกผิดมีค่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01
2. ค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบด้านการคิดอย่างมีเหตุผลแบบตอบสั้น และแบบเลือกตอบถูกผิดมีค่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01
3. ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบด้านการคิดอย่างมีเหตุผลแบบตอบสั้น และแบบเลือกตอบถูกผิดมีค่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

สุภารัตน ทาวบุญชู (2546, บทคัดย่อ) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมโดยการสอนแบบไตรสิกขาและการสอนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนแบบ 4 MAT โดยใช้แผนการสอนแบบไตรสิกขาแผนการสอนเพื่อใช้สอนชุดกิจกรรม 4 MAT ชุดกิจกรรม

4 MAT แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์และแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ สรุปได้ว่านักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ส 018 พระพุทธศาสนาโดยการสอนแบบไตรสิกขาและนักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการสอนแบบ 4 MAT มีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .01

ชนิษฐา บุญภักดี (2552, หน้า 55) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวัดโดยใช้คะแนนเฉลี่ยสะสมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตร 5 ปี ที่ได้รับครั้งสุดท้าย ผลการวิจัยพบว่าความรู้พื้นฐานเดิมของนักศึกษา คือ การที่นักศึกษาเคยเรียนวิชาการบัญชีมาก่อนที่เรียนวิชาหลักการบัญชี 1 ระดับการศึกษา ก่อนเข้าคณะบัญชี เกรดเฉลี่ยสะสมจากโรงเรียนเดิมแตกต่างกันมี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ณัฐชา วัฒนวิไล (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยผู้สอนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหลักการบัญชี 1 ทั้งโดยรวมและรายด้าน คือ ด้านคุณภาพการสอนวิชาหลักการบัญชี 1 ด้านแรงเสริมจากผู้สอนวิชาหลักการบัญชี 1 บุคลิกภาพของผู้สอนวิชาหลักการบัญชี 1 และสัมพันธภาพระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนวิชาหลักการบัญชี 1 ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

2. งานวิจัยต่างประเทศ

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการคิดอย่างมีเหตุผลในต่างประเทศมีดังนี้

(Ellis & Whiteley, 1979, pp. 221 – 222 – A) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการบำบัดแบบพิจารณาความมีเหตุผลและอารมณ์ กับการผ่อนคลายความเครียดในการลดความวิตกกังวลในการพูดที่สาธารณะ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย 33 คน ผู้วิจัยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ได้รับการปรึกษาแบบพิจารณาความมีเหตุผลและอารมณ์ จำนวน 11 คน กลุ่มที่ 2 ได้รับความผ่อนคลายความเครียด จำนวน 10 คน กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการบำบัดใดๆ จำนวน 12 คน ผู้ทำวิจัยการวัดผลการทดลอง โดยสังเกตพฤติกรรมการวัดความวิตกกังวลจาก FSP (Finger Print) แบบวัดความวิตกกังวล (Anxiety Scale) รายงานส่วนตัวความเชื่อมั่นในการเป็นนักพูดและแบบวัดความวิตกกังวลในการพูดที่สาธารณะทั่วไป ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มที่ได้รับการให้คำปรึกษาแบบพิจารณาความมีเหตุผลและอารมณ์สามารถลดความวิตกกังวล ในการพูดในที่สาธารณะได้มากกว่ากลุ่มที่ได้รับการฝึกผ่อนคลายความเครียดและกลุ่มควบคุม แต่เมื่อกลุ่มที่ได้รับการฝึกผ่อนคลาย

ความเครียดและกลุ่มควบคุมทำการให้คำปรึกษาแบบพิจารณาความมีเหตุผลและอารมณ์ ก็พบว่ากลุ่มทั้งสองสามารถลดความวิตกกังวลในการพูดในที่สาธารณะได้เท่ากับกลุ่มที่ได้รับการบำบัดแบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์

((Mekibbin, 1989, p. 189 – A) ได้ศึกษาผลของการเข้ากลุ่มแบบพิจารณาความมีเหตุผลและอารมณ์ที่มีต่อการปรับตัวในด้านต่างๆ ในโรงเรียนสำหรับเด็ก ด้อยความสามารถ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน จำนวน 12 คน ที่ด้อยความสามารถในการปรับตัวในเรื่องการเรียน การวางตัวในสังคม การไม่เห็นคุณค่าในตนเอง การทดลองมีกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองได้เข้ากลุ่มบำบัดแบบพิจารณาความมีเหตุผลและอารมณ์ ได้รับการบรรยาย การเล่นเกม การอภิปราย การกำหนดงานให้ทำ รวมทั้งการออกกำลังกายเพื่อคลายความเครียด และได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิต การวางตัวในสถานการณ์ต่างๆ ผลการศึกษาพบว่านักเรียนในกลุ่มทดลองมีความสามารถที่จะเรียน มีความจำ สามารถใช้ความคิดอย่างเหมาะสม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น มีพฤติกรรมทางการเรียนดีขึ้น สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคมได้ดีขึ้น

Wanna (2549, online) ผลงานวิจัยการปลูกฝังสอนคุณธรรมจากต่างประเทศเสนอแนะถึงการแก้ปัญหาสังคมในส่วนของเยาวชน นำศีลธรรมกลับคืนสู่สถานศึกษา มีหลายประการที่ควรนำไปประยุกต์ใช้ ดังนี้ 1. ต้องกำหนดคุณธรรมที่เหมาะสมกับวัย ได้แก่ วัชยอนุบาลฝึกให้รู้จักถูก ผิด ชั่ว ดี และควบคุมอารมณ์ได้ วัชยประถมฝึกให้ประหยัด มีวินัย และใฝ่เรียนรู้ ส่วนวัชยมัธยม สอนให้รู้จักอัตลักษณ์ทางเพศ และอัตลักษณ์ทางสังคม 2. ต้องสอนคุณธรรมหลัก (Coreethics) ที่เป็นพื้นฐานของคุณธรรมตัวอื่นๆ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความเป็นพลเมืองดี ความน่าเชื่อถือไว้ใจได้ ความซื่อสัตย์ การเคารพสิทธิผู้อื่น ความยุติธรรม ตักตี่ศรีความเป็นมนุษย์ ความขยันอดทนและเอาใจเขาใส่ใจเรา เมตตาเพื่อนมนุษย์ 3. ในการฝึกคุณธรรมต้องใช้ในการเรียนการสอนเชิงสร้างสรรค์ โดยให้เด็กรู้จักคิด ลงมือทำ เกิดความรู้สึกในทางที่ดี เน้นปรัชญาการสอนเชิงบวกเมื่อรู้สึกต่อตนเองในทางที่ดีจะทำให้กระทำในทางสร้างสรรค์ และหาทางเลือกที่ดีเสมอไม่ว่าจะทำอะไร 4. มหาวิทยาลัยอิลลินอย สหรัฐอเมริกาใช้ตัวชี้วัด 11 ตัวให้สถานศึกษา ประเมินตนเองในความสำเร็จของการเรียนการสอนคุณธรรม ประกอบด้วย ตัวชี้วัดตัวที่ 1 ส่งเสริมให้นักเรียน มีคุณธรรมขั้นพื้นฐาน ตัวชี้วัดตัวที่ 2 จัดการเรียนการสอนคุณธรรมให้ครอบคลุมทั้งการคิดพฤติกรรมที่ลงมือกระทำ และเกิดเป็นความรู้สึก ตัวชี้วัดตัวที่ 3 ใช้วิธีส่งเสริมแบบบูรณาการให้เกิดความคิดในเชิงบวก ตัวชี้วัดตัวที่ 4 สร้าง

บรรยากาศสิ่งแวดล้อมรอบโรงเรียนที่อบอุ่น ตัวชี้วัดตัวที่ 5 สร้างโอกาสการเรียนรู้เชิงคุณธรรมให้แก่ นักเรียน ตัวชี้วัดตัวที่ 6 การสอนทฤษฎีให้สอนอย่างมีความหมาย สอดแทรกคุณธรรม และให้เกียรตินักเรียน ตัวชี้วัดตัวที่ 7 กระตุ้นให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ตัวชี้วัดตัวที่ 8 กระตุ้นครูทุกคนเป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์ ตัวชี้วัดตัวที่ 9 สร้างกิจกรรมนักเรียนในการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม ตัวชี้วัดตัวที่ 10 ขอความร่วมมือผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุนการทำดีของลูก และตัวชี้วัดตัวที่ 11 การประเมินความสำเร็จของโรงเรียนให้ประเมินจากพฤติกรรมของเด็กนักเรียน

Burrill (2001, p. 293 – A) ได้ทำการศึกษาเพื่อตรวจสอบผลของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ความมีเหตุผล ซึ่งการตรวจสอบสภาพที่เกี่ยวข้องระบุถึงการมีความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ กระบวนการเชิงสร้างสรรค์กับการสร้างศิลปะโดยใช้ทฤษฎีสตรีวิทยาประสาททางสุนทรียะและทางจิตวิทยา เครื่องมือวิเคราะห์กระบวนการเคลื่อนไหว คือ แฟ้มประวัติการเคลื่อนไหวของ Kestenberg พบว่า ผลการศึกษา มีกิจกรรมที่เป็นทางการซึ่งเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมที่เป็นทางการจวบจนความเคลื่อนไหวทางร่างกายของเด็ก การศึกษาครั้งนี้ชี้แนะไว้ว่า เด็กในกลุ่มอายุนี้นี้ คือ 4 ปีครึ่ง ถึง 5 ปี สามารถพัฒนาเอกลักษณ์ของตนเองและสติปัญญาได้เป็นอย่างดี โดยใช้การเคลื่อนไหวทางร่างกายและความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ถ้าจะให้ได้ผลดีสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนนั้นต้องมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้นิสิตได้ร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหา แสดงความคิดเห็นด้วยเหตุผลซึ่งกันและกัน จึงจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการคิด และประสบการณ์มากขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้นิสิตมีศักยภาพในการเรียนรู้ อ่อน ปานกลาง และเก่ง ได้เรียนรู้ร่วมกัน และฝึกการคิดเป็นขั้นตอนอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ผู้สอนควรสร้างสื่อการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ไม่เบื่อหน่ายในการเรียน เข้าใจในสิ่งที่เรียนอย่างแท้จริง